

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ»
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΟΡΓΑΝΩΣΗ, ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ**

**Οι παιδικοί σταθμοί στο χθες και το σήμερα:
Η εξέλιξή τους, η οργάνωση και η λειτουργία τους,
τα καθήκοντα των παιδαγωγών,**

Παχίου Μαρία (Α.Μ. 484)

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

Μπάκας Θωμάς, Αναπλ. Καθηγητής Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών
Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, **Επιβλέπων**
Κωνσταντίνου Χαράλαμπος, Καθηγητής Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής
Εκπαίδευσης Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, **Μέλος**
Νικολάου Μαρία-Σουζάνα, Αναπλ. Καθηγήτρια Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής
Εκπαίδευσης Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, **Μέλος**

Ιωάννινα, 2019

Δήλωση

«Η συγγραφέας Μαρία Παχιού βεβαιώνει ότι το περιεχόμενο του παρόντος έργου είναι αποτέλεσμα προσωπικής εργασίας και ότι έχει γίνει η κατάλληλη αναφορά τρίτων στην εργασία, όπου κάτι τέτοιο ήταν απαραίτητο, σύμφωνα με τους κανόνες της ακαδημαϊκής δεοντολογίας».

Μαρία Παχιού

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μου, κ Θωμά Μπάκα, Αναπληρωτή Καθηγητή του Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών Πανεπιστημίου Ιωαννίνων για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε εξ' αρχής, αναθέτοντάς μου το συγκεκριμένο θέμα, την επιστημονική του καθοδήγηση, τις υποδείξεις του, την επιμονή του, το αμείωτο ενδιαφέρον του, τη συμπαράστασή του, τη συνεχή του υποστήριξη και το αμείωτο ενδιαφέρον που έδειξε. Επιπλέον, ιδιαίτερες ευχαριστίες θα ήθελα να απευθύνω στον κ. Κωνσταντίνου Χαράλαμπο Καθηγητή του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης Πανεπιστημίου Ιωαννίνων για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε όταν με επέλεξε να παρακολουθήσω το μεταπτυχιακό πρόγραμμά του και για τις γνώσεις που μου προσέφερε.

Θέρμες ευχαριστίες επίσης θα ήθελα να απευθύνω στην κ. Μαρία Σουζάνα Νικολάου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης Πανεπιστημίου Ιωαννίνων για τις πολύτιμες γνώσεις που μου προσέφερε και τη στήριξη της τόσο σε ακαδημαϊκό όσο και σε προσωπικό επίπεδο!

Τέλος, ένα μεγάλο ευχαριστώ στην οικογένειά μου για τη στήριξη τους καθ' όλη τη διάρκεια των μεταπτυχιακών μου σπουδών!

Περίληψη

Η παρούσα εργασία είναι βιβλιογραφική και στόχος της είναι η διερεύνηση της εξέλιξης των παιδικών σταθμών στο πέρασμα του χρόνου, η διαμόρφωση του ρόλου του παιδαγωγού αλλά και οι αλλαγές στον τρόπο λειτουργίας και οργάνωσής τους.

Αρχικός στόχος είναι η διατύπωση του προβλήματος, του σκοπού για τον οποίο πραγματοποιήθηκε η παρούσα έρευνα, καθώς και ερευνητικά ερωτήματα που προέκυψαν και στα οποία η ερευνήτρια επεδίωξε να δώσει απαντήσεις, αλλά και οι περιορισμοί που δυσχεραίνουν την διεξαγωγή της. Ένα από τα βασικά σημεία, στο οποίο δόθηκε ιδιαίτερη βαρύτητα, είναι η σημασία των παιδικών σταθμών για την ανάπτυξη των νηπίων τόσο σωματική όσο και νοητική.

Στη συνέχεια, παρατίθεται προς μελέτη η έννοια της προσχολικής αγωγής, που έχει προσεγγιστεί με διαφορετικούς τρόπους από διάφορους μελετητές, ενώ διερευνάται ο ρόλος που διαδραματίζει στην ανάπτυξη των παιδιών και στην εξέλιξη των ιδιαίτερων δεξιοτήτων τους, ενώ αναλύεται διεξοδικά και η σημασία των παιδικών σταθμών για την ανάπτυξη των παιδιών. Ακολούθως, γίνεται μία συζήτηση σχετικά με την εξέλιξη των παιδικών σταθμών και του σκοπού τους, την αναγκαιότητα ίδρυσής τους, καθώς και με το πώς αυτοί οργανώνονται και λειτουργούν σε διάφορες χώρες του εξωτερικού αλλά και στην Ελλάδα.

Προχωρώντας την έρευνα αυτή, η ερευνήτρια παραθέτει στοιχεία σχετικά με την οργάνωση και λειτουργία των παιδικών σταθμών και συγκεκριμένα τη νομοθεσία των κρατικών παιδικών σταθμών, αναπτύσσονται θέματα όπως τα εθνικά αγροτικά Νηπιοτροφεία, η διοίκησή τους, η εγγραφή των παιδιών, αλλά και το ημερήσιο πρόγραμμα, ενώ αναφέρεται και το πώς διαμορφώνεται ο εσωτερικός χώρος των παιδικών σταθμών. Ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται στο παιδαγωγικό προσωπικό των παιδικών σταθμών, στην εκπαίδευσή του, στον ρόλο του παιδαγωγού και την εξέλιξή του στο πέρασμα των χρόνων. Τέλος, δίνονται αναλυτικά τα συμπεράσματα της έρευνας, σύμφωνα με τα οποία, η εξέλιξη των παιδικών σταθμών, η διαμόρφωση του ρόλου του παιδαγωγού αλλά και ο τρόπος με τον οποίο οι παιδικοί σταθμοί δομούνται και οργανώνονται παίζει σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη και την ανάπτυξη των νηπίων.

Λέξεις Κλειδιά: παιδικός σταθμός, ρόλος παιδαγωγού, προσχολική αγωγή, ανασκόπηση βιβλιογραφίας

Abstract

The present research consists a literature review that aims to investigate the development and changes of kindergartens over time, the differences of educators' role between the past and these days and the changes in their way of functioning and organization. At the first chapter are given the wording of the problem, the purpose and the research questions of the study, the conditions and the constraints that the author met. One of the key points of importance is the importance of kindergartens for the development of infants, both physical and mental.

In addition are presented different theoretical approaches regarding pre-school education and its role, the development of children and their skills, and the importance of childcare centers for the development of children in detail. Subsequently, there is a discussion about the development of kindergartens and their purpose, the necessity of their founding as well as how they are organized and operate in various countries abroad and in Greece.

In the course of this research, the author provides information related to organization and operation of kindergartens and the legislation of state nurseries, issues such as the National Farming Nurseries, their administration, the registration of children and the daily program, how the inner space of kindergartens is shaped. Emphasis is given, to the pedagogical staff, their education, the role of the educator and its evolution over the years are thoroughly discussed. Finally, the findings of the research are analyzed, where the development of kindergartens, the role of the educator and the way in which the kindergarten is structured and organized plays an important role in the development of infants.

Keywords: nursery, role of educator, pre-school education, review of the literature

Πρόλογος

Στην παρούσα μελέτη έγινε μία διερεύνηση της εξέλιξης των παιδικών σταθμών στο πέρασμα του χρόνου μέσα από την βιβλιογραφική ανασκόπηση, καθώς και πως διαμορφώθηκε τελικά μέχρι σήμερα ο ρόλος του παιδαγωγού. Διατυπώνονται επίσης και οι αλλαγές στον τρόπο λειτουργίας και οργάνωσης του παιδικού σταθμού.

Η εργασία ξεκινά με το **πρώτο κεφάλαιο** στο οποίο γίνεται μια εισαγωγή στη θεματική της εργασίας μέσω της διατύπωσης του προβλήματος, της αναφοράς στο σκοπό και τους επιμέρους στόχους της έρευνας, τη διατύπωση των ερευνητικών ερωτημάτων, καθώς και τις προϋποθέσεις και τους περιορισμούς της έρευνας.

Συνεχίζοντας στο **δεύτερο κεφάλαιο**, δίνεται η βιβλιογραφική ανασκόπηση του θέματος σχετικά με θεωρητικές προσεγγίσεις, το ρόλο και τη σημαντικότητα της προσχολικής αγωγής, όπως επίσης και το ρόλο του ψυχολογικού υλικού που χρησιμοποιείται.

Στο **τρίτο κεφάλαιο** γίνεται μία συζήτηση για την εξέλιξη των παιδικών σταθμών και πιο συγκεκριμένα για την αναγκαιότητα ίδρυσής τους, για τον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας σε άλλες χώρες του εξωτερικού αλλά και για την εξέλιξη των παιδικών σταθμών στη χώρα μας.

Στο **επόμενο κεφάλαιο**, το τέταρτο, αναλύεται η οργάνωση και η λειτουργία των παιδικών σταθμών με την αναφορά στοιχείων από τη νομοθεσία που τους διέπει σχετικά με τη διοίκησή τους, την εγγραφή των παιδιών αλλά και τους χώρους των παιδικών σταθμών.

Στο **πέμπτο κεφάλαιο** αναπτύσσεται το θέμα σχετικά με το παιδαγωγικό προσωπικό των παιδικών σταθμών και την εκπαίδευση που λαμβάνει, το ρόλο που καλείται να αναλάβει και την εξέλιξή του με το πέρασμα του χρόνου.

Στο **έκτο και τελευταίο κεφάλαιο** διατυπώνονται εκτενώς τα συμπεράσματα, στα οποία καταλήγει η εργασία, ενώ ακολουθεί αναλυτική αναφορά της βιβλιογραφίας που έχει χρησιμοποιηθεί.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Δήλωση	2
Ευχαριστίες	3
Περίληψη	4
Abstract	6
Πρόλογος	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	11
1.1. Διατύπωση προβλήματος	11
1.2. Λόγοι επιλογής διερεύνησης του προβλήματος.....	11
1.3. Σκοπός και στόχοι της έρευνας.....	12
1.4. Ερευνητικά ερωτήματα	12
1.5. Σημασία και αναγκαιότητα της έρευνας	13
1.6. Προϋποθέσεις και περιορισμοί της έρευνας	13
1.7. Εννοιολογικές προσεγγίσεις.....	14
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ	18
2.1. Η προσχολική αγωγή.....	18
2.2. Η ανάπτυξη των παιδιών και των δεξιοτήτων τους	22
2.3. Η σημασία των παιδικών σταθμών για την ανάπτυξη των νηπίων.....	23
2.4. Η σημαντικότητα της προσχολικής αγωγής και η αξιολόγησή της	26
2.5. Το ψυχοπαιδαγωγικό υλικό και ο ρόλος του στην προσχολική αγωγή	28

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΚΩΝ ΣΤΑΘΜΩΝ	31
3.1. Η αναγκαιότητα ίδρυσης των παιδικών σταθμών.....	31
3.2. Η οργάνωση και λειτουργία των παιδικών σταθμών σε διάφορες χώρες του εξωτερικού	34
3.3. Διαχρονική εξέλιξη του σκοπού των παιδικών σταθμών.....	37
3.4. Οι παιδικοί σταθμοί στους ΟΤΑ	43
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΚΩΝ ΣΤΑΘΜΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	46
4.1. Η νομοθεσία των κρατικών παιδικών σταθμών.....	46
4.1.1. Τα εθνικά αγροτικά νηπιοτροφεία.....	48
4.1.2. Η διοίκηση των παιδικών σταθμών	50
4.1.3. Εγγραφή των παιδιών	51
4.1.4. Η λειτουργία των παιδικών σταθμών και το ημερήσιο πρόγραμμα.....	53
4.2. Ο εσωτερικός χώρος και τα ποιοτικά χαρακτηριστικά του παιδικού σταθμού	57
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΤΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΚΩΝ ΣΤΑΘΜΩΝ.....	61
5.1. Το προσωπικό	61
5.2. Εκπαίδευση του παιδαγωγικού προσωπικού	62
5.3. Ο ρόλος του παιδαγωγού.....	65

5.4. Η εξέλιξη του ρόλου των παιδαγωγών στους παιδικούς σταθμούς	70
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	73
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	76
Ελληνική	76
Ξενόγλωσση.....	82

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1. Διατύπωση προβλήματος

Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία και σύγχρονες μελέτες (Σούνου, 2015, Πανταζής & Σακελλαρίου, 2008, Κυπριανός, 2007) φαίνεται ότι έχουν συντελεστεί σημαντικές αλλαγές τόσο στον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας και όσο στον σκοπό τον οποίο επιδιώκουν οι παιδικοί σταθμοί στη χώρα μας. Το επίπεδο της εκπαίδευσης του παιδαγωγού αλλά και ο ρόλος του μέσα στην αίθουσα γενικότερα έχει επίσης εξελιχθεί, ενώ τηρείται ημερήσιο πρόγραμμα που εκτός από την φύλαξη, την μέριμνα και την αγωγή του νηπίου συμπεριλαμβάνει και κάποιες ώρες για παιχνίδι (Συνώδη, 2004).

Στην παρούσα εργασία θα γίνει μία βιβλιογραφική ανασκόπηση σχετικά με την εξέλιξη των παιδικών σταθμών και του ρόλου των παιδαγωγών στο παρελθόν και το πώς αυτός έχει διαμορφωθεί. Στόχος είναι η ανάδειξη των αλλαγών που συντελέστηκαν στο πέρασμα των χρόνων εξετάζοντας ποιες ήταν οι ανάγκες τότε και τώρα, πώς εξελίχθηκαν οι παιδικοί σταθμοί και λεπτομέρειες σχετικά την οργάνωση και τη λειτουργία τους.

1.2. Λόγοι επιλογής διερεύνησης του προβλήματος

Ο λόγος που οδηγήθηκα στην επιλογή εξέτασης αυτού του προβλήματος οφείλεται στην φύση της δουλειάς μου, καθώς εργάζομαι ως παιδαγωγός σε παιδικό σταθμό, και θεώρησα πως θα είναι χρήσιμο να διερευνηθούν οι αλλαγές που έχουν συμβεί σε αυτόν με το πέρασμα του χρόνου. Παρουσιάζεται η διερεύνηση του τρόπου λειτουργίας των παιδικών σταθμών και του σκοπού τους, η θέσπιση και τήρηση ημερήσιου προγράμματος διαπαιδαγώγησης, καθώς και η διάκριση των καθηκόντων των παιδαγωγών στο παρελθόν αλλά και στη σημερινή εποχή.

Επιπλέον, η προσχολική αγωγή αποτελεί ένα επιστημονικό πεδίο με αυξημένη σημαντικότητα για την εξέλιξη του παιδιού. Συνεπώς, η διερεύνηση των πτυχών που αναφέρθηκαν παραπάνω είναι ζωτικής σημασίας, προκειμένου να διαπιστωθεί αν οι τυχόν αλλαγές που έχουν εφαρμοστεί εξασφαλίζουν την αποτελεσματικότητα του ρόλου της προσχολικής αγωγής.

1.3. Σκοπός και στόχοι της έρευνας

Η παρούσα έρευνα έχει γενικό σκοπό να διερευνήσει την εξέλιξη των παιδικών σταθμών από την ίδρυσή τους στην Ελλάδα έως και σήμερα.

Πιο συγκεκριμένα, μερικοί επιμέρους στόχοι της εργασίας είναι:

- η διερεύνηση του ρόλου και του τρόπου λειτουργίας των παιδικών σταθμών, καθώς και οι μεταβολές που έχουν επισυμβεί,
- η εξέταση των καθηκόντων των παιδαγωγών από την ίδρυση των παιδικών σταθμών μέχρι σήμερα,
- η διαπίστωση των αλλαγών στους χώρους και τις δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα στους παιδικούς σταθμούς.

1.4. Ερευνητικά ερωτήματα

Μετά την εκτενή μελέτη της βιβλιογραφίας που υπάρχει αναφορικά με το θέμα, γεννήθηκαν ορισμένοι προβληματισμοί, οι οποίοι κυριάρχησαν στην έρευνα και διαμόρφωσαν τα ερευνητικά ερωτήματα ως απόρροια των στόχων αυτής.

Η μελέτη αυτή επικεντρώνει το ενδιαφέρον στα εξής σημεία:

α) Αρχικά στην εξέλιξη και στις αλλαγές που έχουν συντελεστεί στους παιδικούς σταθμούς με το πέρασμα των ετών.

β) Ακολούθως, επιχειρείται η διερεύνηση της εξέλιξης του ρόλου του παιδαγωγού και η καταγραφή των αρμοδιοτήτων του από το παρελθόν μέχρι και σήμερα.

γ) Τέλος, οι διαχρονικές αλλαγές στην οργάνωση και λειτουργία των παιδικών σταθμών είναι ζητήματα που θα μας απασχολήσουν ιδιαίτερα, και πιο συγκεκριμένα το ημερήσιο πρόγραμμα εκπαίδευσης των νηπίων, ο χώρος, οι δραστηριότητες που ακολουθούν τα παιδιά, οι νέες μέθοδοι διδασκαλίας που χρησιμοποιούνται και κατά πόσο σχετίζονται με τη νοητική και συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών προσχολικής ηλικίας.

Πιο συγκεκριμένα διαμορφώνονται τα ακόλουθα ερωτήματα:

- A. Έχει μεταβληθεί ο ρόλος των παιδικών σταθμών;
- B. Ο ρόλος και οι αρμοδιότητες του παιδαγωγού έχουν αλλάξει στο πέρασμα των ετών;
- Γ. Ποιες διαφορές εντοπίζονται στον τρόπο λειτουργίας των παιδικών σταθμών σε σύγκριση με παλαιότερα;
- Δ. Πώς διαμορφώνεται ο χώρος και ποιες είναι οι δραστηριότητες που πραγματοποιούνται;

1.5. Σημασία και αναγκαιότητα της έρευνας

Παρόλο που το θέμα το οποίο εξετάζεται έχει αναπτυχθεί σε κάποια επιμέρους θέματα σε άλλες εργασίες και έρευνες, (Καρπουτζίδου, 2013, Μπέλου – Μυλωνά & Σιδηροπούλου, 2006, Ξηροτύρης, Ζέρβα και συν., 2007), διαπιστώνεται από τη μελέτη της σχετικής με το θέμα βιβλιογραφίας ότι δεν έχει αναλυθεί εκτενώς ώστε να καλυφθεί πλήρως. Η σπουδαιότητα και η ανάγκη διενέργειας της παρούσας έρευνας πηγάζει από τη σημαντικότητα του ρόλου της πρώτης εκπαίδευσης του νηπίου εκτός οικογενειακής εστίας, για τη δόμηση της προσωπικότητάς του και του χαρακτήρα του.

1.6. Προϋποθέσεις και περιορισμοί της έρευνας

Όσον αφορά το σχεδιασμό της έρευνας, θα πρέπει να λάβουν χώρα ορισμένες ενέργειες προσδιορισμού. Σχετικά με την εύρεση βιβλιογραφικών αναφορών αναφορικά με το θέμα που μελετάται, χρησιμοποιήθηκαν έρευνες τόσο από την ελληνική βιβλιογραφία όσο και από τη ξενόγλωσση. Προϋποθέσεις της έρευνας αυτής αποτελούν η αναζήτηση και προσδιορισμός των απαιτούμενων έγκυρων πηγών, η αναφορά σε τυχόν περιορισμούς που προκύπτουν με αφορμή

την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας, καθώς και η διασφάλιση της εξαγωγής έγκυρων και αξιόπιστων αποτελεσμάτων (Φαιτάκη, Νικολόπουλος & Νινιού, 2008).

Παρότι υπάρχει πλούσια βιβλιογραφία σχετικά με το ρόλο των παιδικών σταθμών αλλά και του παιδαγωγικού προσωπικού τους, θα πρέπει να σημειωθεί ότι το εν λόγω θέμα είναι πολύ λεπτό. Ναι μεν όλοι συμφωνούν ότι οι αρμοδιότητες των παιδαγωγών, η οργάνωση του παιδικού σταθμού αλλά και γενικότερα ένα πλήθος χαρακτηριστικών της προσχολικής αγωγής έχουν αλλάξει στο πέρασμα των χρόνων, όμως είναι αρκετά δύσκολο να καταγραφεί το τι ακριβώς γίνεται εντός των παιδικών σταθμών, όπως π.χ. εάν όντως εφαρμόζονται νέες παιδαγωγικές μέθοδοι, ή τι δραστηριότητες γίνονται, καθώς και τι περιλαμβάνει το ημερήσιο πρόγραμμα αγωγής των νηπίων. Αυτό συμβαίνει διότι η έρευνα γίνεται συνήθως μονομερώς και κυρίως από την πλευρά των παιδαγωγών, εφόσον είναι δύσκολο να διερευνηθούν οι απόψεις και των παιδιών, αλλά και των γονέων, οι οποίοι ευελπιστούν να εφαρμόζεται το πρόγραμμα σωστά.

Οι περιορισμοί που προκύπτουν από τη διερεύνηση του συγκεκριμένου θέματος προέρχονται από τη δυσκολία εύρεσης πληροφοριών για όλες τις χρονικές περιόδους, από τη στιγμή ίδρυσης των παιδικών σταθμών έως και σήμερα. Λόγω της μικρής οργάνωσης που υπήρχε εξαιτίας της σύστασης ενός θεσμού νέου για τα ελληνικά δεδομένα, δεν υπάρχουν όλες οι απαραίτητες λεπτομέρειες ώστε να γίνει μια συνεχής χρονικά σύνθεση,

1.7. Εννοιολογικές προσεγγίσεις

Εκείνο που θα πρέπει να επισημανθεί είναι ότι υπάρχει μια σημαντική σύγχυση στην βιβλιογραφία σχετικά με τους όρους προσχολική εκπαίδευση, πρώιμη αγωγή, αγωγή της πρώιμης προσχολικής ηλικίας και προσχολική αγωγή και παιδική φροντίδα. Προκειμένου να καταστεί σαφής στους αναγνώστες η βιβλιογραφική ανασκόπηση της παρούσας διπλωματικής εργασίας, θεωρείται χρήσιμο να παρουσιαστεί εννοιολογική επεξήγηση κάποιων βασικών όρων που θα χρησιμοποιηθούν στην συνέχεια:

Παιδικός σταθμός: *Οι παιδικοί σταθμοί είναι όλοι εκείνοι «οι δημόσιοι ή ιδιωτικοί χώροι, οι οποίοι έχουν ως πρωταρχικό και απώτερο στόχο την διαπαιδαγώγηση των βρεφών και των νηπίων, η οποία δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί εντός τους οικογενειακού περιβάλλοντος»*

(Παλαιολόγου, 1991: 121). Σύμφωνα με το άρθρο 1, παρ. 1 του Προεδρικού Διατάγματος 99/2017 οι παιδικοί σταθμοί ορίζονται ως «μονάδες αγωγής και διαπαιδαγώγησης για παιδιά βρεφικής και προσχολικής ηλικίας, με στόχο να παρέχουν προσχολική αγωγή και εκπαίδευση σύμφωνα με τα πλέον σύγχρονα επιστημονικά δεδομένα, Να βοηθούν τα παιδιά να αναπτυχθούν σωματικά, νοητικά, συναισθηματικά και κοινωνικά, να ευαισθητοποιούν τους γονείς πάνω σε θέματα σύγχρονης παιδαγωγικής και ψυχολογίας, προσφέροντάς τους πληροφόρηση και καθοδήγηση, να βοηθούν τα παιδιά προσχολικής ηλικίας στην ομαλή μετάβασή τους από το οικογενειακό στο σχολικό περιβάλλον, αλλά και στο ευρύτερο κοινωνικό και εκπαιδευτικό πλαίσιο να παρέχουν ημερήσια διατροφή και φροντίδα στα παιδιά που φιλοξενούν τηρώντας τους κανόνες υγιεινής και ασφάλειας και να διευκολύνουν τους εργαζόμενους γονείς». Με το πέρας του χρόνου έχει συντελεστεί ένα πλήθος αλλαγών στους παιδικούς σταθμούς σε ότι αφορά τη δομή, την οργάνωσή τους αλλά και τον τρόπο λειτουργίας τους. Η πορεία των παιδικών σταθμών ξεκινά από πολύ παλιά και ο αρχικός σκοπός ίδρυσης ήταν διαφορετικός σε σύγκριση με τώρα, καλύπτοντας και διαφορετικές ανάγκες ανάλογα με τη χρονική περίοδο.

Προσχολική εκπαίδευση: *Η προσχολική εκπαίδευση* είναι ένας όρος ο οποίος αναφέρεται στην αγωγή που παρέχεται στην ηλικία λίγο πριν το παιδί ενταχθεί στο δημοτικό σχολείο στους παιδικούς σταθμούς και τα νηπιαγωγεία (Νικολακάκη και συν., 2001: 45). Μολαταύτα ο όρος αυτός τείνει να ξεπεραστεί και έτσι έχει επικρατήσει πλέον ο όρος «αγωγή της πρώιμης παιδικής ηλικίας», ο οποίος αναφέρεται στις παρεχόμενες υπηρεσίες φροντίδας (κάλυψη βασικών αναγκών, όπως διατροφή), μέριμνας και εκπαίδευσης των παιδιών από την γέννησή τους μέχρι και την είσοδό τους στο δημοτικό σχολείο (Ζαμπέτα, 1998, Μπάκας, 2016: 10).

Μέριμνα: *Η μέριμνα*, προέρχεται από την αρχαία ελληνική λέξη μεριμνάω, και αφορά στη φροντίδα, επιμέλεια και πρόνοια που παρέχεται από τους παιδαγωγούς στα παιδιά (Πετρογιάννης, 2001).

Φροντίδα: Η έννοια «*φροντίδα*» με την σειρά της χαρακτηρίζεται ως πολυδιάστατη, αφορά σε όλες τις δραστηριότητες και ανάγκες ενός ατόμου, την ικανοποίηση των οποίων αναλαμβάνουν εξειδικευμένοι επαγγελματίες. Η λέξη φροντίδα ετυμολογικά προέρχεται από την αρχαία λέξη «*φροντίς*», που σημαίνει συνεχής απασχόληση ή αφιέρωση της σκέψης, τη δραστηριότητα από αγάπη, ενδιαφέρον, έγνοια για κάποιον. Κατά μια άλλη άποψη, η λέξη

προέρχεται από τον αδόκιμο τύπο «φρον-τρις», θηλυκό του «φρον-τήρ» και σημαίνει το έντονο ενδιαφέρον, την ιδιαίτερη προσοχή σε κάποιον ή κάτι (Μπαμπινιώτης, 2002). Το ρήμα «φροντίζω» προέρχεται από το φροντίς-ίδος του φρονέω-ῶ έχει θέμα φροντιδ+j+ω και καταλήγουμε στο φροντίζω, ενώ παράγωγα με την ίδια ρίζα είναι η φρόντισις, το φρόντισμα, το φροντιστέον, το φροντιστήριο, ο φροντιστής, ο φροντιστικός, ο άφρόντιστος (Μαντουλίδης, 2009). Η φροντίδα έχει δύο μορφές: είναι η επαγγελματική φροντίδα, που παρέχεται από επαγγελματίες φροντίδας, οι οποίοι είναι εκπαιδευμένοι για να την παρέχουν με επιστημονικό τρόπο και η φροντίδα που παρέχεται καθημερινά από τον έναν άνθρωπο στον άλλο, εμπειρικά και με βάση την αγάπη, το ενδιαφέρον και την έγνοια (Γκούβα-Κοτρώτσιου, 2011). Πιο συγκεκριμένα, η ευθύνη για τη φροντίδα και την αγωγή των βρεφών και νηπίων μοιράζεται σήμερα στους γονείς και σε ανθρώπους ειδικά εκπαιδευμένους, στους βρεφονηπιοκόμους. Η φροντίδα στους παιδικούς σταθμούς σχετίζεται με τις πρακτικές υγιεινής και ασφαλείας (Da Silva & Wise, 2006, Rentzou, 2013, Ρέντζου, 2011). Όσον αφορά τις πρακτικές υγιεινής, αυτές αφορούν στην ημερήσια διατροφή και την ένδυση των βρεφών και των νηπίων (Παπαθανασίου, 2000).

Αγωγή: Η λέξη «αγωγή» ετυμολογικά παράγεται από το ρήμα άγω, που σημαίνει οδηγώ κάποιον προς ένα σκοπό ή προς μια κατεύθυνση. Ως εκπαιδευτικός όρος χρησιμοποιήθηκε αρχικά, για να δηλώσει τη με συνοδεία μετάβαση του παιδιού στο σχολείο από τον παιδαγωγό, που στην αρχαιότητα ήταν ένας δούλος. Αργότερα η λέξη απέκτησε μεταφορική σημασία και σήμαινε την επίβλεψη, την καθοδήγηση, τη διδασκαλία του παιδιού, δηλαδή την επίδραση από τον παιδαγωγό. Σήμερα, με τον όρο αγωγή, εννοούμε την επίδραση του κοινωνικό-πολιτιστικού περιβάλλοντος και ιδιαίτερα την επίδραση των ενηλίκων (εκπαιδευτικών, γονέων) στο παιδί (Κιτσαράς, 2001). Η αγωγή αποτελεί πράξη, δεν είναι μονόδρομος, αλλά καθορίζεται από την αλληλεπίδραση παιδαγωγού - παιδιού. Επίσης, πολύ μεγάλο ρόλο παίζει η στάση, η συμπεριφορά και το παράδειγμα του παιδαγωγού (Κιτσαράς, 2001). Σύμφωνα με τον Planchard, *«η αγωγή συνίσταται σε μια συστηματική παιδευτική ενέργεια που ασκείται από τους ώριμους στα παιδιά και τους εφήβους, κατά κύριο λόγο, μέσα σε ένα ορισμένο περιβάλλον, με σκοπό να τους προετοιμάσει για την ολοκληρωμένη ζωή»* (Μετοχιανάκης, 2000: 172).

Προσχολική Αγωγή: Η «προσχολική αγωγή» αποτελεί τη διαδικασία του προσανατολισμού του παιδιού σε ορισμένες αξίες, στάσεις, δεξιότητες και γνώσεις με σκοπό την κοινωνικοποίηση του, ο θεσμός που διαθέτει τα κατάλληλα μέσα και όπου συντελείται η προσχολική αγωγή είναι η προσχολική εκπαίδευση (Κιτσαράς, 2001, Ντολιοπούλου, 2000).

Πρώιμη Αγωγή: Ο όρος «πρώιμη αγωγή» σχετίζεται με την παρακίνηση των παιδιών να αναπτύξουν και να αποκτήσουν γνώσεις και ικανότητες που θα τους βοηθήσουν να λειτουργήσουν αποτελεσματικά μέσα στην κοινωνία (Ball, 1994). Στην παρούσα εργασία θα χρησιμοποιήσουμε τον όρο αγωγή πρώιμης ηλικίας, για να δηλωθεί η θεσμοθετημένη, σκόπιμη, και μεθοδευμένη αγωγή που παρέχεται στα παιδιά των παιδικών σταθμών, από ειδικά εκπαιδευμένο προσωπικό σε οργανωμένες εκπαιδευτικές μονάδες (Πετρογιάννης, 2001). Προκύπτει ήδη από την δυσκολία στον εννοιολογικό προσδιορισμό, ότι η αγωγή της πρώιμης ηλικίας αποτελεί μια πολυπαραγοντική και πολύπλευρη έννοια, καθώς σχετίζεται με την εκπαίδευση και την φροντίδα των παιδιών, σε παγκόσμιο επίπεδο, κάτι που συνεπάγεται και με την ύπαρξη διαφορετικών συστημάτων και προγραμμάτων εκπαίδευσης (Ρέντζου, 2011).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

2.1. Η προσχολική αγωγή

Η προσχολική αγωγή αποτελεί τμήμα της γενικής αγωγής και είναι η επέκτασή της προς τα κάτω. Σχετίζεται με την εκπαίδευση στο πρώτο στάδιο της ζωής του ανθρώπου, από την γέννησή του μέχρι και την είσοδό του στην Πρωτοβάθμια εκπαίδευση (Νικολακάκη, Σωφρονά & Κιαμίλη, 2001). Ωστόσο, ο προσδιορισμός της προσχολικής αγωγής αποτελεί ένα ιδιαίτερα δύσκολο εγχείρημα. Η Παιδαγωγική επιστήμη, τονίζει ότι τα παιδιά θα πρέπει να λαμβάνουν στα πρώτα χρόνια της ζωής τους τα κατάλληλα εκπαιδευτικά ερεθίσματα, τα οποία θα συμβάλλουν στην κοινωνικοποίησή τους και στην διαμόρφωση της προσωπικότητάς τους (Ντολιοπούλου, 2002). Από τα αρχαία χρόνια στην Ελλάδα έχουν διατυπωθεί ήδη θεωρίες από φιλοσόφους, όπως είναι ο Πλάτωνας και ο Αριστοτέλης, οι οποίες αναγνώριζαν τη σημασία της διαπαιδαγώγησης των παιδιών από τη νηπιακή ηλικία και υποδείκνυαν την αναγκαιότητα της εκπαίδευσης των παιδιών από τη πολιτεία και όχι από την οικογένεια (Κυριαζοπούλου – Βαληνάκη, 1997). Σύμφωνα με τους Kagan (1990) και Bruner (1960), στην προσχολική ηλικία αναπτύσσονται ιδιαίτεροι μηχανισμοί μάθησης, ενώ τα παιδιά κατέχουν περισσότερες γνώσεις από όσες οι παιδαγωγοί πιστεύουν ότι κατέχουν. Παράλληλα, η ένταξη του νηπίου στον παιδικό σταθμό επιδιώκει και την ομαλή μετάβαση του παιδιού από το ασφαλές οικογενειακό περιβάλλον στο περιβάλλον του σχολείου (Τσιαντζή, 1995).

Γενικότερα, μπορούμε να πούμε ότι η προσχολική εκπαίδευση ορίζεται ως η «εκπαίδευση που προηγείται του σχολείου» (Ζαμπέτα, 1998). Σύμφωνα με την Τσιαντζή (1995), η προσχολική παιδαγωγική είναι η επιστήμη της αγωγής των παιδιών προσχολικής ηλικίας στα κέντρα προσχολικής αγωγής και την οικογένεια. Σήμερα, η αναγκαιότητα της Προσχολικής Αγωγής αναγνωρίζεται διεθνώς. Για την διεθνή βιβλιογραφία με τον όρο προσχολική αγωγή νοείται η διαπαιδαγώγηση των παιδιών ηλικίας από 3 έως και 6 ετών, τόσο σε κοινωνικό όσο και σε γνωστικό επίπεδο, καλλιεργώντας δεξιότητες και ικανότητες, και αναπτύσσοντας παράλληλα συναισθηματικές, ψυχικές και σωματικές ικανότητες που θα ωφελήσουν τα παιδιά στην μετέπειτα εκπαιδευτική τους πορεία (Ντολιοπούλου, 2002). Η ανάπτυξη των βρεφών και των

παιδιών σύμφωνα με τον Piaget (όπ. αναφ. στους Cole & Cole, 2002) χαρακτηρίζεται από συγκεκριμένα στάδια και πιο συγκεκριμένα, το πρώτο στάδιο είναι εκείνο της βρεφικής ηλικίας που διαρκεί μέχρι και τον 24ο μήνα και κατά τη διάρκειά του αναπτύσσεται η αισθητηριοκινητική νόηση. Έπειτα, στο στάδιο της νηπιακής ηλικίας που διαρκεί από το 2ο μέχρι και το 6ο έτος σημειώνεται ανάπτυξη της προ-ενεργητικής νόησης. Συνεπώς, καθίσταται σαφές πως οι ηλικίες αυτές είναι πολύ κρίσιμες για τη μετέπειτα ζωή του παιδιού.

Πιο σύγχρονες απόψεις, σχετικά με την αναγκαιότητα της προσχολικής αγωγής και κατ' επέκταση της συμμετοχής των νηπίων στον παιδικό σταθμό διατυπώθηκαν από τους MacEwan (2013) και Ryzhova (χ.η.), οι οποίοι εξέφρασαν τους προβληματισμούς τους σχετικά με την ποιότητα της παρεχόμενης φροντίδας και εκπαίδευσης. Σύμφωνα με αυτές τις απόψεις, οι ολοένα και αυξανόμενες απαιτήσεις αναφορικά με το επίπεδο των γνωστικών δεξιοτήτων καθιστούν αναγκαία την ένταξη της προσχολικής αγωγής στο εκπαιδευτικό σύστημα συλλογικά, ενισχύοντας έτσι την αξία ύπαρξής της.

Στην Ελλάδα η προσχολική αγωγή, έχει ταυτιστεί τόσο με το Νηπιαγωγείο όσο και με τον Παιδικό Σταθμό. Πιο συγκεκριμένα, στην χώρα μας σήμερα μπορεί να διακρίνει κανείς δύο τύπους προσχολικών ιδρυμάτων: 1) Το Νηπιαγωγείο, που δέχεται παιδιά ηλικίας 4 - 6 ετών και υπάγεται στην αρμοδιότητα του ΥΠΕΠΘ (Κιτσαράς, 2001). Και 2) Τον παιδικό σταθμό, που δέχεται παιδιά από 2,5 - 4 ετών και μερικές φορές από 8 μηνών, ο οποίος υπάγεται στην αρμοδιότητα του Οργανισμού της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. (Νικολακάκη, Σωφρονά & Κιαμίλη, 2001). Εμείς, λόγω του ότι θα αναφερθούμε σε παιδικούς σταθμούς, θα λάβουμε υπόψη τον ρόλο της προσχολικής αγωγής μόνο σε αυτούς.

Ο ρόλος του παιδικού σταθμού είναι πολύ σημαντικός για το μικρό παιδί από την στιγμή που έχει γίνει αναγκαίο, λόγω των συνθηκών της κοινωνίας μας, να φιλοξενηθεί σ' αυτόν. Εξαιτίας της σπουδαιότητας της προσχολικής αγωγής, προκειμένου να χαρακτηριστεί η φιλοξενία του παιδικού σταθμού, και κατ' επέκταση η παροχή της φροντίδας και της αγωγής ποιοτική, θα πρέπει να τηρούνται και να πληρούνται τα κριτήρια της ποιότητας που μπορούν να χαρακτηρίσουν την φιλοξενία παιδαγωγική. Η σημαντικότητα της σωστής οργάνωσης των παιδικών σταθμών μπορεί να διαπιστωθεί αν λάβει κανείς υπόψη πως ο τρόπος οργάνωσης και λειτουργίας του παιδικού σταθμού είναι παράγοντες που συμβάλλουν στην επίτευξη του στόχου

του θεσμού, που είναι η συμβολή στην ολόπλευρη ανάπτυξη των παιδιών, σε σωματικό, ψυχικό και νοητικό επίπεδο (Κόφφας, 2002).

Η προσχολική αγωγή έχει ως βασικό σκοπό την αρμονική ανάπτυξη και εξέλιξη, την καλλιέργεια του σώματος, της ψυχής, και του νου, καθώς και την κοινωνική και ηθική ανάπτυξη, χαρακτηριστικά στοιχεία που θα βοηθήσουν το παιδί να ανταποκριθεί στις ανάγκες και τις απαιτήσεις της ζωής του (Κυριαζοπούλου-Βαληνάκη, 1977). Γενικότερα, η προσχολική αγωγή συμβάλλει στην ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού, σε νοητικό, συναισθηματικό, κοινωνικό και ψυχοσωματικό επίπεδο. Στις μέρες μας σκοπός της προσχολικής αγωγής είναι να εστιάσει στην επέκταση και την συμπλήρωση της οικογένειας καθώς και στην προσαρμογή των παιδιών στο φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον (Παλυβός, 1980).

Ο σκοπός των Παιδικών και Βρεφονηπιακών Σταθμών ορίζεται ως εξής: οι Παιδικοί και Βρεφονηπιακοί Σταθμοί που είναι κατά κύριο λόγο χώροι αγωγής και ασφαλούς διαμονής για παιδιά προσχολικής ηλικίας σκοπό έχουν: (1) Να παρέχουν ενιαία προσχολική αγωγή σύμφωνα με τα πλέον σύγχρονα επιστημονικά δεδομένα. (2) Να βοηθούν τα παιδιά να αναπτυχθούν ολόπλευρα, σωματικά, νοητικά, συναισθηματικά και κοινωνικά. (3) Να εξαλείφουν κατά το δυνατό, τις διαφορές που τυχόν προκύπτουν από το πολιτιστικό, οικονομικό και μορφωτικό επίπεδο των γονέων τους. (4) Να εξυπηρετούν τους γονείς και παράλληλα να τους ευαισθητοποιούν πάνω σε θέματα σύγχρονης παιδαγωγικής και ψυχολογίας. (5) Να βοηθούν τα παιδιά προσχολικής ηλικίας στην ομαλή μετάβαση τους από το οικογενειακό στο σχολικό περιβάλλον. (6) Να παρέχουν ημερήσια διατροφή και φροντίδα στα παιδιά που φιλοξενούν τηρώντας τους κανόνες υγιεινής και ασφαλείας (ΦΕΚ 497/22-04-2002, ΦΕΚ 4249/05-12-2017, άρθρο 2).

Η προσχολική αγωγή, και πιο συγκεκριμένα οι παιδικοί σταθμοί πρέπει να ενδιαφέρονται για τη δυνατότητα ανάπτυξης των ικανοτήτων και της προσωπικότητας του παιδιού. Η βαθμίδα του παιδικού σταθμού δεν είναι προπαρασκευαστικό στάδιο για την επόμενη βαθμίδα, το νηπιαγωγείο, αλλά αποτελεί αυτόνομο χώρο ανάπτυξης του παιδιού. Αυτό, βέβαια, δε σημαίνει ότι δεν υπάρχει σχέση ανάμεσα στις δύο αυτές βαθμίδες, αλλά ότι ο αυτόνομος ρόλος και το έργο της καθεμιάς πρέπει να γίνονται σεβαστά (Βιδάλη, 2000).

Οι κοινωνικοοικονομικές αλλαγές στην σύγχρονη εποχή και οι ολοένα αυξανόμενες απαιτήσεις σε όλους τους τομείς καθιστούν την σωστή εκπαίδευση από ειδικούς απαραίτητη για

τα παιδιά, το οποία θα καλεστούν να ανταποκριθούν σε ένα σχολείο που παρέχει αλλά και ζητά πολύ περισσότερες γνώσεις από το παρελθόν. Έτσι η μητέρα ή η γιαγιά δεν είναι σε θέση να προσφέρουν όλα αυτά που πρέπει να γνωρίζουν τα παιδιά και έρχεται το εξειδικευμένο και κατάλληλα εκπαιδευμένο και μορφωμένο προσωπικό του παιδικού σταθμού να συμπληρώσει αυτό το έλλειμμα. Μέσα από σύγχρονα εκπαιδευτικά προγράμματα με κατάλληλα διαμορφωμένους και εξοπλισμένους χώρους, το προσωπικό συμβάλλει σε μεγάλο βαθμό στην διαπαιδαγώγηση των μικρών παιδιών (Ταφλανίδου, 2015).

Δεδομένου ότι η κοινωνικοποίηση του παιδιού ξεκινάει με την είσοδό του στον παιδικό σταθμό, όπου και εντάσσεται σε ένα οργανωμένο πρόγραμμα προσχολικής αγωγής, αποκτά πολύ περισσότερα οφέλη συγκριτικά με κάποιο παιδί που δεν πηγαίνει στον παιδικό σταθμό, μαθαίνει και αφομοιώνει πολλά πράγματα. Ο παιδικός σταθμός δεν παρέχει μόνο την ασφαλή παραμονή των παιδιών σε ένα καλά φυλασσόμενο χώρο αλλά τα διαπαιδαγωγεί σωστά, διότι σε αυτήν την ηλικία τα παιδιά πλάθονται, ενώ μπαίνουν τα σωστά θεμέλια για την διαμόρφωση της προσωπικότητάς του, αναπτύσσεται η μαθησιακή του ικανότητα και η δυνατότητά του να πορεύεται με δύναμη και γνώση γενικότερα (Αλβανού και συν., 2017).

Στόχος της σωστής προσχολικής αγωγής είναι να βοηθήσει το παιδί να αναπτυχθεί σωματικά, ψυχικά, συναισθηματικά και νοητικά, καθώς και η ανάπτυξη των δεξιοτήτων του οι οποίες θα οδηγήσουν στην δημιουργία μίας ολοκληρωμένης, ισορροπημένης και ακέραιης προσωπικότητας. Ο παιδαγωγός βοηθάει το παιδί να αντιμετωπίσει με θάρρος όλες τις φοβίες του, έχοντας πάντα αυτογνωσία, πειθαρχία αλλά και κριτική σκέψη, ενώ το προετοιμάζει να ενταχθεί ομαλά στο νηπιαγωγείο, δίνοντάς του τις βάσεις για μία επιτυχημένη μελλοντική πορεία, χωρίς αναστολές και φοβίες. Τα περισσότερα εργαλεία που βοηθούν την μάθηση, όπως η συγκέντρωση, η μνήμη και οι ερευνητικές δεξιότητες, αποκτούνται σε αυτή την μικρή ηλικία, με τον παιδαγωγό να προετοιμάζει πλήρως το παιδί για την είσοδό του στο νηπιαγωγείο, με την προσχολική αγωγή να κρίνεται μείζονος σημασίας για την απόκτηση των δεξιοτήτων εκείνων που θα τα βοηθήσει στην μετέπειτα ζωή τους (Καράτζιου).

Η προσχολική αγωγή δεν είναι μόνο πλεονέκτημα και ανάγκη των παιδιών χωρίς ειδικές ανάγκες, αλλά και αυτών με ειδικές ανάγκες, ενώ η σύγχρονη Παιδαγωγική στηρίζει τη συνεκπαίδευση όλων των παιδιών, χωρίς να υπάρχει διάκριση λόγω νοητικής, γλωσσικής, σωματικής ή συναισθηματικής ικανότητας. Έτσι κάθε παιδί έχει το δικαίωμα να διδάσκεται μαζί

με τους συμμαθητές του από την γειτονιά του, ενώ το ποια θα είναι η στάση των μαθητών αλλά και των δασκάλων απέναντί τους, διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στο κατά πόσο θα υπάρξει επιτυχία στα προγράμματα ένταξης ή όχι. Συνεπώς, βάση ερευνών φαίνεται ότι ο ρόλος των στάσεων είναι καθοριστικός για την επιτυχία ή την αποτυχία της προσπάθειας ένταξης παιδιών με ειδικές ανάγκες στο σχολείο. Οι δάσκαλοι θα πρέπει να είναι λοιπόν κατάλληλα καταρτισμένοι αλλά και να έχουν μία άλλη οπτική του θέματος προκειμένου να βοηθήσουν αυτά τα παιδιά και να τα εντάξουν ομαλά στον κοινωνικό τους περίγυρο, επιδεικνύοντας το ίδιο και στα υπόλοιπα παιδιά (Ντολιοπούλου, 2000).

2.2. Η ανάπτυξη των παιδιών και των δεξιοτήτων τους

Οι Bredekamp και Copple (1997) τόνισαν τη σπουδαιότητα των παιδικών σταθμών και των εμπειριών που μπορεί να προσκομίσουν τα παιδιά επηρεάζοντας συνολικά την πορεία της ζωής τους. Η αυξημένη ανάγκη για φροντίδα των νηπίων φαίνεται να οδήγησε και σε αύξηση του αριθμού των πραγματοποιούμενων προγραμμάτων. Ιδιαίτερα ασχολήθηκαν με το γεγονός ότι το κάθε εκπαιδευτικό πρόγραμμα προσχολικής αγωγής που εφαρμόζεται θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τις ανάγκες των νηπίων, έχοντας ως στόχο να τους παρέχουν την καλύτερη δυνατή ποιότητα προσχολικής εκπαίδευσης.

Παράλληλα, σύμφωνα με την UNESCO (1961), είναι ανάγκη να εξασφαλιστεί στο παιδί, από την πιο μικρή του ηλικία, εκπαίδευση κατάλληλη για την πνευματική, ηθική και σωματική του εξέλιξη, καθώς η πρώιμη παιδική ηλικία, αποτελεί μια περίοδο τεράστιας ανάπτυξης και οι αλληλεπιδράσεις κατά τα πρώτα χρόνια της ζωής του σύμφωνα με τη θεωρία του Hunt (1961), είναι τόσο έντονες που δύνανται να καθορίσουν τη διανοητική του εξέλιξη στη μετέπειτα ενήλικη ζωή του. Τα τελευταία χρόνια στην Ευρώπη γίνεται μια επιτυχημένη προσπάθεια με προγράμματα τα οποία θέτουν τα παιδιά από πολύ μικρή ηλικία στα προσχολικά κέντρα εκπαίδευσης.

Σύμφωνα με τη θεωρία του Erikson (όπ. αναφ. Barnados' Training & Resource Service, 2002), η εκπαίδευση του παιδιού της προσχολικής ηλικίας είναι αναγκαία, έτσι ώστε το παιδί να αποφύγει την προσκόλληση στα πρόσωπα της οικογένειας του και να αρχίσει να αναπτύσσει τις πρώτες διαπροσωπικές του σχέσεις. Η θεωρία που πρότεινε αυτός ο ψυχολόγος είχε σαν βασικό

άξονα την ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του νηπίου, τη διαμόρφωση του χαρακτήρα και την αλληλεπίδραση με το κοινωνικό περιβάλλον στο οποίο εξελίσσεται.

Από την άλλη πλευρά ένας από τους πιο σημαντικούς ψυχολόγους, ο Piaget (όπ. αναφ. Hayes, 1998), διατύπωσε τη θεωρία του σχετικά με την ανάπτυξη των γνωστικών δεξιοτήτων των παιδιών, η οποία επιτυγχάνεται μέσα από ορισμένα στάδια κατά τα οποία το παιδί επεξεργάζεται τις νέες πληροφορίες και τα ερεθίσματα που δέχεται σύμφωνα με τις εμπειρίες του. Τα στάδια αυτά είναι τέσσερα όμως εμάς θα μας απασχολήσουν τα δύο από αυτά. Το πρώτο στάδιο αποτελεί την αισθησιοκινητική περίοδο και λαμβάνει χώρα κατά τη βρεφική ηλικία όπου τα παιδιά διαμορφώνουν κινητικό συντονισμό, σκέφτονται εγωκεντρικά, ενώ σταδιακά αποκτούν αντίληψη του χώρου και των σχημάτων. Το δεύτερο στάδιο αποτελεί την προσυλλογιστική περίοδο και τοποθετείται στη νηπιακή ηλικιακή βαθμίδα του παιδιού. Κατά τη διάρκεια αυτή, το παιδί συνεχίζει να έχει εγωκεντρική σκέψη ενώ για πρώτη φορά αρχίζουν να μπαίνουν στη ζωή του κανόνες. Ο Piaget με τη θεωρία του συνέβαλε στον τομέα της προσχολικής αγωγής, υπερτονίζοντας τη σπουδαιότητα της συμμετοχής των παιδιών στους αντίστοιχους θεσμούς των βρεφονηπιακών και παιδικών σταθμών (Hayes, 1998).

Σε αντίθεση με τα όσα υποστηρίζει ο Piaget έρχεται η θεωρία του Vygotsky (όπ. αναφ. στους Δημητρίου – Χατζηνεοφύτου, 2009) ο οποίος υποστηρίζει πως η σωματική και συναισθηματική εξέλιξη των παιδιών προσχολικής ηλικίας εξαρτάται άμεσα και διαμορφώνεται από το περιβάλλον μέσα στο οποίο μεγαλώνει. Έτσι λοιπόν παιδιά που μεγαλώνουν σε ένα υποστηρικτικό και ευχάριστο περιβάλλον κατευθύνονται πιο εύκολα σε δραστηριότητες, ενώ είναι πιο δεκτικά απέναντι στη γνώση που τους προσφέρεται (Δημητρίου – Χατζηνεοφύτου, 2009).

2.3. Η σημασία των παιδικών σταθμών για την ανάπτυξη των νηπίων

Τα πρώτα χρόνια της ζωής των παιδιών είναι πολύ σημαντικά για τη σωστή ψυχική και σωματική τους ανάπτυξη. Από τη στιγμή της γέννησης μέχρι περίπου το 2^ο έτος ηλικίας τους υπάρχει ανάπτυξη της αισθησιοκινητικής σκέψης, της οποίας η σπουδαιότητα έγκειται στο ότι βοηθά το άτομο να επιβιώσει και να προσαρμοστεί στο περιβάλλον. Την ανάπτυξη της σκέψης αυτής επηρεάζουν σημαντικά οι αισθήσεις και οι κινήσεις του μωρού, επομένως θα πρέπει τα ερεθίσματα να είναι τα κατάλληλα και να υπάρχει ποικιλία. Μόλις το παιδί περάσει στη νηπιακή

ηλικία, από το 2^ο έως και το 6^ο έτος, και το στάδιο της προ-λογικής νόησης, ξεκινά να χρησιμοποιεί τη γλώσσα όπως επίσης και να αναπαριστά τα αντικείμενα με λέξεις και εικόνες. Στα δύο αυτά στάδια, κρίσιμης σημασίας είναι η ανάπτυξη μέσα σε ένα κατάλληλα διαμορφωμένο κοινωνικό και πολιτιστικό περιβάλλον. Εκτός από τους γονείς ευθύνει για την προσχολική ηλικία των παιδιών έχει και το κράτος. Θα πρέπει να δαπανήσει μεγάλα ποσά για τη σωστή διαπαιδαγώγηση, προκειμένου να δημιουργήσει σωστούς αυριανούς πολίτες. Ίσως αυτός να είναι και ένας από τους σημαντικότερους λόγους για τους οποίους θα πρέπει να δημιουργούνται οι παιδικοί σταθμοί (Μπέλλου-Μυλωνά & Σιδηροπούλου, 2006).

Είναι πολύ σημαντικό ο θεσμός του παιδικού σταθμού να λειτουργεί σωστά, αφού για τα νήπια αποτελεί την πρώτη επαφή με τον κοινωνικό κόσμο. Η ευθύνη των παιδαγωγών που δουλεύουν στους παιδικούς σταθμούς είναι πολύ μεγάλη, καθώς τα πρώτα 4-5 χρόνια της παιδικής ηλικίας είναι εκείνα κατά τα οποία το παιδί διαμορφώνει το χαρακτήρα του και αναπτύσσει την δική του προσωπικότητα. Κατά συνέπεια, ο σκοπός των παιδικών σταθμών είναι να βοηθήσει στην σωματική, την συναισθηματική, τη νοητική και την κοινωνική ανάπτυξη των παιδιών. Είναι ο δεύτερος φορέας κοινωνικοποίησης των παιδιών, αφού πρώτος είναι η οικογένεια, και παρέχει όλα τα εφόδια που απαιτούνται για την ομαλή αλλά και πολύπλευρη κοινωνικοποίηση των παιδιών (Bennett, 2008).

Όταν οι συνθήκες είναι σωστές, τότε το παιδί έχει τη δυνατότητα να χαρεί την ηλικία του και να παίζει, να αναπτύξει τις σωματικές, πνευματικές και συναισθηματικές του ικανότητες, να εξελιχθεί και να είναι ευτυχισμένο και δημιουργικό, ώστε στο μέλλον να μπορέσει να γίνει ένα χρήσιμο άτομο για την κοινωνία. Όταν τα παιδιά μεγαλώσουν σε ένα ακατάλληλο περιβάλλον, τότε αυξάνονται οι πιθανότητες να είναι δυστυχισμένα, να αποδειχθούν επιζήμια για την κοινωνία και να αποτύχουν στη ζωή τους (Δαράκη & Αραβαντινού – Χατζηκωνσταντίνου, 1981).

Με την ανάπτυξη της βιομηχανίας, την αστικοποίηση του πληθυσμού και την αλλαγή του ρόλου της γυναίκας, δηλαδή την είσοδό της στον εργασιακό τομέα, προέκυψε το ζήτημα της φροντίδας των βρεφών κατά τη διάρκεια εργασίας της μητέρας. Το πρόβλημα αυτό αφορούσε αποκλειστικά τα βρέφη και τα νήπια, καθώς τα παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας είναι υποχρεωμένα να φοιτούν στο σχολείο με αποτέλεσμα ένα μεγάλο διάστημα της ημέρας να λείπουν από το

σπίτι. Οι παιδικοί σταθμοί λοιπόν είναι ένας θεσμός ο οποίος αναπτύχθηκε λόγω του τρόπου αλλαγής της ζωής και ξεκίνησε από τις πιο ανεπτυγμένες βιομηχανικά χώρες (Αλέπης, 1965).

Οι παιδικοί σταθμοί ιδρύθηκαν λόγω της ανάγκης που παρουσιάστηκε για προστασία των παιδιών των εργαζόμενων μητέρων. Με την πάροδο των ετών, διαπιστώθηκε πως τα παιδιά που πήγαιναν σε παιδικό σταθμό είχαν πολλαπλά οφέλη σε πολλούς τομείς τόσο από το συγκεκριμένο περιβάλλον όσο και από την δημιουργική τους απασχόληση από το κατάλληλο προσωπικό. Μέσα σε έναν παιδικό σταθμό υπάρχουν όλες οι προϋποθέσεις για την ομαλή ανάπτυξη του παιδιού σε βιολογικό και ψυχολογικό επίπεδο, αφού τα πρώτα του χρόνια είναι κρίσιμα σε ότι αφορά τη διάπλαση της προσωπικότητας που θα το συνοδεύει σε όλη του τη ζωή (Δαράκη & Αραβαντινού – Χατζηκωνσταντίνου, 1981).

Η ύπαρξη του παιδικού σταθμού δεν σκοπεύει να αντικαταστήσει την οικογένεια ούτε να μειώσει το ρόλο της. Ο παιδικός σταθμός έχει συγκεκριμένους κανόνες που μπορεί να έχουν θετική επίδραση στο παιδί. Οι παιδαγωγικοί αυτοί κανόνες μπορούν να συμβάλλουν στην πιο αποτελεσματική καλλιέργεια του παιδιού, να βοηθήσουν τους γονείς να γνωρίσουν τρόπους δημιουργικής απασχόλησης του παιδιού και να μάθουν να περνούν ποιοτικό χρόνο μαζί του, εφόσον έρχονται σε επαφή με τους παιδαγωγούς και ενημερώνονται. Από τη στιγμή που παρέχονται στους γονείς οδηγίες και συμβουλές από τα αρμόδια άτομα, που βοηθούν στην ανάπτυξη του παιδιού τους, το αποτέλεσμα είναι το έργο που γίνεται στον παιδικό σταθμό να συνεχίζεται και στο σπίτι (Δαράκη, 1995).

Η αναγκαιότητα της ίδρυσης ενός παιδικού σταθμού εντοπίζεται και στο γεγονός πως μπορεί να έχει θετικό αντίκτυπο και στη μητέρα του παιδιού και παράλληλα μπορεί να την ανακουφίσει στην περίπτωση που εργάζεται. Ο αντίκτυπος αυτός γίνεται ορατός κυρίως στον εργασιακό τομέα, όπου η μητέρα μπορεί να ολοκληρώνει τη δουλειά της χωρίς να έχει την έγνοια της φροντίδας του παιδιού και αυτό μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την επαγγελματική της ανέλιξη, την καλύτερη ψυχολογία και την τόνωση της προσωπικότητάς της. Πετυχαίνοντας όλα τα παραπάνω, η μητέρα θα έχει πολύ περισσότερο κέφι και διάθεση να ασχοληθεί με το παιδί της μόλις επιστρέψει από τη δουλειά της. Στην αντίθετη περίπτωση μπορεί να δημιουργηθεί εκνευρισμός από την 24ωρη απασχόληση με το παιδί και να έρθουν στην επιφάνεια αισθήματα αρνητικότητας και επιθετικότητας (Γιοβαζολιάς, 2011).

Θα μπορούσαμε με ασφάλεια να διατυπώσουμε την άποψη ότι η ποιότητα της παρεχόμενης φροντίδας και αγωγής στα νήπια αποτελεί ένα δείγμα των γενιών που αναπτύσσουμε και που θα αποτελέσουν την κοινωνία του αύριο, αλλά και της εκπαίδευσης που θα θέλαμε να έχουν (Hutchins et al., 2009). Για να είμαστε σε θέση να ισχυριστούμε πως η ποιότητα της παρεχόμενης φροντίδας σε παιδιά προσχολικής αγωγής είναι επαρκής, θα πρέπει να τηρούνται ορισμένα χαρακτηριστικά γνωρίσματά τους. Η έλλειψη αυτών, σε αντίθετη περίπτωση, είναι δυνατό να μας φέρει μπροστά σε μεγάλα προβλήματα. Αρχικά είναι εύκολο να διακρίνουμε εκείνα τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα που αναφέρονται στη δομή της λειτουργίας των παιδικών σταθμών. Έτσι, λοιπόν, είναι αναγκαία η τήρηση του προγράμματος από την πλευρά των παιδαγωγών και η εφαρμογή των κανόνων. Επιπλέον είναι απαραίτητο οι παιδαγωγοί να είναι πρόσωπα πλήρως καταρτισμένα, έτοιμα να αντιμετωπίσουν την κάθε δυσκολία που μπορεί να προκύψει και να διακρίνονται από ψυχική σταθερότητα, ενώ παράλληλα θα πρέπει οι παιδικοί σταθμοί να είναι σε θέση να καλύψουν από οικονομικής πλευράς τις καθημερινές ανάγκες των παιδιών (Marshall, 2004, Howes & Ponciano, 2006, Phillips et al, 2000). Ωστόσο, μεγάλη σημασία στην ομαλή λειτουργία αλλά και την ποιοτική παροχή φροντίδας των παιδικών σταθμών έχει ο σχηματισμός μικρών τμημάτων και η αναλογία των παιδιών που είναι υπό την επίβλεψη του κάθε εκπαιδευτή. Από την άλλη πλευρά δεν μπορούμε να αγνοήσουμε εκείνα τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα που αφορούν την δημιουργική απασχόληση των παιδιών και τις εκπαιδευτικές μεθόδους που ακολουθούνται. Για το λόγο αυτό θα πρέπει ο παιδαγωγός να εντάσσει στο καθημερινό πρόγραμμα πλήθος δραστηριοτήτων που θα διευρύνουν το γνωστικό επίπεδο των παιδιών και θα του εξάπτουν τη φαντασία (Howes & Ponciano, 2006, Marshall, 2004).

2.4. Η σημαντικότητα της προσχολικής αγωγής και η αξιολόγησή της

Αν και ο άνθρωπος όσο ζει μαθαίνει και δεν είναι ποτέ αργά, τα πρώτα χρόνια της ζωής του ανθρώπου είναι τα πιο παραγωγικά και η προσχολική ηλικία είναι η στιγμή στον κύκλο της ζωής όπου μπορεί να αυξηθεί ο δείκτης ευφυΐας κάποιου. Σε έρευνες έχει παρατηρηθεί ότι, ανάλογα με το στάδιο στον κύκλο της ζωής που βρίσκεται κάποιο άτομο, αναπτύσσονται και διαφορετικές ικανότητες. Κατά συνέπεια, οι όποιες παρεμβάσεις γίνονται στα πρώτα στάδια της

ζωής είναι ιδιαίτερα σημαντικές, διότι τυχόν ελλείψεις στη μάθηση μπορεί να εμφανιστούν αργότερα, όπου και θα είναι πιο δύσκολο να αντιμετωπιστούν. Έτσι η προσχολική αγωγή είναι μία δυναμική διαδικασία όπου η μάθηση στην αρχή επηρεάζει τη μάθηση στη συνέχεια (Shonkoff & Phillips, 2000).

Σε διάφορες ευρωπαϊκές έρευνες έχει αποδειχθεί ότι η προσχολική αγωγή συνδέεται στενά με την απόκτηση ποικίλων ικανοτήτων, μέσα από μία πληθώρα ευχάριστων για τα παιδιά δραστηριοτήτων που ακολουθούν στο προσχολικό πρόγραμμα (McClelland et al, 2006). Σε συγκρίσεις των επιτευγμάτων των παιδιών, που παρακολούθησαν προσχολική αγωγή και αυτών που δεν παρακολούθησαν, σε μεγαλύτερη ηλικία, βρέθηκε ότι για τα πρώτα τα επιτεύγματα είναι υψηλότερα, ενώ έχει βάση ερευνών, η προσχολική αγωγή συνδέεται και με την ικανότητα ανάγνωσης (Schofield, 2006). Η σπουδαιότητα της προσχολικής εκπαίδευσης έχει τονιστεί και από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Κοινοβούλιο, όπου ενθαρρύνουν την ανάπτυξη παρεμβάσεων στην παιδική ηλικία με στόχο τη βελτίωση της ποιότητας στην εκπαίδευση.

Όσον αφορά την αξιολόγηση, η οποία είναι ένα μέσο για ανατροφοδότηση, αποτελεί ένα από τα πλέον ουσιώδη χαρακτηριστικά τόσο του σχεδιασμού όσο και της οργάνωσης των δραστηριοτήτων στην προσχολική αγωγή και καταγράφονται τα στοιχεία που αφορούν την ανάπτυξη, την μάθηση και την κοινωνικότητα των παιδιών. Στην προσχολική αγωγή εξετάζεται κυρίως το εάν και κατά πόσον ο παιδαγωγός σχεδιάζει και προσαρμόζει την εκπαιδευτική διαδικασία στις ανάγκες των παιδιών, ανταλλάσσει πληροφορίες με τους γονείς αλλά και με τους δασκάλους και αξιολογεί συνεχώς το πόσο αποτελεσματικό είναι το πρόγραμμα, προσπαθώντας να το βελτιώνει για τα παιδιά. Να τονιστεί ότι σε αυτή την ηλικία δεν υπάρχει αξιολόγηση και συνεπώς βαθμολόγηση για τα παιδιά (Ντολιοπούλου, 2000).

Τρία από τα εργαλεία αξιολόγησης που χρησιμοποιούνται για τους παιδικούς σταθμούς είναι το Early Child Environment Rating Scale (ECERS), το Infant / Toddler Environment Rating Scale (ITERS) και το Child Care Facility Schedule (CCFS). Η πρώτη κλίμακα είναι ευρέως χρησιμοποιούμενη και καλύπτει 37 πεδία που σχετίζονται με τους παιδικούς σταθμούς και την παροχή υπηρεσιών που αυτοί προσφέρουν, με την βαθμολόγηση να γίνεται από το ένα, που σημαίνει «ανεπαρκές», έως το επτά, που σημαίνει «επαρκές». Η δεύτερη κλίμακα είναι

αντίστοιχη και σχετίζεται με τα περιβάλλοντα που κινούνται τα βρέφη και τα προνήπια γενικά, ενώ η τελευταία σχετίζεται με την αξιολόγηση των βρεφονηπιακών και των παιδικών σταθμών, και εδώ η βαθμολόγηση γίνεται από το ένα, που σημαίνει «ανεπαρκές», έως το τρία, που σημαίνει «επαρκές». Η κλίμακα CCFS εξετάζει οκτώ συνολικά πεδία για τους παιδικούς σταθμούς, το φυσικό περιβάλλον, την υγεία και την ασφάλεια, την διατροφή και την παροχή γευμάτων, την διοίκηση, την συναλλαγή προσωπικού με τα παιδιά, το πρόγραμμα και τον κύκλο των δραστηριοτήτων (Ποντικού, 2013).

Σε κάποια κράτη όπως για παράδειγμα στην Κορέα, πέρα από τους ευρέως χρησιμοποιούμενους δείκτες, υπάρχουν ξεχωριστά εργαλεία αξιολόγησης όπου βοηθούν στην ανά τακτά χρονικά διαστήματα αξιολόγηση της παρεχόμενης ποιότητας στους παιδικούς σταθμούς με σκοπό πάντα την βελτίωσή της. Στη χώρα μας δεν πραγματοποιείται κάποιου είδους αξιολόγηση όσον αφορά τους παιδικούς σταθμούς τουλάχιστον (Ποντικού, 2013).

2.5. Το ψυχοπαιδαγωγικό υλικό και ο ρόλος του στην προσχολική αγωγή

Τα παιδαγωγικά παιχνίδια και το ψυχοπαιδαγωγικό υλικό είναι όλα όσα δίνουν την δυνατότητα στα παιδιά μέσα από δημιουργικές μεθόδους να αναπτύξουν τις ικανότητές τους αλλά και την προσωπικότητά τους γενικότερα, γνωρίζοντας το περιβάλλον που ζουν και ικανοποιώντας τις ανάγκες τους για έκφραση και δημιουργία. Τα παιχνίδια και το υλικό αυτό θα πρέπει να βοηθάει το παιδί να αποκτά εμπειρίες μέσα από την διαδικασία της μάθησης με τα κατάλληλα αντικείμενα, παίζοντας και δοκιμάζοντας (Γερμανός, 2002). Τα υλικά αυτά, τα οποία διαφέρουν ανάλογα την ηλικία του παιδιού, θα πρέπει να είναι διαμορφωμένα έτσι ώστε να το ωθούν να εκφραστεί ελεύθερα μέσα από το παιχνίδι, εξελίσσοντας την αυτονομία του και ικανοποιώντας το ενδιαφέρον του. Με αυτόν τον τρόπο το παιδί αναπτύσσεται και αποκτά τις απαραίτητες για αυτό εμπειρίες. Άλλα παιχνίδια είναι διαμορφωμένα έτσι ώστε να μπορεί ένα παιδί να παίζει μαζί του σε διάφορες ηλικίες και υπάρχουν και άλλα που είναι μόνο για συγκεκριμένες ηλικίες, εφόσον το παιδί μεγαλώνοντας αλλάζει ενδιαφέροντα και αυξάνεται η γνώση του οπότε είναι πιο απαιτητικό (Νικολακάκη, 2012).

Όσο το παιδί μεγαλώνει το παιχνίδι από ατομικό γίνεται συλλογικό, ενώ είναι στην δικαιοδοσία της παιδαγωγού να επιλέξει τα παιχνίδια που είναι ανάλογα του αριθμού των παιδιών που βρίσκονται στην αίθουσα του παιδικού σταθμού, προκειμένου να μην υπάρχουν συγκρούσεις ανάμεσα στα παιδιά.

Τα κριτήρια της σωστής επιλογής των παιχνιδιών θα πρέπει να είναι τα ακόλουθα: 1. Το μέγεθος του παιχνιδιού εξαρτάται από την ηλικία του παιδιού. 2. Το υλικό του παιχνιδιού και η ποιότητά του θα πρέπει να είναι κατάλληλα για καθημερινή χρήση. 3. Το χρώμα τους και η μορφή τους δεν θα πρέπει να προβληματίζει τα παιδιά αλλά να είναι ευχάριστα για αυτά. 4. Τα παιχνίδια θα πρέπει να είναι διαμορφωμένα έτσι ώστε να μην υπάρχουν όσο γίνεται τραυματισμοί και να είναι ασφαλή όσο το δυνατόν περισσότερο. 5. Τα παιχνίδια θα πρέπει να είναι απλά και κατανοητά από τα παιδιά αλλά να προσφέρονται για την ανάπτυξη πολλών ικανοτήτων. Να υπάρχει δηλαδή ένας συνδυασμός δραστηριοτήτων. 6. Μέσω των παιχνιδιών θα πρέπει να δημιουργούνται οι κατάλληλες προϋποθέσεις για μάθηση αλλά και να αναπτύσσεται η φαντασία, ενώ θα πρέπει παράλληλα να ανταποκρίνεται στις ατομικές δυνατότητες του κάθε παιδιού (Νικολακάκη, 2012).

Στις ηλικίες από οκτώ μηνών έως δύομισι ετών συναντάται κυρίως το ελεύθερο παιχνίδι, όπου τα παιδιά παίζουν αυθόρμητα και χωρίς την παρέμβαση του παιδαγωγού, αισθάνονται συναισθήματα όπως η χαρά και η συμπάθεια, ενώ πειραματίζονται και τολμούν γενικά, για πρώτη φορά. Ο χώρος θα πρέπει να είναι ευρύχωρος ώστε να μπορούν τα βρέφη να κινούνται ελεύθερα, να σέρνονται, να σκαρφαλώνουν και να δημιουργούν τον δικό τους κόσμο, αναπτύσσοντας τη φαντασία τους, την κίνηση, την αυτονομία τους. Για τις ηλικίες αυτές ενδείκνυται παιχνίδι μαλακά με θορύβους, όπως ζωάκια από διάφορα υλικά ή παιχνίδια όπου τα βρέφη τα τραβούν, τα σπρώχνουν, τα γεμίζουν, αυτοκίνητα διαφόρων μεγεθών και μεγάλα τουβλάκια για κατασκευές. Επίσης, εικονογραφημένα απλά βιβλία, παιχνίδια που βοηθούν την κίνηση του βρέφους, όπως κούνιες, τσουλήθρες, τραμπάλες, καθώς και κουβαδάκια, φτυάρια και τσουγκράνες, στον εξωτερικό χώρο (Σέργη, 2003).

Τα παιδιά από δύομισι έως τριάμισι ετών χρησιμοποιούν τα ίδια παιχνίδια, τα οποία όμως είναι άλλου μεγέθους και άλλης φόρμας, ενώ διαφέρουν επίσης και ως προς τους δυνατούς συνδυασμούς δραστηριοτήτων που μπορούν να γίνουν με αυτά. Φυσικά και εδώ ο παιδαγωγός θα πρέπει να παρακολουθεί τα παιδιά κατά την διάρκεια του παιχνιδιού, να εντοπίζει τυχόν

δυσκολίες στην πρόοδό του και την κινητικότητα του, να του προτείνει νέα υλικά για το παιχνίδι και να προσπαθεί να διευρύνει τον κύκλο των δραστηριοτήτων του. Καθώς τα παιδιά μεγαλώνουν παίζουν επίσης με μπάλες διαφορετικών μεγεθών και υλικών, με μικρότερα τουβλάκια για κατασκευές, με βιβλία με εικόνες ζώων, φυτών κλπ. Σε μεγαλύτερες ηλικίες, έως τα έξι έτη, όπου πλέον τα παιδιά βρίσκονται στον παιδικό σταθμό, τα ψυχοπαιδαγωγικό υλικό πλέον προσφέρει και ευκαιρίες για μάθηση, ενώ αποτελείται από κύβους, εργαλεία και τουβλάκια για κατασκευές, υλικά δηλαδή για ενεργητική πλέον ενασχόληση των παιδιών. Ακόμη υπάρχουν βιβλία αλλά και όργανα μουσικής, παιχνίδια με βάση τις αισθήσεις, τα χρώματα, την αρίθμηση και τις γλωσσικές και κινητικές δεξιότητες. Εδώ βρίσκουμε και τα πρώτα επιτραπέζια παιχνίδια, τα οποία και παίζονται πάντα με την βοήθεια και την παρατήρηση της παιδαγωγού (Νικολακάκη, 2012).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΚΩΝ ΣΤΑΘΜΩΝ

3.1. Η αναγκαιότητα ίδρυσης των παιδικών σταθμών

Μετά την βιομηχανική επανάσταση και την δυναμική είσοδο της γυναίκας στην αγορά εργασίας, να μεν λύθηκε το οικονομικό πρόβλημα της οικογένειας, όμως εφόσον η εργαζόμενη γυναίκα πλέον λείπει αρκετές ώρες από το σπίτι, τίθεται το ερώτημα για το ποιος θα φυλάξει τα παιδιά και θα αναλάβει τη φροντίδα τους. Θα πρέπει να σημειωθεί εδώ ότι οι ανάγκες των παιδιών δεν περιορίζονται μόνο στην κάλυψη των βιολογικών τους αναγκών, τάισμα, πλύσιμο, φύλαγμα, αλλά και στην παροχή στοργής, αγάπης καθώς και σωστής διαπαιδαγώγησής τους και την απόκτηση γνώσεων (Δαράκη, 1995). Αυτό το ρόλο αρχικά ανέλαβαν άλλα μέλη της οικογένειας, όπως η γιαγιά, η θεία, τα μεγαλύτερα αδέρφια, ενώ στη συνέχεια σε ορισμένα εργοστάσια υπήρχε συγκεκριμένη γυναίκα, μισθωμένη από τους εργοστασιάρχες, που αναλάμβανε τη φύλαξη των παιδιών των εργατριών κατά τις ώρες εργασίας. Συνεπώς, στις κοινωνίες όπου εντοπιζόταν έλλειψη υποστηρικτικών ατόμων, όπως παππούδων, συγγενών και γειτόνων που θα μπορούσαν να μοιραστούν την ευθύνη για τη φροντίδα του παιδιού, ήταν απαραίτητη η δημιουργία παιδικών σταθμών (Ξηροτύρης, 1914).

Με τον ολοένα αυξανόμενο ρυθμό όπου οι γυναίκες εισχωρούσαν στην αγορά εργασίας αλλά και την τεχνολογική εξέλιξη, κρίθηκε σημαντικό να υπάρχει μία οργανωμένη φύλαξη για τα παιδιά, προκειμένου να μην αναγκάζονται οι εργαζόμενες μητέρες να αφήνουν την δουλειά τους λόγω των παιδιών. Με το πέρασμα των χρόνων και ενώ η παιδοψυχολογία αναπτύχθηκε αρκετά, όπως και άλλες επιστήμες σχετικές με το παιδί, για παράδειγμα η βιολογία, δόθηκε σε αυτό μεγαλύτερη προσοχή και σεβασμός, ως μία προσωπικότητα η οποία θέλει ειδικό χειρισμό και βοήθεια για να αναπτυχθεί σωστά. Όλα αυτά οδήγησαν στη δημιουργία του θεσμού του παιδικού σταθμού, όπου μπορούσαν να πηγαίνουν παιδιά ηλικίας έως και έξι ετών, ενώ μακροχρόνια τα οφέλη που αποκτά ένα παιδί μέσω της προσχολικής αγωγής που του παρέχεται εκεί, είναι ικανά να δημιουργήσουν έναν αποδοτικό μελλοντικό πολίτη (Δαράκη, 1995).

Ο τρόπος λειτουργίας και οργάνωσής του παιδικού σταθμού, παίζει έναν βασικό ρόλο τόσο στην ψυχική όσο και στην πνευματική και σωματική εξέλιξη των νηπίων (Ζακοπούλου, 2003). Μεγαλώνοντας ένα παιδί μέσα σε σύγχρονους, επιστημονικά οργανωμένους χώρους, όπως είναι οι παιδικοί σταθμοί, όπου εφαρμόζεται η προσχολική αγωγή, παίζει, είναι χαρούμενο, αναπτύσσει τις σωματικές, συναισθηματικές, πνευματικές του ικανότητες, έχει μεγαλύτερες πιθανότητες να εξελιχθεί σε ένα υγιές, δημιουργικό και ευτυχισμένο ενήλικο άτομο, έτοιμο να δώσει πολλά πράγματα στην κοινωνία στην οποία ζει (Δαράκη, 1995).

Σύμφωνα με τη βιβλιογραφική ανασκόπηση, διαπιστώνεται ότι το πρόβλημα σχετικά με την εξέλιξη των παιδικών σταθμών, από το παρελθόν μέχρι σήμερα, είναι ότι δεν έχουν αναπτυχθεί σημαντικά στον Ελλαδικό χώρο, (Μπάκας, 2010: 37-38). Έχει παρατηρηθεί ότι παιδιά που συμμετέχουν στα προγράμματα των παιδικών σταθμών αναπτύσσουν γρηγορότερα τις κοινωνικές τους δεξιότητες αλλά και μαθαίνουν γρηγορότερα από παιδιά που στερούνται της συμμετοχής αυτής (Clarke-Stewart, 1988, Petrogiannhs, 2010, Ρέντζου, 2011).

Η προσχολική αγωγή καθορίζει την πνευματική ανάπτυξη των παιδιών αλλά και την προσωπικότητά τους, καθώς βρίσκονται σε ευαίσθητη ηλικία, δεδομένου ότι ο χαρακτήρας τους διαμορφώνεται ακόμη. Ωστόσο η ποιοτική φροντίδα και αγωγή των παιδιών παρουσιάζει και μακροπρόθεσμα οφέλη τα οποία δεν είναι εμφανή εξ αρχής. Έχει παρατηρηθεί πως η μετάβαση των παιδιών από το στάδιο της προσχολικής αγωγής στο στάδιο του δημοτικού είναι πιο ήπια από εκείνα τα παιδιά που δεν πηγαίνουν σε παιδικό σταθμό. Τα παιδιά αυτά είναι περισσότερο έτοιμα και σε θέση να διαχειριστούν την αλλαγή αυτή καθώς έχουν περάσει ξανά τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης ενώ παράλληλα έχουν γίνει οι πρώτες πνευματικές διεργασίες έτσι ώστε να αφομοιώσουν τις νέες γνώσεις πιο εύκολα (Rabin, 2008).

Η προσχολική αγωγή, λοιπόν, εξασφαλίζει την ομαλή βιολογική και ψυχολογική ανάπτυξη των παιδιών, μέσα από τις ασκήσεις, τις εμπειρίες και τις κατάλληλες συνθήκες που υπάρχουν στους παιδικούς σταθμούς, ενώ θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη και ότι έως τα πέντε πρώτα χρόνια ο άνθρωπος διαμορφώνει τόσο τον χαρακτήρα όσο και την προσωπικότητά του (Stevens, 1987). Για αυτό το λόγο και οι παιδαγωγοί τονίζουν ότι έως αυτήν την ηλικία, το παιδί είναι πολύ εύκολο να αποκτήσει καλές συνήθειες και εμπειρίες, αλλά και την απαραίτητη

γνώση, προκειμένου όλα αυτά να μετατραπούν σε μελλοντικές αρετές στην ενήλικη ζωή του. Το κατάλληλα διαμορφωμένο περιβάλλον των παιδικών σταθμών, με τους μεγάλους χώρους για παιχνίδι με άλλα συνομήλικα παιδιά, για εμπειρίες, έρευνες και μια ομαδική χαρούμενη ζωή, βοηθάει τις φυσιολογικές πνευματικές και συναισθηματικές ικανότητες των παιδιών, δίνοντάς τους τα ανάλογα ερεθίσματα, να αναπτυχθούν ομαλά (Δαράκη, 1995).

Επιπλέον σύμφωνα με επίσημες έρευνες φαίνεται πως η εμπειρία σε ένα προσχολικό περιβάλλον με μεγάλη φροντίδα, ενδιαφέρουσες δραστηριότητες και εκπαιδευτικούς που αγαπούν και νοιάζονται τα παιδιά που φροντίζουν, μπορεί να αποτρέψει την πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου, έχοντας ως συνέπεια τη μείωση του αναλφαριθμητισμού αλλά και τον περιορισμό των μεγάλων κοινωνικών και οικονομικών αποκλίσεων (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2011). Η συναναστροφή με άτομα συνομήλικά του βοηθά το παιδί να αντισταθμίσει το ιδιόρρυθμο οικογενειακό περιβάλλον μέσα στο οποίο μεγαλώνει και που μπορεί να είναι άκρως προστατευτικό ή απορριπτικό απέναντί του. Έτσι το παιδί μπορεί να ταυτιστεί και να ανακουφιστεί γνωρίζοντας και άλλα παιδιά που βιώνουν τις ίδιες καταστάσεις, ενώ δέχεται περισσότερα ερεθίσματα και αποφεύγεται ο κίνδυνος να αναπτυχθεί μονόπλευρα (Chase - Lansdale, 1998). Από κοινωνικής πλευράς η συμμετοχή του παιδιού στον παιδικό σταθμό όπου υπάρχει υψηλής ποιότητας αγωγή και φροντίδα, έχει αποδειχθεί ότι σε βάθος χρόνου βοηθάει στη διαχείριση της επιθετικότητας από μέρους του, ενώ αναπτύσσει τις κοινωνικές του δεξιότητες και την επικοινωνία με τους άλλους συνομηλίκους, μέσω της ελεύθερης διάπλωσης της προσωπικότητάς του (Melhuish, 2004, Leach et al., 2008).

Τα οφέλη όμως της ίδρυσης των παιδικών σταθμών δεν είναι μόνο για τα παιδιά, αλλά και για την εργαζόμενη μητέρα, η οποία δεν χρειάζεται να ανησυχεί διαρκώς και με αυτόν τον τρόπο μπορεί ελεύθερη να αφοσιωθεί στην δουλειά της, στην επαγγελματική της εξέλιξη, ενώ εφόσον είναι ήρεμη, αυτό βοηθάει και στην ψυχολογία και την διάθεσή της. Κατ' αυτόν τον τρόπο ο χρόνος που περνάει με το παιδί της γίνεται πιο ποιοτικός, ενώ πιο γενικά ο θεσμός των παιδικών σταθμών βοηθάει στο να συνεχίσει η γυναίκα να δουλεύει, να είναι καλύτερα οικονομικά η οικογένεια και κατά συνέπεια η χώρα να έχει περισσότερα εργατικά χέρια και καλύτερη ίσως οικονομία (Δαράκη, 1995).

3.2. Η οργάνωση και λειτουργία των παιδικών σταθμών σε διάφορες χώρες του εξωτερικού

Η προσχολική εκπαίδευση διαφέρει από χώρα σε χώρα, όχι μόνο ως προς την δομή του εσωτερικού χώρου ή του κτιρίου, αλλά και ως προς τον τρόπο λειτουργίας και επίτευξης των στόχων.

Παρακάτω θα παρουσιαστούν οι διαφορές αυτές αναφορικά με τις χώρες της Ευρώπης, αλλά και σχετικά με τις χώρες της Νότιας Κορέας και των Η.Π.Α. Η διαφορά αυτή παρατηρείται αφενός εξαιτίας της διχοτομίας μεταξύ της εκπαίδευσης και της πρόνοιας - φροντίδας, που διακρίνει την αγωγή, τη φροντίδα του βρέφους και του παιδιού προσχολικής ηλικίας, και αφετέρου καθότι έχουν δημιουργηθεί κατά καιρούς πληθώρα διαφορετικών προγραμμάτων και συστημάτων ανά χώρες, προκειμένου να καλυφθούν οι ανάγκες των παιδιών (Ζαμπέτα, 1998, Πετρογιάννης, 2001).

Σε μια από τις μεγαλύτερες Μεσογειακές χώρες, στην Ισπανία, τα ποσοστά συμμετοχής στην εκπαίδευση προσχολικής αγωγής για παιδιά ηλικίας έως 3 ετών χαρακτηρίζονται ως τα υψηλότερα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, με ποσοστό 96%. Παρόλα αυτά πρωτοπόρα είναι η Γερμανία με ποσοστό της τάξεως του 100%, ενώ άλλες χώρες με υψηλά ποσοστά είναι το Βέλγιο με 95%, η Αυστρία με 75% και η Ελλάδα με 64%. Αναλυτικότερα, στην Ισπανία, το Δεκέμβριο του 2002 ψηφίστηκε ο Οργανικός Νόμος (Ley Organica 10/2002) για την ποιότητα στην εκπαίδευση, ενώ τον Ιούνιο του 2003 δημοσιεύτηκε το Βασιλικό Διάταγμα 828/2003 (Real Decreto 828/2003), το οποίο περιλαμβάνει τα σχετικά με την οργάνωση του πρώτου κύκλου της προσχολικής εκπαίδευσης (primer ciclo: παιδιά έως τριών ετών). Με αυτές τις διατάξεις καθίσταται σαφής ο σκοπός του παιδαγωγού στον παιδικό σταθμό, που δεν είναι άλλος από το να καθορίζει και να δομεί το πρόγραμμα λαμβάνοντας υπόψη την προσωπικότητα και τον ρυθμό ανάπτυξης του εκάστοτε παιδιού. Μολαταύτα, παρόλη την σπουδαιότητα που προσδίδει η Ισπανία στην προσχολική αγωγή, σύμφωνα με το Υπουργείο Παιδείας Πολιτισμού και Αθλητισμού (Ministerio de Educacion Culturay Deporte MEC), η εκπαίδευση προσχολικής ηλικίας (educacion infantil), η οποία περιλαμβάνει τα παιδιά από 3 έως 6 ετών χαρακτηρίζεται ως σχεδόν προαιρετική. Η αντιφατικότητα στο προαιρετικό προκύπτει από το γεγονός ότι

κατανέμεται σε δύο κύκλους: ο πρώτος κύκλος ξεκινάει από την ηλικία των 3 μηνών έως την ηλικία των 3 ετών και είναι προαιρετικός, ενώ ο δεύτερος κύκλος ξεκινάει από την ηλικία των 4 ετών και ολοκληρώνεται στη ηλικία των 6 ετών. Σύμφωνα με το επίσημο πρόγραμμα, το βασικό στοιχείο της εκπαίδευσης των παιδιών στο παιδικό σταθμό (3 μηνών – 3 ετών) είναι το παιχνίδι, καθώς μέσω αυτού το παιδί μαθαίνει την πραγματικότητα, το περιβάλλον, ενώ μέσω αυτού αντιλαμβάνεται καλύτερα τους κανόνες και την συνεργασία (Τάφα, 2005).

Με μια γενικότερη ματιά στη βιβλιογραφία έχει αποδειχθεί ότι οι χώρες της Ευρώπης εφαρμόζουν δύο είδη προσέγγισης για την προσχολική αγωγή: την κοινωνική παιδαγωγική και την προ-δημοτική παράδοση.

Η κοινωνικό-παιδαγωγική παράδοση ακολουθείται κυρίως από την Νορβηγία και τις χώρες της Βόρειας και Κεντρικής Ευρώπης, πλην της Δανίας. Οι χώρες εντάσσουν τα παιδιά μέχρι 3 ετών σε παιδικούς σταθμούς και συνδυάζουν τις βασικές αρχές και αξίες που θα έπρεπε να εξασφαλίζουν τα κέντρα εκπαίδευσης μικρών παιδιών, καθώς και τις αναγκαίες προϋποθέσεις έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η ανάπτυξη και η μάθηση των παιδιών. Πιο συγκεκριμένα, η εκπαίδευση επιτυγχάνεται μέσω της βιωματικής μεθόδου μάθησης, της παιχνιδοκεντρικής μάθησης και της εμπλοκής των παιδιών στην παιδαγωγική διαδικασία. Σημαντικός είναι και ο ρόλος του παιδαγωγού, ο οποίος είναι ενεργός και υποστηρικτικός καθ' όλη την εκπαιδευτική διαδικασία.

Από την άλλη, η προ-δημοτική παράδοση ακολουθείται από χώρες όπως είναι το Βέλγιο, η Γαλλία, η Ιρλανδία, η Ολλανδία και η Αγγλία. Πιο συγκεκριμένα, στην περίπτωση της Μ. Βρετανίας ο πρώτος επίσημος παιδικός σταθμός ιδρύθηκε το 1854 στο Λονδίνο και αρχικά σε αυτούς απασχολούνταν παιδιά Γερμανών πάροικων, ενώ αργότερα άρχισαν να γίνονται δεκτά και τα παιδιά Βρετανών. Σε μια προσπάθεια ενίσχυσης της πιο αδύναμης οικονομικά τάξης το 1982, οι Βρετανοί είχαν ως στόχο την ένταξη στους παιδικούς και βρεφονηπιακούς σταθμούς των παιδιών, ηλικίας 3-4 χρονών, όλων όσων το επιθυμούσαν ανεξαρτήτως. Σχετικά με την χωροταξική οργάνωση φαίνεται ότι στην Γαλλία και την Ιρλανδία, οι τάξεις διακρίνονται από μεγάλο αριθμό μαθητών 40/1 ανά παιδαγωγό. Αντίθετα, σε χώρες όπως η Γερμανία και η Ουγγαρία οι τάξεις περιλαμβάνουν τέτοιο αριθμό μαθητών έτσι ώστε να διευκολύνονται τα παιδιά στην κίνηση και στις δραστηριότητες εντός αυτής (Ο.Ε.Κ.Δ., 2003). Στην περίπτωση της Γερμανίας όπως και πολλών άλλων χωρών, οι πρώτοι παιδικοί σταθμοί δημιουργήθηκαν καθώς

οι μητέρες των νηπίων ήταν αναγκασμένες λόγω των άσχημων οικονομικών συνθηκών και της ανέχειας να δουλεύουν μακριά από το σπίτι, συνήθως σε εργοστάσια παραγωγής όπλων και πυρομαχικών, αλλά και επειδή έπαιρναν μέρος στις στρατιωτικές επιχειρήσεις. Σήμερα, η ανάγκη για απασχόληση των νηπίων σε παιδικούς σταθμούς συνεχίζει να είναι μεγάλη και για το λόγο αυτό υπάρχει ποικιλομορφία, η οποία σχετίζεται με πρωτοποριακές μεθόδους που χρησιμοποιούνται και με τις ιδιαίτερες ανάγκες των παιδιών (Ρέντζου, 2011).

Πρέπει να υπογραμμίσουμε το γεγονός ότι η Γαλλία και η Ουγγαρία διαθέτουν ένα πολύ καλά οργανωμένο σύστημα εκπαίδευσης παιδιών στους παιδικούς σταθμούς για παιδιά έως 3 ετών. Πιο συγκεκριμένα, αν και δεν διαθέτουν ένα κοινό εθνικό αναλυτικό πρόγραμμα για τα παιδιά, ωστόσο κάθε κέντρο είναι υποχρεωμένο να διατυπώσει και να καταθέσει το δικό του σχέδιο αναλυτικού προγράμματος, το οποίο θα περιλαμβάνει τις κοινές δραστηριότητες των παιδιών, τον τρόπο οργάνωσης και χρήσης του χώρου, την δημιουργία ομάδων, και τις δραστηριότητες εκείνες που είναι ανάλογες με τα ενδιαφέροντα και τις απαιτήσεις του κάθε παιδιού (Ο.Ε.Κ.Δ, 2004). Επιπλέον, στη Σουηδία ο ρυθμός εξέλιξης της ποιότητας της προσχολικής αγωγής ήταν πολύ περισσότερο ταχύς σε σχέση με τον ρυθμό που εξαπλώθηκε ο θεσμός του παιδικού σταθμού. Στη χώρα αυτή υπάρχουν δύο τύποι προσχολικών ιδρυμάτων, εκείνα που καλούνται «πλήρους απασχόλησης» και φιλοξενούν παιδιά από 6 μηνών μέχρι 2.5 ετών και εκείνα που καλούνται «μερικής απασχόλησης» και φροντίζουν τα παιδιά για 3 ώρες μέσα στη μέρα, 5 μέρες την εβδομάδα (Κυριαζοπούλου – Βαληνάκη).

Σε μια άλλη χώρα, εκείνη της Κύπρου, σύμφωνα με το νομοθετικό διάταγμα του 2004, η προσχολική εκπαίδευση καλείται με το όρο προ-δημοτική. Ο παιδικός σταθμός της Κύπρου, δέχεται παιδιά ηλικίας έως 3 ετών, και έχει σκοπό την ολοκληρωμένη ανάπτυξη του παιδιού, σε νοητικό συναισθηματικό, κοινωνικό και ψυχοσωματικό επίπεδο. Φαίνεται ότι τα παιδιά στην Κύπρο ακολουθούν το ίδιο πρόγραμμα προσχολικής αγωγής με τα παιδιά στην Ελλάδα, το οποίο διακρίνεται από δραστηριότητες, ελεύθερο χρόνο και εκπαίδευση (Ζάρτηλα, Κοθρά, Λάμπρου & Χελιδώνη, 2013).

Ωστόσο, σε πολλές χώρες, όπως η Νότια Κορέα, υπάρχουν παιδικοί σταθμοί, στους οποίους φοιτούν παιδιά έως 3 ετών, δίχως να υπάρχει ένα αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών, το οποίο να υποστηρίζει την λειτουργία τους. Πιο συγκεκριμένα στη Νότια Κορέα το αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών άργησε να δημιουργηθεί κατά μια δεκαετία ενώ το 1970 υπήρξε μια έντονη

κινητικότητα ως προς τη βελτίωση και την εξέλιξη συλλογικά της εκπαίδευσης (Lee, 1993). Το 2005 σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε και περιελάμβανε τις χώρες της Κίνας, της Τουρκίας, και της Κορέας έδειξε πώς η τελευταία είναι εκείνη που κάνει τη μεγαλύτερη προσπάθεια ώστε να διατηρηθούν τα παραδοσιακά χαρακτηριστικά της κουλτούρας της χώρας και να ενσωματωθούν στην εκπαιδευτική διαδικασία. Σε έρευνες που έγιναν στις ΗΠΑ έχει φανεί ότι τα ποιοτικά προσχολικά προγράμματα συντελούν στην αύξηση οικονομικών και κοινωνικών ευκαιριών σε παιδιά από μη προνομιούχα περιβάλλοντα, ενώ τα προγράμματα αυτά στοχεύουν στη γνωστική ανάπτυξη των παιδιών, αλλά και την φροντίδα και την εκπαίδευση των παιδιών (Χριστοδούλου, 2011).

Συμπερασματικά, από όσα αναφέρονται παραπάνω διαφορές σχετικά με τις παιδαγωγικές μεθόδους και τον τρόπο προσέγγισης των παιδιών εμφανίζονται ανάμεσα στη Κύπρο και τη Νότια Κορέα. Σαν αποτέλεσμα της διαφοράς αυτής των παιδαγωγικών μεθόδων τα παιδιά στη Νότια Κορέα είναι πιθανό να εμφανίσουν μεγαλύτερα ποσοστά ανυπακοής σε σχέση με τα παιδιά ευρωπαϊκών χωρών, όπως η Γαλλία και η Ουγγαρία που αποτελούν πρότυπα οργάνωσης και όπου υπάρχει πειθαρχία. Ακόμη τα τμήματα παιδικών σταθμών σε Γαλλία και Ιρλανδία είναι πολυάριθμα και ο κάθε παιδαγωγός αντιστοιχεί σε μεγάλο αριθμό μαθητών, σε αντίθεση με την Ουγγαρία και την Γερμανία, όπου τα τμήματα είναι ολιγάριθμα με στόχο την καλύτερη παροχή εκπαίδευσης στα παιδιά της προσχολικής ηλικίας. Σε όλες τις χώρες τα νήπια θα πρέπει να έχουν συμπληρώσει το 3 έτος της ηλικίας τους, ενώ αναφορικά με την ύπαρξη και τήρηση προγράμματος δραστηριοτήτων η Νότια Κορέα υστερεί απέναντι σε χώρες όπως η Γαλλία ή η Ουγγαρία. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι τη μεγαλύτερη συμμετοχή στον παιδικό σταθμό έχουν παιδιά προσχολικής αγωγής από την Ισπανία.

3.3. Διαχρονική εξέλιξη του σκοπού των παιδικών σταθμών

Αν μελετήσει κανείς την ιστορία του παιδικού σταθμού στην χώρα μας θα διαπιστώσει ότι η πορεία της ξεκινάει από πολύ νωρίς, από το 1829, με σκοπούς πολύ διαφορετικούς σε σχέση με σήμερα (Μπέλλου- Μυλωνά & Σιδηροπούλου, 2006). Στην χώρα μας οι παιδικοί σταθμοί ιδρύθηκαν για δύο λόγους: από την μια αποτελούσαν ένα κοινωνικό ίδρυμα/καταφύγιο που θα φύλασσε τα φτωχά παιδιά, ή τα παιδιά των οποίων οι μητέρες εργάζονταν, ενώ από την άλλη χαρακτηρίζονταν ως εθνικά ιδρύματα, γιατί επεδίωκαν την διάδοση της ελληνικής

γλώσσας και του ελληνικού πνεύματος (Δαράκη & Χατζηκωνσταντίνου, 1981). Πιο συγκεκριμένα, αρχικά με την ανάπτυξη της βιομηχανίας, τη δημιουργία των μεγάλων αστικών κέντρων και την έξοδο της γυναίκας-μητέρας από το σπίτι στην αγορά εργασίας, προέκυψε το σημαντικό ζήτημα της φύλαξης και φροντίδας των νηπίων (Αλέπης, 1965). Υπό αυτές τις συνθήκες και υπό το πρίσμα των ολοένα και συχνότερα μεταβαλλόμενων κοινωνικών συνθηκών, κρίθηκε ως άμεση ανάγκη η ειδικευμένη αγωγή των παιδιών (Πανταζής & Σακελλαρίου, 2008).

Από τις αρχές κιόλας του νεοσύστατου ελληνικού κράτους είχαν γίνει προσπάθειες από τον Ιωάννη Καποδίστρια ώστε να υπάρξουν δομές παιδικής μέριμνας ζητώντας οικονομική ενίσχυση από εθνικούς ευεργέτες αλλά και φιλανθρωπικές δωρεές από ιδιώτες. Η αρχή έγινε με την ίδρυση του πρώτου ορφανοτροφείου στην Αίγινα το 1829, σκοπός λειτουργίας του οποίου ήταν η προστασία αλλά και εκπαίδευση των παιδιών που είχαν μείνει ορφανά. Παράλληλα, το ίδρυμα αυτό χρησιμοποιήθηκε και ως επαγγελματικό σχολείο, όπου έγινε εφαρμογή της αλληλοδιδασκτικής μεθόδου (Παπαδάκη, 1992).

Στη συνέχεια, με την πάροδο των ετών, στο νεοσύστατο πλέον ελληνικό κράτος, ο Ιωάννης Καποδίστριας προσπάθησε να δημιουργήσει τον θεσμό της παιδικής προστασίας, καταφεύγοντας στην οικονομική βοήθεια εθνικών ευεργετών και ιδιωτικών εισφορών (Τζάνη & Παμουκτσόγλου, 1998). Όπως αναφέρθηκε, το 1829 ιδρύθηκε στην Αίγινα το ορφανοτροφείο, που σκοπό είχε την προστασία και την βασική διαπαιδαγώγηση των ορφανών παιδιών. Λίγα χρόνια αργότερα, ο Όθωνας με Βασιλικό Διάταγμα (16/18 Σεπτεμβρίου 1833) μεριμνά για τα απροστάτευτα βρέφη και ιδρύει το Δημοτικό Βρεφοκομείο Αθηνών, που λειτούργησε ως νηπιοτροφείο αλλά και ως σχολή βρεφοκόμων. μιας και εξαιτίας της φτώχειας αλλά και του μορφωτικού επιπέδου ήταν συχνό φαινόμενο η εγκατάλειψη βρεφών καθώς και η βρεφοκτονία. Αναφορές σχετικά με τη σύσταση του Δημοτικού Βρεφοκομείου Αθηνών, προκύπτουν από τα πρακτικά του δεύτερου δημάρχου της Αθήνας την περίοδο 1837-1841 όπου υπογραμμίζεται πως το πρώτο βρέφος κατάφτασε στο ίδρυμα την 17^η Ιανουαρίου 1838 (Δήμος Αθηναίων, 1997). Οι πρώτες στατιστικές αναφορές που περιέγραφαν την θνησιμότητα των βρεφών όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά και στην Ευρώπη προέκυψαν την χρονική περίοδο 1859-1879 κατά την οποία διευθυντής του Βρεφοκομείου ήταν ο παιδίατρος Αναστάσιος Ζίννης. Έτσι, λοιπόν, οι στατιστικές αυτές έδειξαν πως στη Δυτική Ευρώπη το 85-95% των νόθων παιδιών πέθαιναν πριν

συμπληρώσουν τον πρώτο χρόνο ζωής τους σε αντίθεση με τα νόμιμων βρεφών που εμφάνιζαν θνησιμότητα 22-25%. Ωστόσο, η λειτουργία του ιδρύματος αυτού και των στόχων του αμφισβητήθηκε, καθώς υπήρξε έντονη ανησυχία μήπως λειτουργήσει προτρεπτικά σε όσους σκεφτόντουσαν το ενδεχόμενο να εγκαταλείψουν εκεί τα παιδιά τους (Κορασίδου, 1992).

Στην Ελλάδα, η αγωγή στους παιδικούς σταθμούς είναι στενά συνδεδεμένη με το έργο της Αικατερίνης Λασκαρίδου (1842 – 1916), η δράση της οποίας ταυτίστηκε με την προσχολική αγωγή. Οι πρώτες ενέργειές της έλαβαν χώρα το 1901, με βασικό σκοπό να αναβαθμίσει την πνευματική και κοινωνική ζωή της Ελλάδας (Δαράκη & Χατζηκωνσταντίνου, 1981, Ζαχαρενάκης, 1996, Doliopoulou, 2006). Η ίδια ίδρυσε το 1905 τον «*Πρότυπο νηπιακό κήπο*» στον Πειραιά.

Το Ελληνικό Κράτος της εποχής αποφασίζει αργότερα με τον νόμο Ν. 2882/1922 να δημιουργήσει το ανεξάρτητο τμήμα «*Πρώτης Παιδικής Ηλικίας*», υπό την επίβλεψη του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας (Καλλιγά, 1990). Τη συγκεκριμένη περίοδο ιδρύονται οι πρώτοι παιδικοί και εργοστασιακοί σταθμοί. Τα συγκεκριμένα πλαίσια αποτελούσαν «*το ίδρυμα φύλαξης*» ή «*το Άσυλο*» ή «*την Παιδική Στέγη*», δηλαδή το σημερινό παιδικό σταθμό (Αλέπης, 1965, Πανταζής & Σακελλαρίου, 2008).

Οι αλλαγές που πραγματοποιήθηκαν αναφορικά με το σκοπό των παιδικών σταθμών στο πέρασμα του χρόνου υπαγορεύονταν κάθε φορά από τις κοινωνικές συνθήκες της εποχής. Την περίοδο 1922-1940 δημιουργούνται οι πρώτοι παιδικοί σταθμοί, για τα παιδιά των γυναικών οι οποίες δούλευαν στα εργοστάσια, που είχαν ως στόχο την μέριμνα και τη φροντίδα των νηπίων και όχι τόσο την εκπαίδευσή τους. Στη συνέχεια, κατά την περίοδο της Κατοχής, οι παιδικοί σταθμοί είχαν στόχο την περίθαλψη και την ορθή διαπαιδαγώγηση των νηπίων, των οποίων οι μητέρες ήταν αναγκασμένες να ασχολούνται με τις αγροτικές ή και άλλες ασχολίες προκειμένου να βγάζουν τα προς το ζην (ΦΕΚ 115/Α/ 1942, άρθρο 8.1 & 8.3).

Αυτά τα πρώτα ιδρύματα φύλαξης, ανέθεταν σε γυναίκες χωρίς εμπειρία την φροντίδα και την προετοιμασία των παιδιών για μια συγκεκριμένη και προδιαγεγραμμένη πορεία ζωής. Ωστόσο, βασικός στόχος τους ήταν η περίθαλψη, και γι' αυτό συχνά ταυτίζονταν με τα ορφανοτροφεία της εποχής (Παπαθανασίου, 2000, Παπαπροκοπίου, 2003). Επιπλέον, λόγω της Μικρασιατικής Καταστροφής, και προκειμένου να βοηθηθούν τα παιδιά των προσφύγων το

1923, το ΠΙΚΠΑ με την βοήθεια της Αμερικανίδας Mor Gentaou ίδρυσε τον «*Παιδικό Σταθμό - Νηπιαγωγείο Βύρωνος*».

Μολαταύτα, παρά όλες τις οργανωμένες προσπάθειες για ίδρυση παιδικών σταθμών, επίσημα το πλαίσιο αναγνωρίστηκε από το κράτος μόλις το 1926 και η εξάπλωσή του πραγματοποιήθηκε με πολύ αργούς ρυθμούς και βήματα. Εκείνη την περίοδο το επίσημο ελληνικό κράτος αποφάσισε μέσω της νομοθεσίας του (27/10/1926) την πειραματική ίδρυση και λειτουργία μικρού αριθμού παιδικών σταθμών (Αλέπης, 1965). Γύρω στο 1927, με οικονομική συμπαράσταση και πρωτοβουλία της Λαίδης Κρώσφηλντ, ιδρύεται το εθνικό σωματείο «*Παιδικής Στέγης*». Κύριο έργο του σωματείου αυτού αποτέλεσε η περίθαλψη και η φροντίδα των νηπίων που βρέθηκαν στο ίδρυμα από ενός έτους καθώς και η ανάπτυξη των νοητικών δεξιοτήτων και η διαμόρφωση της προσωπικότητάς τους. (Κυριαζοπούλου, 1977) Την ίδια στιγμή στις αρμοδιότητες της Παιδικής Στέγης ήταν και η μέριμνα για τα παιδιά των εργαζομένων του ιδρύματος αυτού, ενώ ο μέγιστος αριθμός παιδιών που ήταν δυνατό να φιλοξενήσει ανερχόταν στα τριάντα πέντε. Μάλιστα, την ίδια χρονιά ιδρύεται ο πρώτος παιδικός σταθμός του Δήμου Αθηνών, στην Ακαδημία Πλάτωνος (Δαράκη & Χατζηκωνσταντίνου, 1981).

Το 1935 λειτουργούσαν μόλις εννέα παιδικοί σταθμοί. Παράλληλα, με τη γερμανική κατοχή το 1942, επιχειρήθηκε μια προσπάθεια λειτουργίας νέων παιδικών σταθμών στη Βόρεια Ελλάδα. Το γεγονός ότι σε αυτές τις περιοχές κατοικούσαν αγροτικές οικογένειες που εκτελούσαν κυρίως εργασίες στην ύπαιθρο, έκανε μεγαλύτερη την ανάγκη για ίδρυση παιδικών σταθμών (Αλέπης, 1965). Έτσι δημιουργήθηκαν τα Εθνικά Αγροτικά Νηπιοτροφεία (ΕΑΝ), με σκοπό την περίθαλψη και την διαπαιδαγώγηση των νηπίων αγροτικών περιοχών. Η ίδρυση των συγκεκριμένων νηπιοτροφείων στις αγροτικές περιοχές πραγματοποιήθηκε καθώς η γυναίκα, που είχε την κατεξοχήν φροντίδα των παιδιών, συμμετείχε παράλληλα για βιοποριστικούς λόγους στις αγροτικές εργασίες, και αδυνατούσε να τα φέρει εις πέρας. Παράλληλα, το βιοτικό επίπεδο, στις αγροτικές περιοχές ήταν πολύ χαμηλό, και δεν κάλυπτε τις αναπτυξιακές απαιτήσεις των βρεφών και νηπίων. Έτσι η ίδρυση των Εθνικών Αγροτικών Νηπιοτροφείων, σκοπό είχε να παράσχει βοήθεια σε αυτά τα παιδιά, καθώς συνέβαλλαν σημαντικά στην επιβίωσή τους, μέσω της σίτισης και της παροχής φροντίδας των βασικών βιοτικών αναγκών. Μέχρι και το 1965, κατάφεραν να ιδρυθούν, 137 Εθνικά Αγροτικά Νηπιοτροφεία, ενώ

λειτουργήσαν τα 122 (Αλέπης, 1965). Αυτού του είδους οι παιδικοί σταθμοί, λειτουργούσαν και μέχρι πριν λίγα χρόνια ως κοινωνικά ιδρύματα (Ζαχαρενάκης, 1996), ενώ κατά την διάρκεια των μηνών του καλοκαιριού λειτουργούσαν σαν κατασκηνώσεις (Μαστρογιάννης, 1960). Το κάθε Εθνικό Αγροτικό Νηπιοτροφείο μπορούσε να δεχτεί κατά μέσο 60-70 παιδιά. Επομένως ο συνολικός αριθμός σε αυτά ανερχόταν στα 15.000 παιδιά. Το ετήσιο ποσό που διέθετε η κυβέρνηση για τη λειτουργία τους ανερχόταν στις 35.337.500 δραχμές. Τα παιδιά που γινόταν δεκτά ήταν εκείνα των οποίων οι μητέρες εργαζόταν ή δεν μπορούσαν να εξασφαλίσουν την κατάλληλη επιμέλεια, παιδιά άπορων ή πολύτεκνων οικογενειών καθώς και παιδιά που κατοικούσαν σε ακατάλληλα σπίτια (Μεγάλη Παιδαγωγική Εγκυκλοπαίδεια, 1967).

Ωστόσο, πέραν της συμβολής του κράτους, επιχειρήθηκαν και πολλές ιδιωτικές πρωτοβουλίες, που σκοπό είχαν την προστασία του παιδιού και της μητέρας, αλλά και την προσχολική αγωγή και φροντίδα. Τα δύο μεγάλα ιδιωτικά ιδρύματα που συνέβαλλαν θετικά με το έργο τους ήταν το ΠΙΚΠΑ (Πατριωτικό Ίδρυμα Κοινωνικής Πρόνοιας και Αντίληψης) και το «Μητέρα» (Μπουζάκης, 2006). Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, φαίνεται ότι και οι δύο αυτές πρωτοβουλίες, με τη συμβολή και επιχορήγηση του κράτους, προσέφεραν σημαντικές υπηρεσίες στην προσχολική αγωγή και στους παιδικούς σταθμούς, παρέχοντας την ανάλογη ποιοτική αναβάθμισή τους, μέσω της πρόληψης, της υγειονομικής περίθαλψης και της συμβουλευτικής (Ζαχαρενάκης, 1996).

Το κέντρο βρεφών «Μητέρα» λειτούργησε για πρώτη φορά το φθινόπωρο του 1955. Σκοπός της ίδρυσης του κέντρου βρεφών «Μητέρα», ήταν η μέριμνα για τα παιδιά που στερούνται ενός ομαλού και οικογενειακού περιβάλλοντος. Το ίδρυμα βοήθουσε στην πλήρη και κανονική ανάπτυξη των παιδιών και στην οριστική προσαρμογή τους σε ένα ομαλό οικογενειακό περιβάλλον καθώς επίσης και στην αποκατάσταση και φροντίδα των μητέρων των παιδιών.

Πιο συγκεκριμένα στο άρθρο 2 του Βασιλικού Διατάγματος 8/1953 αναφέρεται ότι: «Σκοπός του Ιδρύματος είναι η εν γένει μέριμνα υπέρ των παιδιών των εστερημένων ομαλού οικογενειακού περιβάλλοντος, α) διά της παρακολουθήσεως αυτών προς πλήρη και κανονική ανάπτυξιν από της εποχής της συλλήψεως μέχρι της οριστικής προσαρμογής τούτων εις ομαλόν οικογενειακόν περιβάλλον και β) διά της παραλλήλου παρακολουθήσεως της μητρός προς αποκατάστασίν της».

Επιπλέον, το ίδρυμα αυτό προστάτευε τις άγαμες μητέρες, αλλά αποτέλεσε και ένα από τα μεγαλύτερα κέντρα εκπαίδευσης Βρεφοκόμων. Στόχος της ίδρυσης αυτού του φορέα ήταν να υπάρξει πιο οργανωμένη έρευνα αναφορικά με την ανάπτυξη, σωματική και νοητική των παιδιών και να διερευνηθεί ο τρόπος με τον οποίο οι ψυχοκοινωνικοί παράγοντες επηρεάζουν την ομαλή διαβίωση τόσο των παιδιών όσο και των γονέων τους. Ταυτόχρονα το κέντρο φροντίδας «Μητέρα», συνέβαλε με την προώθηση των απαιτούμενων νομοθετικών ρυθμίσεων ώστε να υπάρχει η κατάλληλη ενημέρωση σχετικά με τις μεθόδους που θα επιφέρουν συναισθηματική και σωματική ανάπτυξη στα παιδιά και θα εξασφαλίσουν το αίσθημα ασφάλειας που είναι απαραίτητο (Στεφανάκη, 1998)

Όσον αφορά το ΠΙΚΠΑ σύμφωνα με το καταστατικό του, στις αρμοδιότητές του, για την προσχολική αγωγή, περιλαμβάνονταν: (1) το εκπαιδευτικό τμήμα, το οποίο φρόντιζε για την ίδρυση νηπιοτροφείων και λαϊκών νηπιαγωγείων, με σκοπό την περισυλλογή και περίθαλψη των παιδιών των εφέδρων, ηλικίας 2-9 ετών, σε καιρό πολέμου, και την περίθαλψη, προστασία και αγωγή γενικότερα των νηπίων, στις αρχές της υγιεινής, της θρησκείας και του πατριωτισμού, σε καιρό ειρήνης, και (2) το τμήμα βρεφοκομείου, με σκοπό της καταπολέμησης της θνησιμότητας και την διάδοση γενικών γνώσεων υγιεινής για βρέφη στις λαϊκές τάξεις (Θεοδώρου, 2014).

Τα επόμενα χρόνια η πιο δυναμική ένταξη της γυναίκας στο εργασιακό περιβάλλον επέφερε τεράστια αύξηση του αριθμού των νέων παιδικών σταθμών στη χώρα μας. Όμως το γεγονός ότι οι παιδικοί σταθμοί από την αρχή της λειτουργίας τους δεν είχαν ως βασική αρχή τη διαπαιδαγώγηση και τη νοητική ανάπτυξη των νηπίων, είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία κενών στο νομοθετικό και οργανωτικό πλαίσιο επηρεάζοντας κυρίως τα παιδιά των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων (Σαλωνίδης, Ζέρβα, Ζέρβας, Σιδηροπούλου, 2008).

Την περίοδο 1965-1987 σημειώθηκε αύξηση των παιδικών σταθμών που πλέον υπάγονταν στη Διεύθυνση Παιδικής Προστασίας του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας, και πλέον γίνονται προσπάθειες για ενοποίηση και συντονισμό των διαφόρων κοινωνικών δομών που λειτουργούν παιδικοί σταθμοί. Τομή στην ιστορία των Παιδικών σταθμών αποτέλεσε ο νόμος 1566/1985 «*Δομή και λειτουργία της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης*», σύμφωνα με τον οποίο θεσπίζονται τα Παιδικά Κέντρα, ως συνδυασμός της λειτουργίας των νηπιαγωγείων και των παιδικών σταθμών. Σύμφωνα με το άρθρο 3, του νόμου 1566/1985, η προσχολική αγωγή παρέχεται σε νηπιαγωγεία που λειτουργούν είτε ως ανεξάρτητα είτε μέσα σε

παιδικά κέντρα. Η διεύθυνση των παιδικών κέντρων, η στελέχωσή τους με το απαραίτητο προσωπικό και κάθε σχετικό θέμα με τη λειτουργία τους ανήκει στην αρμοδιότητα του Υπουργείου Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων. Η τοποθέτηση νηπιαγωγών στα νηπιαγωγεία που λειτουργούν μέσα στα παιδικά κέντρα, η υπηρεσιακή κατάσταση, η εξέλιξη των νηπιαγωγών και η εκπαιδευτική λειτουργία των νηπιαγωγείων ανήκει στην αρμοδιότητα του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων (Παλαιολόγου, 1991).

Το 1988 μετά και τον νέο Κανονισμό Λειτουργίας ο ρόλος του παιδικού σταθμού φαίνεται να οριζόταν ως η ημερήσια διατροφή και διαπαιδαγώγηση των νηπίων των οποίων οι γονείς εργαζόντουσαν ή υπήρχαν άλλοι παράγοντες που καθιστούσαν απαραίτητη την φροντίδα τους από κάποιον κρατικό φορέα (Παπαθανασίου, 2000).

Ένας νέος κανονισμός ήρθε το 2002 για να τονίσει πως σκοπός των παιδικών σταθμών είναι η ολόπλευρη εξέλιξη των νηπίων σε όλα τα επίπεδα ψυχικά και σωματικά. Το 2008 έγινε ακόμη μια συγκροτημένη προσπάθεια εκσυγχρονισμού των παιδικών σταθμών υπό την αιγίδα του Υπουργείου Εσωτερικών, ενώ μεγάλη βαρύτητα δόθηκε στην τήρηση των κανόνων υγιεινής, ασφάλειας και διατροφής καθώς και στη συναισθηματική ισορροπία των παιδιών που για πρώτη φορά αποχωρίζονται το προστατευμένο οικογενειακό τους περιβάλλον (Παπασταθοπούλου, 2009).

Στη σημερινή εποχή όπου και οι δύο γονείς εργάζονται αρκετές ώρες και λείπουν από το σπίτι, μην έχοντας τη δυνατότητα να βρίσκονται συνεχώς με τα παιδιά τους αλλά ούτε και η μητέρα να μείνει στο σπίτι κάποιο διάστημα έως το παιδί να πάει σχολείο, κρίνεται απαραίτητη η ύπαρξη των παιδικών σταθμών, όχι μόνο ως μέρος φύλαξης των παιδιών αλλά και ως μέρος διαπαιδαγώγησής τους.

3.4. Οι παιδικοί σταθμοί στους ΟΤΑ

Από τη στιγμή που υπήρξε επίσημα η κρατική αναγνώριση της ίδρυσης των παιδικών σταθμών το 1926, σημειωνόταν αργά βήματα προόδου σε ό,τι αφορά την ανάπτυξη και εξέλιξή τους. Χαρακτηριστικό είναι το μικρό πλήθος των παιδικών σταθμών μέχρι την περίοδο της γερμανικής κατοχής, κατά την οποία επιχειρήθηκε η λειτουργία ορισμένων νέων σταθμών. Οι ολοένα αυξανόμενες ανάγκες της ελληνικής επαρχίας οδήγησαν στην ίδρυση των Εθνικών

Αγροτικών Νηπιοτροφείων, τα οποία μέχρι το 1965 αυξήθηκαν γεωμετρικά (Σαλωνίδης, Ζέρβας, Ζέρβας, Σιδηροπούλου, 2008).

Πλέον φτάνοντας στο 1994, το κράτος με τις υπαγορεύσεις των Ευρωπαϊκών εντολών και λόγω των προβλημάτων που εντοπίζονταν στους παιδικούς σταθμούς από την γραφειοκρατία και τον αυξανόμενο αριθμό, μεταβιβάζει τους δημόσιους παιδικούς σταθμούς από την κεντρική εξουσία (Υπουργείο Υγείας & Πρόνοιας) στην τοπική αυτοδιοίκηση (ΟΤΑ), με γενικότερη εποπτεία από το Υπουργείο Εσωτερικών. Αυτό σήμαινε ότι οι δήμοι και οι κοινότητες της χώρας καλούνταν να αναλάβουν την οργάνωση και διαχείριση των παιδικών σταθμών ή να δημιουργήσουν νέους, υπό το άγρυπνο μάτι των Ενιαίων Νομικών Προσώπων, με κανονισμούς λειτουργίας που λάμβαναν από το Πρότυπο Κανονισμό Λειτουργίας Δημοτικών και Κοινοτικών Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου Παιδικών και Βρεφονηπιακών Σταθμών (Χαρίτος, 1998, Παπαπροκοπίου, 2003).

Στη σύγχρονη εποχή οι παιδικοί σταθμοί σύμφωνα με τον νόμο 2082/92, άρθρο 11, αποτελούν οργανωμένες υπηρεσίες που έχουν σαν στόχο την ημερήσια φροντίδα και διατροφή των νηπίων, καθώς και τη δημιουργική απασχόληση και διαπαιδαγώγησή τους. Όπως ορίζει και η νομοθεσία (2002), σκοπός του παιδικού σταθμού είναι η φροντίδα και η αγωγή κάθε νηπίου ηλικίας 0 έως 4 ετών.

Οι παιδικοί σταθμοί της χώρας μέχρι και το 2001 βρίσκονται υπό την δικαιοδοσία του Υπουργείου Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, ενώ στην πορεία τέθηκαν υπό την αρμοδιότητα των δήμων των εκάστοτε περιοχών (Παπαπροκοπίου, 2003). Παράλληλα, με τον νέο κανονισμό του 2002 (άρθρο 7), οι παιδικοί σταθμοί έχουν σαν στόχο να παρέχουν ενιαία μορφή προσχολικής εκπαίδευσης, που συμβάλλουν στην φυσική, πνευματική, συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη των παιδιών. Επιπλέον, ο ίδιος κανονισμός του άρθρου 7, επιδιώκει να εξομαλύνει τις διαφορές μεταξύ των παιδιών που προέρχονται από διαφορετικό πολιτιστικό, οικονομικό και μορφωτικό επίπεδο των γονέων, καθώς και να «ξεκουράσει» τους εργαζόμενους γονείς. Σημαντικό είναι ότι οι παιδικοί σταθμοί πλέον επιδιώκουν να γνωστοποιήσουν στην πολιτεία και να την ευαισθητοποιήσουν σχετικά με τα θέματα της σύγχρονης παιδαγωγικής και ψυχολογίας, που σκοπό έχουν όχι μόνο την αγωγή, τη φροντίδα, την ασφάλεια και τη διατροφή, αλλά και τη δημιουργία παιδιών που θα μπορέσουν να ανταποκριθούν στις κοινωνικές απαιτήσεις (Doliopoulou, 2006). Το 2009 σε μια προσπάθεια βελτίωσης της λειτουργίας των

παιδικών σταθμών και της παρεχόμενης αγωγής και φροντίδας, το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών ανέλαβε την διαμόρφωση ενός νέου προγράμματος δραστηριοτήτων για την καλύτερη εκπαίδευση και καλλιέργεια των παιδιών (Παπασταθοπούλου, 2009).

Μετά την εφαρμογή του προγράμματος Καλλικράτη το 2011 που περιελάμβανε τη συγχώνευση δημοτικών κοινοτήτων, επήλθε και η κατάργηση των νομικών προσώπων των οργανισμών αυτών γεγονός που επηρέασε και τον τομέα της προσχολικής αγωγής. (Κωνσταντίνου, Παλέτα & Σταθάκης, 2015). Επιπλέον, οι δύσκολες οικονομικές συνθήκες της εποχής αλλά και άλλοι παράγοντες έχουν φέρει προβλήματα τα οποία επηρεάζουν αρνητικά τη δράση των Ο.Τ.Α. σε σχέση με την ορθή λειτουργία των παιδικών σταθμών. Ενδεικτικά, η γραφειοκρατία αποτελεί ένα από τα κυριότερα προβλήματα που σε συνδυασμό με την έλλειψη ευελιξίας στο θεσμικό πλαίσιο οδηγούν σε καθυστέρηση της πραγματοποίησης ορισμένων προγραμμάτων που έχει ως αποτέλεσμα την καθυστέρηση της εναρμόνισης με την υπόλοιπη Ευρώπη (Μπεντιχαβά, 2001).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΚΩΝ ΣΤΑΘΜΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η εύρυθμη λειτουργία των παιδικών σταθμών εξασφαλίζεται μέσω της ύπαρξης νομοθετικών πλαισίων που καθορίζουν κάθε λεπτομέρεια σχετική με τις διαδικασίες που λαμβάνουν χώρα. Η νομοθεσία λοιπόν που διέπει τη λειτουργία των παιδικών σταθμών διευκρινίζει την οργάνωσή τους, τον τρόπο διοίκησης, την εγγραφή των παιδιών και λεπτομέρειες σχετικά με το ποια παιδιά γίνονται δεκτά, το ημερήσιο πρόγραμμα που θα πρέπει να ακολουθείται αλλά και τη δομή των χώρων ώστε να ακολουθούν κάποια πρότυπα.

4.1. Η νομοθεσία των κρατικών παιδικών σταθμών

Ευρήματα ερευνών, δείχνουν ότι ο τρόπος και ο λόγος λειτουργίας και οργάνωσης των παιδικών σταθμών με την πάροδο των ετών έχει μεταβληθεί. Αρχικά, ο θεσμός των παιδικών σταθμών ξεκίνησε ως μια λύση ανάγκης να προστατευθεί το παιδί της εργαζόμενης μητέρας με την ανατολή της εκβιομηχάνισης (Κατσούνα & Φοινιτσή, 2003). Μακροχρόνια πείρα όμως έδειξε ότι τα παιδιά που πηγαίνουν στους σύγχρονους και επιστημονικά πιο οργανωμένους παιδικούς σταθμούς ευεργετούνται πολύπλευρα και από το κατάλληλο περιβάλλον των παιδικών αυτών ιδρυμάτων, αλλά κυρίως από την προσχολική αγωγή που εφαρμόζεται σ' αυτά (Καρτατσίδου, Λιώνη & Μακρή, 2001). Έχει επιστημονικά αποδειχτεί ότι με την προσχολική αγωγή που προσφέρουν οι παιδικοί σταθμοί, με την κατάλληλη οργάνωση και λειτουργία, εξασφαλίζεται η ομαλή βιολογική και ψυχολογική εξέλιξη και ανάπτυξη του παιδιού (Μαντές & Μπεσίρης, 2002).

Ο τρόπος με τον οποίο οργανώνεται και λειτουργεί ο παιδικός σταθμός καθορίζεται από συγκεκριμένους Νόμους και Κανονισμούς, που θέτει το Ελληνικό Κράτος. Χρονολογικά το κράτος αναφέρθηκε για πρώτη φορά στους παιδικούς σταθμούς με το νομοθετικό διάταγμα ΦΕΚ 378/Α/27-10-1926, το οποίο προέβλεπε την ίδρυση περιορισμένου αριθμού παιδικών σταθμών. Με το νομοθετικό διάταγμα (ΝΔ) 379/28-10-1926 «*περί Εθνικών Παιδικών Σταθμών*», η πολιτεία για πρώτη φορά αναλαμβάνει πρωτοβουλία για ίδρυση 29 Εθνικών Παιδικών Σταθμών

στα αστικά κέντρα και στην περιφέρεια, με σκοπό την περίθαλψη ορφανών, άπορων και απροστάτευτων παιδιών. Το άρθρο 1 του ανωτέρου Ν.Δ. προέβλεπε ότι: *«Δια την περίθαλψιν και μόρφωσιν των άπορων ανηλίκων, ιδία δε των ορφανών πατρός τοιούτων και προς ανακούφισιν των εργαζομένων μητέρων, ιδρύονται Εθνικοί Παιδικοί Σταθμοί...»*.

Αργότερα, περί το 1935 με το Βασιλικό Διάταγμα 527/Α/05-11-1935 (ΦΕΚ 527Α'), την νομοθετική εξουσιοδότηση για τους παιδικούς σταθμούς αναλαμβάνει το Υπουργείο Κοινωνικής Πρόνοιας και Οικονομικών, παρέχοντας την δυνατότητα ίδρυσης παιδικού σταθμού ανά πρωτεύουσα νομού. Εξαίρεση αποτελούσαν τα μεγάλα αστικά κέντρα όπως, η Αθήνα, η Θεσσαλονίκη, ο Πειραιάς, η Πάτρα, η Καβάλα και τα Ιωάννινα, όπου οι ιδρυθέντες παιδικοί σταθμοί ξεπερνούσαν τους ένα. Παράλληλα με τον ίδιο νόμο, εξασφαλίζεται η ημερήσια περίθαλψη και μόρφωση των άπορων παιδιών που δεν υπερβαίνουν το έβδομο έτος της ηλικίας. Την ίδια χρονιά, προβλέπονταν μεταξύ άλλων η δυνατότητα λειτουργίας σε κάθε παιδικό σταθμό τμήμα βρεφών (Βασιλικό Διάταγμα 527/Α/05-11-1935).

Το 1954, με τον νομοθετικό διάταγμα 3045/1954 (ΦΕΚ. 237 τ. Α'), παραχωρήθηκε η δυνατότητα στο Υπουργείο Κοινωνικής Πρόνοιας και Οικονομικών να ιδρύσει ή να καταργήσει τους εθνικούς παιδικούς σταθμούς και τα εθνικά αγροτικά νηπιοτροφεία ανάλογα με τις κοινωνικές ανάγκες. Με την διάταξη του νόμου 3097/1954 (ΦΕΚ. 254Α'), άρθρο 18, πραγματοποιούνταν η πρόσληψη προσωρινού νοσηλευτικού προσωπικού στα ιδρύματα. Επιπλέον με το ίδιο διάταγμα καθορίστηκε και το αναλυτικό πρόγραμμα των παιδικών σταθμών.¹

Το 1964, με τον νόμο 4379/1964 (ΦΕΚ 182), που ψηφίστηκε υπό την προεδρία του Γ. Παπανδρέου, καταργούνται τα τέλη στην εκπαίδευση, προσφέροντας την δωρεάν παιδεία, που αφορούσε και την προσχολική αγωγή (Κυπριανός, 2004). Ωστόσο όλα αυτά άλλαξαν με την δικτατορία του Παπαδόπουλου, όπου και με τον νόμο 129/1967 (ΦΕΚ 163/Α/25-06-1967), καταργούνται όλες οι διατάξεις του 1964 (Μουζέλης, 1978). Το 1975, με την εγκαθίδρυση της

¹ Οι διατάξεις του άρθρου 18 του Ν.Δ. 3097/1954 "περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως του υπ' αριθ. 2592/1953 Ν.Δ. "περί Οργανώσεως της Ιατρικής Αντιλήψεως εφαρμοζομένων αναλόγως και επί των πάσης φύσεως Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου αρμοδιότητος Υπουργείου Κοινωνικών Υπηρεσιών καταργούμενης πάσης αντιθέτου διατάξεως. Άπασαι δε αι κατά τα ανωτέρω πράξεις των οικείων Διοικητικών Συμβουλίων υπόκεινται εις την έγκρισιν του Υπουργού Κοινωνικών Υπηρεσιών, ή του υπό τούτου εξουσιοδοτουμένου οργάνου"

νέας Ελληνικής Δημοκρατίας, ψηφίζεται το νέο Σύνταγμα, και νέοι νόμοι σχετικά με την προσχολική αγωγή (Κιτσαράς, 2001).

Το 1980, με το προεδρικό διάταγμα 476/1980 (Φ.Ε.Κ. 132/22.5.1980), θεσπίστηκε το αναλυτικό ωρολόγιο πρόγραμμα των νηπιαγωγείων, εντάσσοντάς τα στην στοιχειώδη εκπαίδευση, με δυνατότητα φοίτησης παιδιών από όλα τα κοινωνικά στρώματα (Χαρίτος, 1996). Παράλληλα, το 1988, σύμφωνα με το άρθρο 1 της Υπουργικής απόφασης Γ2α/οικ.4108 (ΦΕΚ.546/Β/2-8-88) «*Εγκριση κανονισμού λειτουργίας των Κρατικών Παιδικών Σταθμών και των Κρατικών Βρεφονηπιακών Σταθμών*», ορίζεται ως βασικός σκοπός των παιδικών σταθμών: η ημερήσια διατροφή, διαπαιδαγώγηση και ψυχαγωγία βρεφών και νηπίων, τα οποία δεν μπορούν να έχουν στο οικογενειακό τους περιβάλλον την απαραίτητη φροντίδα, λόγω απασχόλησης των εργαζόμενων γονέων τους ή άλλων κοινωνικών αιτιών. Επιπλέον άλλοι στόχοι των παιδικών σταθμών είναι (1) η προετοιμασία των παιδιών για την εισαγωγή τους στο δημοτικό σχολείο και (2) η μετάδοση της Ελληνικής γλώσσας και του πολιτισμού (Αγάθωνος – Γεωργοπούλου, 1993).

4.1.1. Τα εθνικά αγροτικά νηπιοτροφεία

Το 1942 με το διάταγμα 1316/1942, ΦΕΚ 115/11-05-1942, ιδρύθηκαν τα Εθνικά Αγροτικά Νηπιοτροφεία (Ε.Α.Ν) σε κωμοπόλεις και χωριά. Η κύρια αποστολή των Ε.Α.Ν ήταν η περίθαλψη και διαπαιδαγώγηση των νηπίων των αγροτικών περιοχών και, μάλιστα, στις βορειοελλαδικές επαρχίες (Μακεδονία, Θράκη, Ήπειρο). Η ίδρυση των Ε.Α.Ν αποσκοπούσε κατά κύριο λόγο στην κάλυψη των αναγκών της γεωργικής παραγωγής των αγροτικών περιοχών της περιφέρειας. Πιο συγκεκριμένα, στο άρθρο 1 του διατάγματος 1316/1942, ΦΕΚ 115/11-05-1942, η ίδρυση των Ε.Α.Ν προβλεπόταν «*Διά την περίθαλψιν και διαπαιδαγώγησιν των νηπίων των αγροτικών ιδία περιφερειών δύνανται να ιδρυθώσι διά Διαταγμάτων εκδιδομένων τη προτάσει των Υπουργών Εθνικής Προνοίας και Οικονομικών Εθνικά, Αγροτικά Νηπιοτροφεία, υπαγόμενα υπό την εποπτείαν και έλεγχον του Υπουργείου Εθνικής Προνοίας*». Στο ίδιο διάταγμα, το κάθε νηπιοτροφείο διοικούνταν από πενταμελή διοικητική επιτροπή, η οποία αποφάσιζε για την εγγραφή ή διαγραφή των νηπίων, την σύνταξη των εσόδων και εξόδων του ιδρύματος, την διαπραγμάτευση και την εξασφάλιση όλων των αναγκών του ιδρύματος, και τον διορισμό των παιδαγωγών.

Σύμφωνα με το ΦΕΚ 527/1935, δικαίωμα εγγραφής στους σταθμούς και τα Εθνικά Αγροτικά Νηπιοτροφεία είχαν τα νήπια ηλικίας 3 – 6 ετών, που εργάζονταν η μητέρα ή που δεν μπορούσε να εξασφαλίσει την ασφάλεια και την φροντίδα η μητέρα ή που ήταν ορφανά από μητέρα ή πατέρα. Για την εγγραφή του νηπίου στους εθνικούς παιδικούς σταθμούς προβλέπονταν τα εξής δικαιολογητικά: (1) πιστοποιητικό δήμου ή κοινότητας ή ληξιαρχική πράξη γεννήσεως, βάση του οποίου αποδεικνύεται η ηλικία, (2) βεβαίωση περί εργασίας της μητέρας από τον εργοδότη της, (3) βεβαίωση δημοσίου, ή κοινοτικού ιατρείου ή του ΠΙΚΠΑ, ή του ΙΚΑ, σχετικά με την καλή υγεία του νηπίου, και (4) πιστοποιητικό απορίας ή πολυτεκνίας.

Στο άρθρο 9 του διατάγματος 1316/1942, ΦΕΚ 115/11-05-1942, καθορίζεται ότι το προσωπικό στα Ε.Α.Ν απαρτίζονται από: (1) Μία διευθύντρια, πτυχιούχος νηπιαγωγός, (2) Μία νηπιοκόμος, πτυχιούχος της σχολής νηπιοκόμων, (3) Μία μαγείρισσα, και (4) Μία υπηρέτρια. Με το άρθρο 12 του ίδιου διατάγματος (1316/1942, ΦΕΚ 115/11-05-1942), προβλέπεται, επίσης, η ιατρική φροντίδα στα Ε.Α.Ν που οφείλουν να την ασκούν οι δημοτικοί και οι κοινοτικοί ιατροί. Κάθε Ε.Α.Ν όπως προβλέπεται στο Ν.Δ. του 1942 (1316/1942, ΦΕΚ 115/11-05-1942) διοικείται από πενταμελή Διοικητική Επιτροπή, που διορίζεται με απόφαση του υπουργού Εθνικής Πρόνοιας, και λειτουργεί ως νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου. Αυτό που διαφοροποιεί τα Ε.Α.Ν από τους Εθνικούς Παιδικούς Σταθμούς είναι ότι επιτρέπεται η εισαγωγή εσωτερικών νηπίων ηλικίας από δύο έως πέντε ετών, υπό την προϋπόθεση να είναι ορφανά πολέμου ή ορφανά και από τους δύο γονείς. Στα εσωτερικά νήπια παρέχεται πλήρης διατροφή και για την εισαγωγή τους απαιτείται ειδική έγκριση του Υπουργού Εθνικής Πρόνοιας. Συγκεκριμένα το άρθρο 8 αναφέρει: *«Εις έκαστον Εθνικόν Αγροτικόν Νηπιοτροφείον επιτρέπεται η εισαγωγή ως εσωτερικών νηπίων ορφανών πολέμου ή νηπίων εστερημένων επαρκούς συγγενικής, μη καταγομένων εκ της πόλεως ή κοινότητας εν η εδρεύει το Εθνικόν Αγροτικόν Νηπιοτροφείον και ηλικίας ουχί κατωτέρας των δύο ετών συμπεπληρωμένων, ουδ' ανωτέρας των πέντε συμπεπληρωμένων. Ορφανά εξ αμφοτέρων των γονέων καταγόμενα εκ την πόλεως ή κοινότητας εν η εδρεύει το Εθνικόν Αγροτικόν Νηπιοτροφείον η εξ ετέρων τοιούτων εισάγονται και αν διανύωσι το έκτον της ηλικίας των...»* (ΦΕΚ 115/Α/11-05-1942).

4.1.2. Η διοίκηση των παιδικών σταθμών

Σύμφωνα με το ΦΕΚ 527/Α/05-11-1935 ορίζονταν ότι ο εκάστοτε ιδρυθείς Εθνικός Παιδικός Σταθμός, αποτελεί νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου, υπό την επίβλεψη του Υπουργείου Κοινωνικής Πρόνοιας, και διοικείται από πενταμελή διοικητική επιτροπή (πρόεδρος, αντιπρόεδρος, γραμματέας, ελεγκτής, και ταμίας). Με την παράγραφο 3 του υπ' αριθμό Νομοθετικού Διατάγματος 1316/1942 (ΦΕΚ 115), το εκάστοτε νηπιοτροφείο διοικούνταν από πενταμελή διοικητική επιτροπή, η σύνθεση της οποίας βρίσκονταν την αρμοδιότητα του Υπουργείου Εθνικής Πρόνοιας. Η διοικητική επιτροπή συνεδρίαζε μια φορά το μήνα, ή και εκτάκτως όταν συνέτρεχε σοβαρός λόγος, και αποφάσιζε για την εγγραφή ή διαγραφή των νηπίων από τους σταθμούς, για τον προϋπολογισμό εσόδων και εξόδων του ιδρύματος, για τον διορισμό ή μη του παιδαγωγικού προσωπικού, και για την πραγμάτωση όλων των αναγκαίων σκοπών του σταθμού.

Ωστόσο με το ΦΕΚ 546/Α/2-8-88 πλέον προβλέπονταν ότι: α) Οι παιδικοί σταθμοί διοικούνται από τριμελή διοικητικά συμβούλια (Δ.Σ) που διορίζονται με τους αναπληρωτές τους, με απόφαση του οικείου Νομάρχη. Με την απόφαση αυτή ορίζονται ο Πρόεδρος, ο Αντιπρόεδρος και ο ελεγκτής του Δ.Σ. β) Το Διοικητικό Συμβούλιο αποτελείται από: έναν εκπρόσωπο της οικείας Διεύθυνσης Κοινωνικής Πρόνοιας του νομού και έναν εκπρόσωπο του Συλλόγου των γονέων του σταθμού. γ) Οι σταθμοί εποπτεύονται έμμεσα από το Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας, μέσω του ελέγχου που ασκεί η διεύθυνση Πρόνοιας της οικείας Νομαρχίας στα Δ.Σ. των Σταθμών. Τα Δ.Σ. ελέγχουν και βοηθούν στην καλύτερη λειτουργία των Παιδικών Σταθμών (Π.Σ). μέσω της διευθύντριας/ντή του Σταθμού, δ) Η Διευθύντρια είναι αυτή που εποπτεύει το προσωπικό του παιδικού σταθμού, γνωστοποιεί τις αποφάσεις του Δ.Σ. στο προσωπικό και μεταφέρει στο Δ.Σ. τυχόν απαιτήσεις ή παρατηρήσεις του προσωπικού .

Σύμφωνα με το άρθρο 12 του νόμου 2082/1992, (ΦΕΚ.158/Α/21-9-92) «*Αναδιοργάνωση της Κοινωνικής Πρόνοιας και Καθιέρωση νέων θεσμών Κοινωνικής προστασίας*», ορίζεται ως αποκλειστικός αρμόδιος για την ίδρυση και λειτουργία των παιδικών σταθμών το Υπουργείο Υγείας Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων (Υ.Υ.Π.Κ.Α.). Παράλληλα το άρθρο 13 του ίδιου νόμου 2082/1992, ορίζει ότι οι παιδικοί σταθμοί που ιδρύονται από το Υ.Υ.Π.Κ.Α., λογίζονται ως δημόσιες υπηρεσίες και υπάγονται στην αρμοδιότητα των διευθύνσεων Υγείας Πρόνοιας ή Πρόνοιας του Νομού.

Το ΦΕΚ 297/Β/22-04-2002, οι παιδικοί σταθμοί διοικούνται από το Διοικητικό Συμβούλιο, που αποτελείται από πέντε έως δεκαπέντε μέλη, τα οποία μαζί με τους αναπληρωτές τους ορίζονται από το Δημοτικό ή Κοινοτικό Συμβούλιο. Τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου είναι δημοτικοί ή κοινοτικοί σύμβουλοι, δημότες ή κάτοικοι που έχουν ανάλογη επαγγελματική και κοινωνική δράση. Παράλληλα στο διοικητικό συμβούλιο μετέχουν και εκπρόσωποι των γονέων των παιδιών που φιλοξενούνται στο νομικό πρόσωπο, καθώς και εκπρόσωποι των εργαζομένων σε αυτόν. Οι αρμοδιότητες του διοικητικού συμβουλίου σχετίζονται με (1) την εκπλήρωση των στόχων του σταθμού, (2) την έγκριση ή μη προγραμμάτων, (3) την λήψη μέτρων, (4) την υπογραφή εγγράφων του νομικού προσώπου.

Συμπερασματικά, παρατηρήθηκε πως αρχικά οι παιδικοί σταθμοί από τη χρονολογία ίδρυσής τους το 1935 διοικούνταν από επιτροπές που απαρτιζόταν από πέντε μέλη, με το ισχύον αυτό σύστημα να εφαρμόζεται και με το νέο νομοθετικό πλαίσιο από το 1942 και έπειτα. Παρόλα αυτά, με το νέο νόμο που εφαρμόστηκε από το 1988 η διοίκηση των παιδικών σταθμών καθορίστηκε να γίνεται από τριμελή συμβούλια. Το μέτρο αυτό ίσχυσε για σχετικά μικρό διάστημα καθώς από το 2002 έως και σήμερα το διοικητικό συμβούλιο απαρτίζεται από πέντε έως δεκαπέντε μέλη.

4.1.3. Εγγραφή των παιδιών

Σύμφωνα με το άρθρο 6 του νόμου 1431/1984 (ΦΕΚ 46/Α/16-4-1984) στις παραγράφους 3 και 4 οριζόταν πως «στους κρατικούς παιδικούς σταθμούς γίνονται δεκτά παιδιά ηλικίας από 3 ετών μέχρι την ηλικία εγγραφής τους στο δημοτικό σχολείο, στους δε κρατικούς βρεφονηπιακούς σταθμούς, που χωρίζονται σε τρία τμήματα, γίνονται δεκτά παιδιά ηλικίας από 8 μηνών μέχρι 1 ½ ετών στο πρώτο τμήμα, από 1 ½ ετών μέχρι 3 ετών στο δεύτερο τμήμα και από 3 ετών μέχρι την ηλικία εγγραφής τους στο δημοτικό σχολείο στο τρίτο τμήμα. Στα βρεφικά τμήματα των κρατικών παιδικών σταθμών που χωρίζονται σε δύο ομάδες γίνονται δεκτά παιδιά ηλικίας από 8 μηνών μέχρι 1 ½ ετών στην πρώτη ομάδα και από 1 ½ ετών μέχρι 3 ετών στη δεύτερη ομάδα».

Έπειτα, η εγγραφή στους παιδικούς σταθμούς οριζόταν από το ΦΕΚ 546/2/8/88 και συγκεκριμένα από τα άρθρα 5,6 και 7. Τα παιδιά που γινόταν δεκτά στους παιδικούς σταθμούς είναι εκείνα ηλικίας από 3 ετών ενώ αν δεν υπάρχει βρεφικό τμήμα τα παιδιά που γίνονται δεκτά είναι εκείνα ηλικίας από 2,5 ετών. Σε κάθε περίπτωση το ανώτερο που μπορούν να γίνουν δεκτά

είναι μέχρι την ηλικία εγγραφής στο δημοτικό σχολείο. Ο τρόπος διαμονής των παιδιών έπρεπε να είναι ο ίδιος με την έδρα του παιδικού σταθμού στον οποίο θα γινόταν η εγγραφή, εκτός από την περίπτωση που στον τόπο διαμονής δεν είχε την έδρα του κανένας σταθμός. Ο υπεύθυνος που αποφασίζει για την αποδοχή ή όχι του παιδιού είναι το Δημοτικό Συμβούλιο έπειτα από την εξέταση των εγγράφων και την εισήγηση του διευθυντή. Η επιλογή των παιδιών που εγγραφόταν στον παιδικό σταθμό γινόταν κατά κύριο λόγο με προτίμηση σε εκείνα που είχαν έντονη την ανάγκη φροντίδας και προερχόταν από αδύναμες οικογένειες, (Μπάκας, 2008: 24-25).

Η αμέσως επόμενη νομοθετική ρύθμιση με το ΦΕΚ 767/Β/30-07-1997, όριζε ότι στους Κρατικούς Παιδικούς Σταθμούς και Κρατικούς Βρεφονηπιακούς Σταθμούς γίνονται δεκτά παιδιά από οκτώ μηνών μέχρι την ηλικία εγγραφής στο δημοτικό σχολείο. Πιο συγκεκριμένα, οι παιδικοί σταθμοί χωρίζονται σε τρία τμήματα: α') τμήμα από οκτώ μηνών έως ενάμιση ετών, β') τμήμα από ενάμιση ετών έως τριών ετών και γ') τμήμα από τριών ετών έως την εγγραφή στο δημοτικό σχολείο. Οι δύο πρώτες ομάδες ανήκουν στα βρεφικά τμήματα των Κρατικών Παιδικών Σταθμών και η τρίτη ομάδα αποτελεί ξεχωριστό τμήμα.

Επίσης, σύμφωνα με την Υπουργική Απόφαση 1606574, δημοσιευμένη στο ΦΕΚ 497/Β/22-4-2002, διαμορφώθηκε ο Πρότυπος Κανονισμός Λειτουργίας και Κοινοτικών Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου Παιδικών και Βρεφονηπιακών Σταθμών. Σύμφωνα με το ΦΕΚ 479/Β/22-04-2002 στους παιδικούς σταθμούς γίνονται δεκτά παιδιά ηλικίας από 2.5 ετών μέχρι την ηλικία εγγραφής τους στο Δημοτικό Σχολείο. Για την εγγραφή των παιδιών στους παιδικούς σταθμούς απαιτούνται τα εξής δικαιολογητικά: 1. Αίτηση του γονέα ή του κηδεμόνα του παιδιού 2. Ληξιαρχική πράξη γέννησης του παιδιού ή πιστοποιητικό οικογενειακής κατάστασής του. 3. Βεβαίωση γιατρού του Δημόσιου ή Ν.Π.Δ.Δ.. ή Ασφαλιστικού Οργανισμού για την καλή υγεία και σωματική αρτιμέλεια του παιδιού. 4. Δήλωση της οικονομικής και οικογενειακής κατάστασης των γονέων του παιδιού. 5. Εκκαθαριστικό σημείωμα της εφορίας της οικογένειας του παιδιού του προηγούμενου έτους ή σε περίπτωση που δεν υπάρχει βεβαίωση εργοδότη για τις αποδοχές των γονέων. 6. Κάθε άλλο στοιχείο που κρίνεται απαραίτητο από το Δ.Σ. για την διευκόλυνση της επιλογής. Την ίδια χρονιά, με το ΦΕΚ 497 /2002 άρθρο 2 ο παιδικός σταθμός νοείται ως ο χώρος αγωγής και ασφαλούς διαμονής των παιδιών προσχολικής ηλικίας, με σκοπό (1) να παρέχει ενιαία προσχολική αγωγή σύμφωνα με τα πλέον σύγχρονα επιστημονικά δεδομένα, (2) να βοηθάει τα

παιδιά να αναπτυχθούν ολόπλευρα, σωματικά, νοητικά, συναισθηματικά και κοινωνικά, (3) να εξαλείφει όποιες διαφορές προκύπτουν σε πολιτιστικό, οικονομικό, και μορφωτικό επίπεδο των γονέων τους, (4) να εξυπηρετεί τους εργαζόμενους γονείς, (5) να εξυπηρετεί τους γονείς στην μεταφορά των παιδικών από και προς το σχολικό περιβάλλον και το σπίτι, και (6) να παρέχει ημερήσια διατροφή και φροντίδα, υπό το πρίσμα των κανόνων υγιεινής και ασφάλειας.

Τα δικαιολογητικά εγγραφής παραμένουν μέχρι και σήμερα τα ίδια, ωστόσο αξίζει να επισημάνουμε ότι σύμφωνα με το ΦΕΚ 4249/Β/5-12-2017, δικαίωμα εγγραφής στους δημοτικούς Παιδικούς, Βρεφικούς και Βρεφονηπιακούς Σταθμούς έχουν όλα τα παιδιά, τα οποία κατά την ημερομηνία έναρξης λειτουργίας του σταθμού έχουν συμπληρώσει την απαιτούμενη ηλικία φιλοξενίας στο αντίστοιχο τμήμα του σταθμού. Στους αποκλειστικά Βρεφικούς Σταθμούς γίνονται δεκτά παιδιά ηλικίας από 6 μηνών έως 2,5 ετών και στους Παιδικούς από 2,5 ετών έως την ηλικία εγγραφής τους στην υποχρεωτική εκπαίδευση. Στους δε μικτούς Βρεφονηπιακούς Σταθμούς από 6 μηνών έως την ηλικία εγγραφής στην υποχρεωτική εκπαίδευση.

Από τη νομοθεσία που σχετίζεται με την εγγραφή των παιδιών στους παιδικούς σταθμούς παρατηρήθηκε πως σημειώθηκαν πολύ μικρές αλλαγές σε ότι αφορά τα παιδιά που γίνονται δεκτά σε αυτούς. Πιο συγκεκριμένα, η ηλικία των παιδιών που γίνονται δεκτά στους παιδικούς σταθμούς ανέκαθεν ήταν τα 3 έτη μέχρι και την εγγραφή τους στο δημοτικό σχολείο. Από το 2002 όμως και έπειτα η ελάχιστη ηλικία εγγραφής μειώθηκε από τα 3 στα 2,5 έτη με τη μέγιστη ηλικία να παραμένει η ίδια.

4.1.4. Η λειτουργία των παιδικών σταθμών και το ημερήσιο πρόγραμμα

Η ετήσια λειτουργία των παιδικών σταθμών ξεκινά το μήνα Σεπτέμβριο σύμφωνα με το ΦΕΚ 127/Β/2-02-2007, κάθε έτους με την προσαρμογή των παιδιών, και λήγει την 31^η Ιουλίου. Από τη 1η Αυγούστου μέχρι 31 Αυγούστου οι σταθμοί δεν λειτουργούν και στο διάστημα αυτό γίνονται οι αναγκαίες συντηρήσεις και επισκευές των κτιρίων. Οι σταθμοί επίσης δεν λειτουργούν κατά το χρονικό διάστημα των Χριστουγέννων από 24. 12. έως 6. 1. και το Πάσχα από τη Μ. Πέμπτη μέχρι την Κυριακή του Θωμά, διαστήματα που πραγματοποιούνται εργασίες όπως απολύμανση, βάψιμο κτιρίων, επισκευές, συντηρήσεις κ.τ.λ., οι οποίες είναι αδύνατον να πραγματοποιηθούν με την παρουσία των παιδιών (ΦΕΚ 127/Β/2-02-2007).

Με το πιο πρόσφατο ΦΕΚ 141/Α/28-10-2017, για τη λειτουργία κάθε παιδικού σταθμού είναι απαραίτητη η άδεια ίδρυσης και λειτουργίας. Επιπλέον, οι σταθμοί ιδρύονται μέσα σε αστικές - ημιαστικές - αγροτικές περιοχές. Απαγορεύεται η εγκατάσταση αυτών σε οικοδομές, όταν τμήματα των οικοδομών αυτών χρησιμοποιούνται για άλλο σκοπό, έχοντας κοινή με το σταθμό είσοδο ή έξοδο. Όσον αφορά την άδεια ίδρυσης και λειτουργίας, σύμφωνα με το ίδιο ΦΕΚ (141/Α/28-10-2017), αυτή χορηγείται από την από την αρμόδια υπηρεσία του οικείου δήμου. Με το ίδιο ΦΕΚ (141/Α/28-10-2017), οι παιδικοί και βρεφονηπιακοί σταθμοί, ανάλογα με την ηλικία των παιδιών που θα φιλοξενήσουν, διακρίνονται στις ακόλουθες κατηγορίες: (α) Βρεφικός Σταθμός για βρέφη από 2 μηνών μέχρι 2,5 ετών, (β) Παιδικός Σταθμός για νήπια από 2,5 ετών μέχρι την ηλικία εγγραφής τους στην υποχρεωτική εκπαίδευση (νηπιαγωγείο), (γ) Βρεφονηπιακός Σταθμός (βρέφη και νήπια μαζί).

Στους Παιδικούς και Βρεφονηπιακούς Σταθμούς εφαρμόζεται ημερήσιο πρόγραμμα δημιουργικής απασχόλησης που εξασφαλίζει την αρμονική ψυχοσωματική ανάπτυξη. Στα πλαίσια του προγράμματος αυτού, τα παιδιά προσεγγίζονται με μέσο τη στοργή, το διάλογο, την επεξήγηση και την εμπιστοσύνη. Ρητά απαγορεύεται στο προσωπικό των σταθμών η καταναγκαστική επιβολή απόψεων ή η επιβολή σωματικής τιμωρίας, παραβίαση δε της απαγόρευσης αυτής αποτελεί σοβαρότατο πειθαρχικό παράπτωμα. Την περίοδο 1896 – 1922, η προσχολική εκπαίδευση στους παιδικούς σταθμούς πρόκυπτε ως συμπληρωματικός ρόλος της περίθαλψης και για αυτό το λόγο τη συγκεκριμένη περίοδο ταυτίζεται ο σκοπός λειτουργίας παιδικών σταθμών και ορφανοτροφείων (Καλλιγά, 1990). Έτσι ουσιαστικά το πρώτο ημερήσιο πρόγραμμα δημοσιεύθηκε στο άρθρο 5 του κανονισμού λειτουργίας του 1937 και ίσχυε μέχρι το 1977. Ο κανονισμός προέβλεπε τον ίσο καταμερισμό του χρόνου σε ώρες ρουτίνας, δραστηριότητας και ελεύθερου χρόνου (Παπαθανασίου, 2000), ο χρόνος δηλαδή του ημερήσιου προγράμματος θα μοιραζόταν ισόνομα σε δραστηριότητες, σε ελεύθερο χρόνο των παιδιών αλλά και τη ρουτίνα που περιλάμβανε κάθε φορά τις ίδιες δραστηριότητες όπως τη συμβουλευτική.

Από το 1937 κιόλας, είχε δημιουργηθεί το πρώτο ημερήσιο πρόγραμμα το οποίο δημοσιεύτηκε στο άρθρο 5 του κανονισμού λειτουργίας και ήταν κοινό για όλους τους παιδικούς σταθμούς, με κοινό κανόνα τον καταμερισμό του χρόνου σε ώρες ρουτίνας, δραστηριότητας και ελεύθερου χρόνου, πρόληψη, υγειονομική περίθαλψη και συμβουλευτική (Ζαχαρενάκης, 1996). Εν συνεχεία, το 1977, το πρόγραμμα των Βρεφονηπιακών Σταθμών, όπως και των

Νηπιαγωγείων, ορίστηκε ότι θα πρέπει να περιλαμβάνει: «την ημερήσια διατροφή, διαπαιδαγώγηση και ψυχαγωγία βρεφών, τα οποία δεν μπορούν να έχουν στο οικογενειακό τους περιβάλλον την απαραίτητη φροντίδα, λόγω απασχόλησης των εργαζόμενων γονέων ή λόγω άλλων κοινωνικών αιτιών». Ο σχεδιασμός για τη λειτουργία των Ιδρυμάτων αυτών, ανήκει στο Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας, ενώ το εκπαιδευτικό έργο που πρέπει να ακολουθήσουν, δίνεται με την απόφαση του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας και εφαρμόζεται συγκεκριμένο αναλυτικό πρόγραμμα (Καινούργιου, 2012).

Όσον αφορά τα Εθνικά Αγροτικά Νηπιοτροφεία, εφάρμοζαν ξεχωριστό ημερήσιο πρόγραμμα από το 1943 μέχρι και το 1973. Αυτή την περίοδο μετονομάστηκαν σε Εθνικούς Αγροτικούς Παιδικούς Σταθμούς και λειτουργούσαν με το κοινό πρόγραμμα των Εθνικών παιδικών σταθμών. Το 1977 δημοσιεύθηκε το νέο ημερήσιο πρόγραμμα για την λειτουργία των Εθνικών παιδικών σταθμών, και ήταν το ακριβές πρόγραμμα με το οποίο λειτουργούσαν μέχρι και το 1962 τα νηπιαγωγεία. Ωστόσο το 1988, δημιουργήθηκε νέος κανονισμός και πρόγραμμα για τους παιδικούς σταθμούς. Παράλληλα, αποφασίστηκε από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο η δημιουργία «Νέου Αναλυτικού Προγράμματος για το Νηπιαγωγείο», το οποίο μεταξύ άλλων αναφέρονταν και σε ένα νέο πρόγραμμα για τους παιδικούς σταθμούς. Μέσα σε όλα σημαντική είναι η αναφορά στην «παροχή φροντίδας» που οφείλει να παρέχει το προσωπικό προς τα βρέφη και τα νήπια του σταθμού, ενώ όσον αφορά τον καταμερισμό του παιδαγωγικού χρόνου αυτός περιελάμβανε στο 45% δραστηριότητες, το 32% ρουτίνες το 23% ελεύθερο χρόνο (Παπαθανασίου, 2000). Επιπλέον, στο ΦΕΚ 546/Β/1988 δημοσιεύθηκε ο Κανονισμός Λειτουργίας των Κρατικών Παιδικών και Βρεφονηπιακών Σταθμών, που θέτει τον σκοπό λειτουργίας σε νέα βάση. Συγκεκριμένα το άρθρο 1 ορίζει το σκοπό ως εξής: «Οι Κρατικοί Παιδικοί Σταθμοί και οι Κρατικοί Βρεφονηπιακοί Σταθμοί, σκοπόν έχουν την ημερήσια διατροφή, διαπαιδαγώγηση και ψυχαγωγία βρεφών και νηπίων, τα οποία δεν μπορούν να έχουν στο οικογενειακό τους περιβάλλον την απαραίτητη φροντίδα, λόγω απασχόλησης των εργαζομένων γονέων τους ή λόγω άλλων κοινωνικών αιτιών». Επίσης, σύμφωνα με την Υπουργική Απόφαση 1606574, δημοσιευμένη στο ΦΕΚ Β' 497/22-4- 2002, διαμορφώθηκε ο Πρότυπος Κανονισμός Λειτουργίας και Κοινοτικών Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου Παιδικών και Βρεφονηπιακών Σταθμών και Βρεφονηπιακών Σταθμών, ο οποίος όριζε ότι κάθε Βρεφικός Σταθμός πρέπει να συγκροτείται από τμήματα βρεφών 6 μηνών-1,5 ετών, τμήματα

βρεφών από 1,5 ετών-2,5 ετών. Κάθε Νηπιακός Σταθμός πρέπει να συγκροτείται από τμήματα νηπίων 2,5 ετών-3,5 ετών, τμήματα νηπίων από 3,5 ετών-4,5 ετών και τμήματα νηπίων από 4,5 ετών-6 ετών. Κάθε μικτός Βρεφονηπιακός Σταθμός αποτελείται από τα τμήματα που αναφέρθηκαν.

Σχετικά με τους παιδαγωγούς των προγραμμάτων το 1997, ο ενήλικας που ασκούσε το εκπαιδευτικό έργο τοποθετούσε τα παιδιά στις θέσεις τους, επέβλεπε την γενικότερη καθαριότητά τους, και έδινε συμβουλές για συνθήκες υγιεινής. Σταδιακά ο ρόλος ενισχύεται και βελτιώνεται, καθώς το παιδαγωγικό προσωπικό που προσλαμβάνεται προέρχεται από σχολές ανάλογες για την εκπαίδευση των παιδιών (Παλαιολόγου, 1991).

Σύμφωνα με την υπουργική απόφαση η οποία δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 479/Β/22-04-2002 αλλά και σύμφωνα με το ΦΕΚ 127/Β/2-02-2007, και μέχρι και σήμερα στους παιδικούς σταθμούς, εφαρμόζεται ημερήσιο πρόγραμμα δημιουργικής απασχόλησης που εξασφαλίζει την αρμονική ψυχοσωματική ανάπτυξη. Μέσα στα πλαίσια του προγράμματος αυτού, τα παιδιά περιβάλλονται με στοργή και διάλογο, ενώ απαγορεύεται ρητά η καταναγκαστική επιβολή απόψεων ή σωματικής βίας. Το ημερήσιο πρόγραμμα διακρίνεται από ευελικτικότητα, ενώ τηρούνται ορισμένα βασικά χρονικά σημεία. Πιο συγκεκριμένα, η προσέλευση γίνεται μέχρι τις 9 π.μ., ενώ μετά τις 9 π.μ. δεν γίνονται δεκτά βρέφη ή νήπια, εκτός από εξαιρετικές περιπτώσεις, για τις οποίες οι γονείς οφείλουν να ειδοποιούν τον/την Προϊστάμενο / Προϊσταμένη του Σταθμού. Αναλυτικότερα το ημερήσιο πρόγραμμα έχει ως εξής:

- I. Ώρα προσέλευσης: 7:00 π.μ. 9:00 π.μ.
- II. Ώρα πρωινού: 9:00 π.μ. – 9:30 π.μ.
- III. Ώρα μεσημεριανού: 12:00 π.μ. – 13:00 μ.μ.
- IV. Ώρα αναχώρησης: 13.00 μ.μ. – 16.00 μ.μ.

Ωστόσο, το παιδαγωγικό πρόγραμμα του Σταθμού είναι ευέλικτο και αυτό σημαίνει ότι σχεδιάζεται λαμβάνοντας υπόψη τη μοναδικότητα, τις ανάγκες, τα ενδιαφέροντα κάθε παιδιού, αλλά και τα χαρακτηριστικά κάθε ηλικίας. Βασίζεται στην παιδοκεντρική προσέγγιση και ο παιδαγωγός οφείλει να σέβεται τις ατομικές, κοινωνικές και πολιτισμικές διαφορές των παιδιών και των οικογενειών τους (Clarke- Stewart, 1988). Οι ώρες ελεύθερου παιχνιδιού σε εξωτερικό ή εσωτερικό χώρο, ανάπαυσης και χαλάρωσης προσδιορίζονται βάσει της ηλικίας των παιδιών, καθώς και των ατομικών και βιολογικών αναγκών τους (Γκλιάου-Χριστοδούλου, 2010).

Συνοψίζοντας, για να λειτουργήσουν στις μέρες μας οι παιδικοί σταθμοί χρειάζεται να διαθέτουν άδεια ίδρυσης και λειτουργίας ενώ παραμένουν κλειστοί για ένα χρονικό διάστημα μέσα στο καλοκαίρι, στις διακοπές των Χριστουγέννων και στις διακοπές του Πάσχα ώστε να γίνουν όλες οι απαραίτητες συντηρήσεις των κτιρίων. Σχετικά με το ημερήσιο πρόγραμμα που εφαρμοζόταν από το 1937 και είχε διάρκεια 40 χρόνια, προβλεπόταν η ύπαρξη ωρών ρουτίνας, δραστηριότητας και ελεύθερου χρόνου, πρόληψη, υγειονομική περίθαλψη και συμβουλευτική και ο κατάλληλος καταμερισμός του χρόνου μεταξύ αυτών. Το 1977 υπήρξε μια προσθήκη στις δραστηριότητες αυτές και ήταν η παροχή ημερήσιας διατροφής και ψυχαγωγία των παιδιών, των οποίων οι γονείς εργαζόταν και δεν μπορούσαν να τους τα προσφέρουν. Στη συνέχεια, το 1988 υπήρξε νέος κανονισμός και πρόγραμμα που προέβλεπε τον καταμερισμό του χρόνου με συγκεκριμένο τρόπο. Τέλος, από το 2002 έως και σήμερα, εφαρμόζεται ο ίδιος κανονισμός που φροντίζει για την απασχόληση του παιδιού με δημιουργικό τρόπο και για τη σωστή ανάπτυξή του.

4.2. Ο εσωτερικός χώρος και τα ποιοτικά χαρακτηριστικά του παιδικού σταθμού

Η οργάνωση του χώρου του παιδικού σταθμού διαδραματίζει πολύ σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού, στην διασφάλιση της υγείας του και στην παροχή της βέλτιστης υλοποίησης των εκπαιδευτικών προγραμμάτων (Γκούβρα, Κυρίδης & Μαυρικάκη, 2005). Είναι σημαντικό ότι όλα τα ιδρύματα προσχολικής αγωγής έχουν ως στόχο να τονίσουν την επισημότητά τους, και να διαφυλάξουν την φροντίδα και την ασφάλειά τους (Γερμανός, 2002).

Το 1894 εκδόθηκε για πρώτη φορά νομοθετικό διάταγμα σχετικά με τον τρόπο κατασκευής των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, μερικά από τα οποία ισχύουν μέχρι και σήμερα (Ματσαγγούρας, 2003). Οι αίθουσες είχαν μακρόστενη ορθογώνια μορφή με μετωπική διάταξη των τραπεζιών – θρανίων, εικόνα που μπορούσε να καλύψει τις ανάγκες ενός κλασσικού εκπαιδευτικού προγράμματος στο οποίο φοιτούσε μεγάλος αριθμός παιδιών (Κυριαζοπούλου-Βαληνάκη, 1977). Αργότερα, περί το 1930 συγκροτήθηκε η Τεχνική Υπηρεσία του Υπουργείου Παιδείας, οπότε και ξεκίνησε η προσπάθεια για μεταβολή των μέχρι τότε κτιρίων που στεγάζονταν οι παιδικοί σταθμοί. Έτσι πλέον οι παιδικοί σταθμοί διακρίνονται από βασικές

σχεδιαστικές αρχές που χαρακτηρίζονταν από νέο λειτουργικό χώρο, με αντικατάσταση του διδακτικόμορφου κτιρίου, σε ένα προσιτό, ευχάριστο κτίριο όπου αναδεικνύει την επιθυμία για φροντίδα και εκπαίδευση των παιδιών προσχολικής ηλικίας (Γερμανός, 1997). Στην δεκαετία του '60 και του '70, δημιουργούνται στα μεγάλα αστικά κέντρα, κτίρια για παιδικούς σταθμούς, που η έκτασή τους κάλυπτε μεγαλύτερο αριθμό παιδιών. Επίσης αυξήθηκαν και οι βοηθητικές εγκαταστάσεις όπως βιβλιοθήκες, εργαστήρια, ειδικές αίθουσες, αυξάνοντας έτσι την δραστηριοποίηση και εκπαίδευση των παιδιών (Mesmin, 1978).

Σχετικά με τον εσωτερικό χώρο των πρόσφατων πλέον παιδικών σταθμών αυτός πρέπει να καλύπτει κάποιες προδιαγραφές. Μεταξύ άλλων ένας σταθμός διαθέτει: (1) Υποδοχή – διοίκηση όπου υπάρχει: χώρος αναμονής, χώρος για καροτσάκια, γραφείο διεύθυνσης, γραφείο πολλαπλών χρήσεων, χώρος προσωπικού, και χώροι υγιεινής προσωπικού (ΦΕΚ 141/Α/28-10-2017), (2) μια αίθουσα ύπνου βρεφών, η οποία μπορεί να φιλοξενήσει 10-12 βρέφη και περιλαμβάνει κρεβατάκια ύπνου, ράφια ή ερμάρια για προσωπικά είδη των παιδιών και χώρο για παιχνίδι στο πάτωμα, (3) μια αίθουσα απασχόλησης βρεφών που είναι σχεδιασμένη για 12-14 βρέφη και περιλαμβάνει πάρκα, καθισματάκια, τραπεζάκια και ράφια, (4) έναν χώρο αλλαγών - λουτρού βρεφών, (5) αίθουσα απασχόλησης νηπίων, (6) αίθουσα ύπνου νηπίων, (7) Τραπεζαρία, (8) Κουζίνα και (9) Ιατρείο (Δαράκη, 1981). Ο εξωτερικός χώρος του παιδικού σταθμού πρέπει να είναι ελεύθερος, ασφαλής/πλακόστρωτος, με πράσινο και ένα τμήμα παιδικής χαράς, με οργανωμένα παιχνίδια, ή και άμμο (Καρτασίδου, Λιώνη & Μακρή, 2001).

Σύμφωνα με έρευνα η οποία πραγματοποιήθηκε με την βοήθεια της κλίμακας αξιολόγησης CCFS των Μάντζιου (2001) και Μάντζιου και Πετρογιάννη (2009), και έγινε μία προσπάθεια καταγραφής των δεδομένων εκείνων που σχετίζονται με την παροχή των ποιοτικών υπηρεσιών που προσφέρονται στους παιδικούς σταθμούς της Ελλάδας, βρέθηκε ότι το φυσικό περιβάλλον ήταν αρκετά καλό, με το κλίμα που επικρατούσε να θεωρείται τόσο ευχάριστο όσο και αρμονικό. Η μελέτη αυτή είχε στόχο την καταγραφή, ανάλυση και παρουσίαση των τομέων του φυσικού περιβάλλοντος των παιδικών σταθμών, της υγείας και της ασφάλειας, της διατροφής και της παροχής γευμάτων, της διοίκησης, της συναλλαγής του προσωπικού των παιδικών σταθμών με τα παιδιά αλλά και με την οικογένεια, της συμπεριφοράς παιδιών, του προγράμματος και των κύκλων των δραστηριοτήτων που έκαναν τα παιδιά κατά την παραμονή τους στον παιδικό σταθμό.

Έτσι βρέθηκε ότι οι εσωτερικοί και οι εξωτερικοί χώροι των κτηρίων που στεγάζονταν οι παιδικοί σταθμοί, ήταν άνετοι και ευρύχωροι, ελκυστικοί για τα παιδιά και ασφαλείς ταυτόχρονα, ενώ η κουζίνα ήταν καθαρή, όπως και οι τουαλέτες, με τα δωμάτια εντός του παιδικού σταθμού να αξιολογούνται ως ευάερα και ευήλια, ενώ η υγεία και η ασφάλεια έλαβαν και αυτές έναν υψηλό μέσο όρο. Οι καθημερινοί κανόνες υγιεινής τηρούνταν, με τα επικίνδυνα για τα παιδιά υλικά να είναι καλά φυλασσόμενα και σε μέρη μη προσβάσιμα για τα παιδιά, υπήρχαν σαφείς οδηγίες για την σωστή αντιμετώπιση των ιατρικών περιστατικών, με τις ετήσιες ιατρικές εξετάσεις του προσωπικού να τηρούνται ανελλιπώς και την ύπαρξη πυροσβεστήρων στα σωστά σημεία να μην παραλείπεται. Τα γεύματα που δίνονται στα παιδιά κατά την διάρκεια της παραμονής τους στον παιδικό σταθμό αξιολογήθηκαν και αυτά με μεγάλο μέσο όρο, αφού η διατροφή των παιδιών βρέθηκε ότι πληρούσε όλες τις τυπικές προδιαγραφές παροχής τροφής, με τις ώρες των γευμάτων να τηρούνται με αυστηρότητα, ενώ υπήρχε καθαριότητα η οποία αξιολογήθηκε με υψηλά σκορ στην έρευνα αυτή.

Δεν ίσχυσε όμως το ίδιο και για την διοίκηση των παιδικών σταθμών και γενικά των κέντρων προσχολικής αγωγής, δείχνοντας την έλλειψη διοικητικών γνώσεων από το προσωπικό, από την πλευρά όμως, οι συναλλαγές του προσωπικού με τους γονείς ήταν πολύ καλές, κάτι βέβαια που δεν συνέβαινε για τις συναλλαγές με τα παιδιά, όπου φαίνεται να υπάρχει πρόβλημα στην δημιουργία σχέσεων εμπιστοσύνης ανάμεσά τους. Αυτό δικαιολογείται από το γεγονός ότι δεν ανταποκρινόταν πάντα το προσωπικό στις ανάγκες του παιδιού. Κάτι τέτοιο αντικατοπτρίζεται στην συμπεριφορά των παιδιών, τα οποία φάνηκε από την έρευνα ότι δεν αισθάνονταν ήρεμα, άνετα, ευτυχημένα, αλλά ούτε συμμετείχαν με όρεξη στις δραστηριότητες και δεν ήταν πάντα φιλικά προς το προσωπικό. Όσον αφορά τις δραστηριότητες που πραγματοποιούνταν στους παιδικούς σταθμούς, αυτές φάνηκε ότι δεν παρείχαν την δυνατότητα ανάπτυξης των κοινωνικών, σωματικών και νοητικών ικανοτήτων των παιδιών, εφόσον δεν υπήρχε η ανάλογη ποικιλία (Μάντζιου, 2001).

Ανακεφαλαιώνοντας, η διαμόρφωση των χώρων των παιδικών σταθμών είναι ζωτικής σημασίας για την ασφάλεια, την υγεία, την ανάπτυξη του παιδιού και την αποτελεσματική του διαπαιδαγώγησή του. Η πρώτη φορά που καθορίστηκε διά νόμου ο τρόπος που θα έπρεπε να κατασκευάζονται οι παιδικοί σταθμοί ήταν το 1894. Αργότερα, συστάθηκε από το υπουργείο μια υπηρεσία με σκοπό να συμμορφώσει τα κτίρια στα οποία στεγαζόταν οι παιδικοί σταθμοί

σύμφωνα με τα πρότυπα και τις προδιαγραφές. Οι εσωτερικοί και εξωτερικοί χώροι είναι πλέον άνετοι, ευρύχωροι και ασφαλείς ενώ ταυτόχρονα είναι ελκυστικοί και για τα παιδιά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΤΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΚΩΝ ΣΤΑΘΜΩΝ

Στο κεφάλαιο αυτό αναφέρονται στοιχεία σχετικά με τους παιδαγωγούς αλλά και γενικότερα το προσωπικό των παιδικών σταθμών. Πιο συγκεκριμένα αναφέρονται πληροφορίες για τα άτομα τα οποία εργάζονται στους παιδικούς σταθμούς και τους ρόλους τους, για τα κέντρα εκπαίδευσης των παιδαγωγών και την εξέλιξή τους με την πάροδο των ετών αλλά και για το ρόλο που έχει ο παιδαγωγός και πως αυτός έχει διαμορφωθεί με το χρόνο.

5.1. Το προσωπικό

Όσον αφορά το προσωπικό των παιδικών σταθμών είναι υποχρεωμένο να συμβάλλει με όλες τις δυνάμεις του στην εύρυθμη λειτουργία τους, να καλλιεργεί και να αναπτύσσει περαιτέρω τις γνώσεις του, παρακολουθώντας τις επιστημονικές εξελίξεις, και γενικά να εκτελεί τα καθήκοντά του ευσυνείδητα. Με το νομοθετικό διάταγμα 379/28-10-1926 *«περί Εθνικών Παιδικών Σταθμών»*, και το άρθρο 9, προβλεπόταν ότι για κάθε Εθνικό Παιδικό Σταθμό εκατό (100) παιδιών, το προσωπικό θα αποτελούνταν από μία παιδαγωγό, μία παιδονόμο, μία διευθύντρια για διοικητικά θέματα και από γιατρούς του Υπουργείου Υγιεινής, Πρόνοιας και Αντιλήψεως, που έπρεπε να επισκέπτονται τακτικά τους παιδικούς σταθμούς με σκοπό την ιατρική φροντίδα των παιδιών.

Ο νόμος 1733/1951 (ΦΕΚ 104Α - 11/04/1951) αναφέρει ότι το προσωπικό στα νηπιοτροφεία διακρίνεται σε υπαλληλικό και υπηρετικό. Το υπαλληλικό προσωπικό αποτελείται από την διευθύντρια, και την παιδαγωγό, και πρέπει να διαθέτει τα τυπικά προσόντα, όπως αυτά ορίζονταν από την ειδική νηπιαγωγική σχολή του Διδασκαλείου Νηπιαγωγείου Καλλιθέας, της Σχολής του ΠΙΚΠΑ, του τμήματος νηπιαγωγών Παιδαγωγικής Ακαδημίας, ή της Σχολής Βρεφοκόμων «Πριγκίπισσα Σοφία». Από την άλλη το υπηρετικό προσωπικό αποτελούνταν από την μαγείρισσα και τις υπηρέτριες. Σύμφωνα με τον νόμο 1431/1984 – ΦΕΚ 46/Α/16-4-1984, σε κάθε παιδικό σταθμό υπηρετεί ένας νηπιαγωγός ανά 25 παιδιά και ένας διαχειριστής, ένας μάγειρας και ένας βοηθός σε περίπτωση που στο σταθμό τα παιδιά ξεπερνούν τα 70, δύο άτομα βοηθητικού προσωπικού όπου τα παιδιά υπερβαίνουν τα 70, μια πλύντρια και ένας οδηγός. Τόσο το ΦΕΚ 127/Β/2-02-2007 όσο και το ΦΕΚ 4249/Β/05-12-2017 αναφέρουν ότι

κάθε Παιδικός Σταθμός συγκροτείται: (α) Από τμήματα νηπίων 2,5 ετών -3,5 ετών, (β) Από τμήματα νηπίων 3,5 ετών μέχρι την ηλικία εγγραφής τους στην υποχρεωτική εκπαίδευση, στον οποίο απασχολούνται μία/ένας (1) παιδαγωγός και μία/ένας (1) βοηθός, που δύναται να εξυπηρετεί έως 25 παιδιά (Φ.Ε.Κ. 4249/05.12.2017). Επιπλέον άτομα που εργάζονται στον παιδικό σταθμό είναι: Μάγειρας, Βοηθός Μάγειρα, Οδηγός, Κοινωνικός Λειτουργός, Ψυχολόγος και Ιατρός (Βουκελάτος, 2001).

Συγκρίνοντας τα άτομα τα οποία έπρεπε να εργάζονται στους παιδικούς σταθμούς παλαιότερα με τα άτομα που εργάζονται τώρα παρατηρείται πως πλέον δίνεται μεγαλύτερη βάση και στην ψυχική ανάπτυξη και υγεία των παιδιών αφού από το 2007 και μετά στους παιδικούς σταθμούς έχουν προσληφθεί κοινωνικοί λειτουργοί και ψυχολόγοι.

5.2. Εκπαίδευση του παιδαγωγικού προσωπικού

Τα εκπαιδευτικά ιδρύματα στα οποία εκπαιδεύεται το προσωπικό για τους παιδικούς σταθμούς έχουν αλλάξει μορφές ξεκινώντας από την ίδρυση Σχολών Νηπιοκόμων στα Ιωάννινα και την Καστοριά. Στη συνέχεια ιδρύεται η Σχολή Νηπιοκόμων Π.Ι.Κ.Π.Α. στα Ιωάννινα αλλά και στην Αθήνα για παιδαγωγούς που στόχευαν να διοριστούν σε παιδικούς σταθμούς της χώρας. Ακολουθεί η ίδρυση των ΚΑΤΕ που μετονομάστηκαν σε ΚΑΤΕΕ και τελικά αποτέλεσαν τις σχολές Α.Ε.Ι. και Τ.Ε.Ι. όπως λειτουργούν μέχρι και σήμερα (Κολιοπούλου, 2008).

Για την πλήρη και διαρκή κάλυψη των αναγκών σε νηπιοκόμους των Εθνικών Παιδικών Σταθμών και Εθνικών Αγροτικών Νηπιотροφείων, με το νομοθετικό διάταγμα 1316/1942, ιδρύονται Σχολές Νηπιοκόμων στο Εθνικό Ορφανοτροφείο Θηλέων Ιωαννίνων και στο Εθνικό Ορφανοτροφείο Θηλέων Καστοριάς. Ο κύριος σκοπός της ίδρυσης των Σχολών Νηπιοκόμων είναι η μόρφωση των νηπιοκόμων. Πιο συγκεκριμένα το διάταγμα αναφέρει ότι *«Δια την κατάρτισιν ειδικών νηπιοκόμων των Εθνικών Αγροτικών Νηπιотροφείων και Βρεφοκόμων των Εθνικών Παιδικών Σταθμών ιδρύονται δύο Σχολαί Νηπιοκόμων διετούς φοιτήσεως, εξ ων η μια μεν παρά τω Εθνικώ Ορφανοτροφείω Θηλέων Ιωαννίνων, η δε ετέρα παρά το Εθνικώ Ορφανοτροφείω Θηλέων Καστοριάς. Η τελευταία αυτή μετά τετραετή λειτουργίαν δύναται κατόπιν αποφάσεως του Υπουργού Εθνικής Προνοίας να λειτουργήση εις έτερον Ορφανοτροφείον θηλέων της Βορείου Ελλάδος»*. Στις Σχολές Νηπιοκόμων εισάγονται απόφοιτοι του δημοτικού σχολείου,

τρόφιμοι των εθνικών Ορφανοτροφείων Θηλέων υγιείς και αρτιμελείς, ως επίσης, με έγκριση του Υπουργού Εθνικής Προνοίας, μπορούν να εισάγονται και εξωτερικές μαθήτριες που δε δύνανται να υπερβαίνουν τις δέκα σε κάθε τάξη. Οι εκπαιδευόμενες των Σχολών Νηπιοκόμων, να πηγαίνουν για είκοσι μέρες, τουλάχιστον, στις θερινές κατασκηνώσεις του Π.Ι.Κ.Π.Α., να παρακολουθούν τη λειτουργία τους και να κάνουν πρακτική άσκηση (Καινούριου, 2012).

Με το Βασιλικό Διάταγμα 304/1951 επικυρώνεται ο κανονισμός Ειδικής Υπηρεσίας Εκπαίδευσης Νηπιοκόμων. Με το άρθρο 1 του ιδίου Διατάγματος (ΒΔ 304/1951) συνιστάται στο Πατριωτικό Ίδρυμα Κοινωνικής Πρόνοιας και Αντιλήψεως (Π.Ι.Κ.Π.Α.) ειδική Υπηρεσία Εκπαίδευσης Νηπιοκόμων στα Ιωάννινα με στόχο την εκπαίδευση των μαθητριών για σύσταση στη Σχολή Τμημάτων εγκαταλειμμένων βρεφών και «Νηπιαγωγείου». Η διάρκεια των σπουδών ορίζεται σε δεκατέσσερις μήνες με δυνατότητα παράτασης τριών μηνών ύστερα από απόφαση της εφορείας της Σχολής.

Η Σχολή Νηπιοκόμων Π.Ι.Κ.Π.Α. αποτελεί την απαρχή της εκπαίδευσης των βρεφονηπιοκόμων που προορίζονται για το διορισμό τους στους Παιδικούς, Βρεφικούς και Βρεφονηπιακούς Σταθμούς της χώρας. Το Υπουργείο Πρόνοιας το έτος 1951 ιδρύει στα Ιωάννινα τη Σχολή Εκπαίδευσης Νηπιοκόμων, με οικοτροφείο και πρότυπο Βρεφονηπιακό Σταθμό για να καλυφθούν οι θέσεις των νηπιοκόμων στους Παιδικούς Σταθμούς του Υπουργείου Πρόνοιας και του Π.Ι.Κ.Π.Α (Ευαγγελάτος, 1992). Η Σχολή Νηπιοκόμων Π.Ι.Κ.Π.Α. Νήσου Ιωαννίνων λειτούργησε μ' ένα παρόμοιο πρόγραμμα εκπαίδευσης βρεφονηπιοκόμων, το οποίο άρχισε να εφαρμόζεται στην Ελλάδα το 1955 στην τριετούς φοίτησης Σχολή Βρεφοκόμων «Πριγκίπισσα Σοφία» Αθηνών στο Κέντρο Βρεφών «Η Μητέρα». Το πρόγραμμα αυτό εκπαίδευσης προώθησε το Π.Ι.Κ.Π.Α. το ίδιο χρονικό διάστημα και στη Σχολή Νηπιοκόμων στα Ιωάννινα (Καινούριου, 2012).

Η φοίτηση στη Σχολή ήταν υποχρεωτική, εσωτερική, συνεχούς διάρκειας, δεκατετράμηνη με δυνατότητα παράτασης τριών μηνών, ενώ τα διδασκόμενα μαθήματα και οι ώρες εβδομαδιαίως ήταν Θρησκευτικά (2 ώρες το πρώτο έτος και 1 ώρα το δεύτερο), Νέα Ελληνικά (12 ώρες το πρώτο έτος και 6 ώρες το δεύτερο), Ιστορία (2 ώρες το πρώτο έτος και 1 ώρα το δεύτερο), Φυσική (3 ώρες το πρώτο έτος και 2 ώρες το δεύτερο), Στοιχεία Υγιεινής (2 ώρες το πρώτο έτος), Βρεφοκομεία και Υγιεινή Παιδιού (5 ώρες το δεύτερο έτος), Ψυχολογία του Παιδιού (6 ώρες το δεύτερο έτος), Ειδική Διδακτική Ξενοφώνων (4 ώρες το δεύτερο έτος),

Παίγνια (2 ώρες το δεύτερο έτος), Ιχνογραφία (2 ώρες το πρώτο έτος), Χειροτεχνία (4 ώρες το πρώτο έτος και 4 ώρες το δεύτερο), Γυμναστική Κολυμβητική (3 ώρες το πρώτο έτος και 2 ώρες το δεύτερο), Ωδική (2 ώρες το πρώτο έτος και 1 ώρα το δεύτερο), Οικιακή Οικονομία (2 ώρες το πρώτο έτος) (άρθρο 17 του Ν.Δ. 1316/1942, ΦΕΚ 115Α/1942).

Παράλληλα, τρία χρόνια αργότερα με το νομοθετικό διάταγμα 3833/1958, ΦΕΚ 128/Α/23-08/1958 συστήνεται Σχολή Εκπαίδευσης Βρεφοκόμων στο Κέντρο Βοήθειας Βρεφών «Μητέρα». Ο σκοπός της σχολής ήταν η επαγγελματική κατάρτιση των κοριτσιών για την περιποίηση, διαπαιδαγώγηση και ανατροφή βρεφών, νηπίων και παιδιών μέχρι την εισαγωγή τους στο Δημοτικό Σχολείο (Καινούριου, 2012).

Αργότερα, το 1970 ιδρύθηκε ο πρόδρομος των σημερινών Τ.Ε.Ι.-Α.Τ.Ε.Ι., τα Κέντρα Ανωτέρας Τεχνικής Εκπαίδευσης (Κ.Α.Τ.Ε.) που με το νόμο 576/77 μετονομάστηκαν σε Κέντρα Ανώτερης Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης (Κ.Α.Τ.Ε.Ε.) και ανήκαν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Περί το 1978, με το νόμο 817/1978 (ΦΕΚ 170/Α/5-10-1978) συστήνονται επίσημα ανώτερες σχολές εκπαίδευσης νηπιοβρεφοκόμων, που υπάγονται στο Υπουργείο Κοινωνικών Υπηρεσιών. Πρόκειται για τις σχολές α) «Ανώτερη Σχολή Νηπιοβρεφοκόμων» που στεγάζεται στο Κέντρο Βρεφών «Η Μητέρα», της οποίας η διάρκεια των σπουδών είναι τριετής και μετονομάζεται σε «Ανωτέρα Σχολή Νηπιοβρεφοκόμων του Κέντρου Βρεφών Η Μητέρα», β) «Ανώτερη Σχολή Νηπιοβρεφοκόμων του Π.Ι.Κ.Π.Α.» με τριετή φοίτηση επονομαζόμενη πλέον ως «Ανώτερη Σχολή Νηπιοβρεφοκόμων Π.Ι.Κ.Π.Α. Ιωαννίνων» και γ) «Ανώτερη Σχολή Νηπιοβρεφοκόμων Π.Ι.Κ.Π.Α. Θεσσαλονίκης». Στην τελευταία, αρχικά η διάρκεια σπουδών ήταν 14 μήνες ενώ το σύνολο των μαθητευόμενων βρεφονηπιοκόμων δεν έπρεπε να ξεπερνούν τις 30. Ακόμη, κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού είχαν τη δυνατότητα να κάνουν την πρακτική τους στις παιδικές κατασκηνώσεις του Π.Ι.Κ.Π.Α. (Ο.π., άρθρο 1.) Οι μαθητευόμενες βρεφονηπιοκόμοι ήταν εσωτερικές στη σχολή, η οποία ήταν συνεχούς φοίτησης και υποχρεωτική. Για να θεωρούνται έτοιμες να αναλάβουν τη φροντίδα παρακολουθούσαν μια σειρά μαθημάτων. Τα μαθήματα αυτά περιλάμβαναν τις στοιχειώδεις γνώσεις πρώτων βοηθειών, μαθήματα μαγειρικής καθώς και ενημέρωσης σχετικά με τη διατροφή που έπρεπε να ακολουθούν τα νήπια για τη σωστή ανάπτυξή τους. Επιπλέον, οι μαθήτριες διδάσκονταν κάποια μαθήματα παιδαγωγικής υγιεινής και παθολογίας του βρέφους. Τέλος, το έτος 1984, οι κάποτε

ανώτερες σχολές εκπαίδευσης νηπιοκόμων, εντάσσονται με τον νόμο 1404/22.11.1983 στα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (Τ.Ε.Ι.) της χώρας.

Ο νέος νόμος με τον οποίο ουσιαστικά ιδρύθηκαν τα Τ.Ε.Ι. είχε ως συνέπεια την κατάργηση των Κ.Α.Τ.Ε.Ε., όμως τα πτυχία που είχαν αποκτηθεί έως τότε θεωρήθηκαν ισότιμα με εκείνα των Τ.Ε.Ι. Επιπλέον, σχολές όπως η Σχολή Βρεφοκόμων «Πριγκίπισσα Σοφία» Αθηνών μετατράπηκαν σε Τ.Ε.Ι. Οι παιδαγωγοί που εργάζονται στους παιδικούς σταθμούς χρειάζεται πλέον να έχουν αποφοιτήσει από Παιδαγωγικά Τμήματα Νηπιαγωγών Πανεπιστημίων και Τμήματα Βρεφονηπιοκομίας Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (Τ.Ε.Ι.).

Τα εκπαιδευτικά ιδρύματα που απευθύνονται σε παιδαγωγούς έχουν αλλάξει μορφή κατά τη διάρκεια των ετών, παρέχοντας στους εκπαιδευόμενους διαφορετικού περιεχομένου μαθήματα. Πλέον, οι φοιτητές είναι υποχρεωμένοι να πραγματοποιούν και πρακτική άσκηση που τους βοηθά να εξοικειώνονται ακόμη περισσότερο με το ρόλο τους. Το Υπουργείο Παιδείας έχει αναγνωρίσει τη σημαντικότητα της πρακτικής άσκησης και τη συμβολή της στην πιο αποτελεσματική αφομοίωση της γνώσης γι' αυτό και σύμφωνα με το άρθρο 4, παρ. 1 του Προεδρικού Διατάγματος 320 αναφέρεται πως *«Για την Άσκηση των φοιτητών των Παιδαγωγικών Τμημάτων στη διδασκαλία των μαθημάτων στην πράξη, στην οργάνωση της σχολικής ζωής και στη μελέτη του χαρακτήρα και του τρόπου λειτουργίας του μαθητή, χρησιμοποιούνται σχολεία Δημοτικής Εκπαίδευσης και νηπιαγωγεία τα οποία μπορούν να εναλλάσσονται σε κάθε ακαδημαϊκό έτος»* (Προεδρικό Διάταγμα 320/1983).

5.3. Ο ρόλος του παιδαγωγού

Ο παιδαγωγός στην προσχολική αγωγή αποτελεί ένα σημαντικό πρόσωπο για το παιδί, καθώς είναι ο πρώτος ενήλικος άνθρωπος εκτός οικογένειας με το οποίο το παιδί καλείται να έρθει σε επαφή και να αναπτύξει οικεία σχέση, ενώ το έργο τους γίνεται όλο και πιο απαιτητικό, με τις αλλαγές που έχουν πραγματοποιηθεί στο σύγχρονο τρόπο ζωής. Πιο συγκεκριμένα, οι οικογένειες πλέον είναι ολιγομελείς, με τα περισσότερα παιδιά να μεγαλώνουν χωρίς αδέρφια, τα διαμερίσματα είναι μικρά και δεν δίνεται η ελευθερία κινήσεων στα παιδιά τα οποία σπάνια ή καθόλου θα παίξουν πλέον ελεύθερα στο πάρκο με άλλους συνομήλικους. Οι γονείς

απουσιάζουν αρκετές ώρες λόγω εργασίας και η τηλεόραση έχει αντικαταστήσει το παιχνίδι, με εικόνες βίαιες αρκετές φορές να προβάλλονται σε προγράμματα που είναι κατάλληλα για τα παιδιά, όπως προτείνεται. Όλες αυτές οι αλλαγές έχουν επιπτώσεις στα παιδιά (Γερμανός, 1997, Κιτσαράς, 2001).

Ο παιδαγωγός, λοιπόν, θα πρέπει να προσπαθήσει να αναπτύξει μία ουσιαστική σχέση με τα παιδιά, να τα καλοδεχτεί και να τα πλησιάσει από την αρχή. Για να είναι κάτι τέτοιο εφικτό, θα πρέπει να διαθέτει τις ανάλογες γνώσεις και να έχει την ικανότητα να ερμηνεύει σωστά τη συμπεριφορά των παιδιών, αλλά και να «αγκαλιάσει» με τον ίδιο τρόπο όλα τα παιδιά χωρίς διακρίσεις. Πολύ σημαντική επίσης είναι η ενεργητική συμμετοχή του παιδιού στην διαδικασία της οικοδόμησης της γνώσης, (Κωνσταντίνου, 2015: 135-136). Αναλυτικότερα, μέσα από διάφορες καταστάσεις προβληματισμού, το παιδί ενθαρρύνεται να αναπτύσσεται νοητικά, να πειραματίζεται, να ερευνά και να προβλέπει, ενώ παράλληλα αποκτά και τις απαραίτητες γνώσεις που πρέπει σύμφωνα πάντα με την ηλικία του. Μέσα από αυτή τη διαδικασία, ο παιδαγωγός βοηθάει το παιδί να αυτονομηθεί και να εμπιστευτεί τον εαυτό και τις δυνάμεις του (Κιτσαράς, 2001).

Συνεπώς, ο ρόλος του παιδαγωγού είναι να παρακινήσει την ανάπτυξη του παιδιού και να το ενθαρρύνει στην ενεργητική μάθηση. Ο παιδαγωγός συμβάλλει: (1) Στη δημιουργία της κατάλληλης παιδαγωγικής ατμόσφαιρας, με απώτερο σκοπό τη επίτευξη της λειτουργικής μάθησης προς όφελος των παιδιών, (2) Στην οργάνωση ενός σχολικού περιβάλλοντος πλούσιου σε ερεθίσματα, ώστε να υποβοηθείται η ενεργητική μάθηση, (3) Στη δημιουργία καταστάσεων προβληματισμού, οι οποίες ενεργοποιούν τη σκέψη των νηπίων, και συγκεκριμένα προκαλούν τη δημιουργικότητά τους και προάγουν τη συμβολική τους λειτουργία, (4) Στην προτροπή προς τα νήπια να ενεργούν μέσα από ποικιλίες κινητικές δραστηριότητες. Σύμφωνα με έρευνες η γνώση που αποκτά το παιδί στην ηλικία του παιδικού σταθμού προέρχεται από τις κινητικές δραστηριότητες που εκτελεί μόνο του ή με την βοήθεια των ενηλίκων, (5) Στην παρεχόμενη υποβοήθηση, με τρόπο ώστε να τους παρέχεται η δυνατότητα να οικοδομήσουν μόνο τους τις διάφορες γνώσεις και να αναπτύξουν τις προσωπικές δεξιότητες και τις ικανότητές τους, (6) Στη δημιουργία των ημερήσιων προγραμμάτων ενασχόλησης των νηπίων με βάση τις ανάγκες και τις απαιτήσεις των παιδιών, (7) Στην παραγωγή και επίτευξη στόχων που να επιτυγχάνεται η ολόπλευρη ανάπτυξη των νηπίων, (8) Στην εμπλοκή όλων των νηπίων στον κύκλο εμπειριών και

μάθησης, όπως προβλέπεται από το Πρόγραμμα Σπουδών, ώστε να εξασφαλίζονται ίσες ευκαιρίες, (9) Στην εμπύχωση και θετική ενίσχυση των δραστηριοτήτων ενασχόλησης, ώστε να διευκολύνεται η αφομοίωσή τους από τα νήπια, (10) Στην ενεργό συμμετοχή σε δραστηριότητες με τα νήπια, ώστε να επιτυγχάνεται η οικειότητα και η συνεργατικότητα, (11) Στον εντοπισμό τυχόν προβλημάτων στη φυσιολογική ανάπτυξη του παιδιού, και (12) Στην εξατομικευμένη αντιμετώπιση των νηπίων (Βιδάλη, 2000).

Πιο συγκεκριμένα, ο παιδαγωγός στην προσχολική ηλικία έχει τα ακόλουθα καθήκοντα: (1) Να δέχεται τα παιδιά τα οποία έχουν διαφορετικά χαρακτηριστικά σε μια συνήθως μεγάλη ομάδα, (2) Να αναγνωρίζει τα παιδιά τα οποία παρουσιάζουν αποκλίνουσα συμπεριφορά και διαταραχές, και να προσπαθήσει να τα εντάξει και να τα ενσωματώσει στην ομάδα με τα υπόλοιπα παιδιά, (3) Να δημιουργεί επαφές με τους γονείς αλλά και με άλλους παιδαγωγούς, τις οποίες και θα προσπαθεί να τις αξιοποιεί για το καλό των παιδιών, (4) Σε περίπτωση που κατέχει διευθυντική θέση, να έρχεται σε επαφή και με διάφορους φορείς, όπως Υπουργεία, Διευθύνσεις, ΟΣΚ., Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, ΟΤΑ., κ.α. όποτε αυτό κρίνεται απαραίτητο, (5) Να διαθέτει το παιδαγωγικό υλικό και να διανέμει τις ημερήσιες δραστηριότητες, ενώ θα πρέπει να προσαρμόζει το Πρόγραμμα Εκπαίδευσης σύμφωνα με τις ανάγκες των παιδιών, προκειμένου να είναι αποτελεσματικό και να παρέχει όσο το δυνατόν μεγαλύτερη γνώση στα παιδιά (Βιδάλη, 2000).

Ο παιδαγωγός, ιδιαίτερα των παιδιών της προσχολικής ηλικίας, φέρει ένα ειδικό βάρος που πρώτα απ' όλα ο ίδιος θα πρέπει να συνειδητοποιήσει πως υπάρχει έπειτα από την εκπαίδευση την οποία θα περάσει, προκειμένου να είναι σε θέση να κάνει πράξη όσα μέχρι στιγμής έχει μάθει σε θεωρητικό πλαίσιο για να προσφέρει ποιοτικές υπηρεσίες. Πιο συγκεκριμένα, αυτό που θα πρέπει να γνωρίζει ο παιδαγωγός είναι καταρχήν οι εξατομικευμένες ανάγκες του κάθε παιδιού με σκοπό να δημιουργήσει το κατάλληλο πλαίσιο, τις συνθήκες και τις προϋποθέσεις για το καθένα έτσι ώστε να συμβάλλει στην ολόπλευρη ανάπτυξη των μαθητών του (Σούνου, 2015).

Εικόνα 1. Ανάπτυξη σχέσεων μεταξύ παιδιού και παιδαγωγού

Προφανές είναι το γεγονός πως ένας παιδαγωγός θα πρέπει να έχει άριστες γνώσεις σχετικά με τα στάδια εξέλιξης των παιδιών, τις αρχές που διέπουν την Παιδαγωγική και την Ψυχολογία καθώς και να έχει εξελίξει σε επαγγελματικό επίπεδο τη θεωρητική και πρακτική κατάρτιση. Όταν η σχέση που αναπτύσσεται ανάμεσα στο παιδί και στον παιδαγωγό είναι ουσιαστική και διέπεται από κατανόηση, τότε μπορούν να γίνουν πιο εύκολα αντιληπτές και οι ανάγκες του. Είναι σημαντικό να αποφεύγεται η δημιουργία μιας τυπικής και ψυχρής σχέσης μεταξύ τους που μπορεί να επιφέρει μόνο αρνητικό αντίκτυπο και να παρεμποδίσει το έργο του παιδαγωγού επηρεάζοντας την ποιότητά του (Howes, 2000).

Απαραίτητα συστατικά είναι η άμεση προσωπική επαφή και η συναισθηματική επικοινωνία μεταξύ παιδιού και παιδαγωγού διότι το παιδί σε μια τόσο ευαίσθητη ηλικία χρειάζεται συναισθηματική ασφάλεια, κοινωνική συμπεριφορά και δράση που για να του παραχθούν θα πρέπει ο παιδαγωγός να δείξει αγάπη, εμπιστοσύνη, θαλπωρή, αναγνώριση και επιβεβαίωση. Το παιδί πολλές φορές βλέπει στο πρόσωπο του παιδαγωγού ένα άτομο αναφοράς με το οποίο ταυτίζεται και είναι το μόνο άτομο εκτός από τα συγγενικά του πρόσωπα το οποίο βλέπει ως πρότυπο μίμησης. Θα πρέπει λοιπόν, ο λόγος και οι πράξεις του να διακρίνονται από συνέπεια (Μπέλλας, 1985).

Ο ρόλος του παιδαγωγού μπορεί να χαρακτηριστεί ως πολύπλοκος και πολύπλευρος καθώς μεταβάλλεται συνεχώς και οι απαιτήσεις αλλάζουν. Οι παράγοντες που μπορεί να επηρεάζουν τον ρόλο του είναι το κράτος, οι εξελίξεις στην παιδαγωγική επιστήμη, η κοινωνία, η οικογένεια και η σχολική κοινότητα. Επιπλέον, ο ρόλος αυτός είναι σύνθετος εξαιτίας των προσδοκιών και των υποχρεώσεων που έχει όπως επίσης και από τα δικαιώματα που κατέχει. Το

έργο του παιδαγωγού εμφανίζει μια δυσκολία διότι απαιτείται από εκείνον ένας ειδικός παιδαγωγικός, κοινωνικός και διδακτικός ρόλος που μπορεί να έχει επίδραση στη συμπεριφορά του. Εκτός από το ρόλο του εκπαιδευτικού, του διδάσκοντα και του καθοδηγητή, ο παιδαγωγός προσχολικής ηλικίας καλείται να αναλάβει και το ρόλο του λειτουργού, αφού οι υπηρεσίες οι οποίες προσφέρει δεν περιορίζονται ακριβώς μέσα στις ώρες του σχολείου ούτε ακολουθεί πιστά αποκλειστικά το αναλυτικό πρόγραμμα (Σούννογλου, 2015).

Παράλληλα, πέρα από τον τυπικό ρόλο του, ο παιδαγωγός προσχολικής αγωγής πρέπει να προσπαθήσει να γνωρίσει τους γονείς και το παιδί, έτσι ώστε να μπορέσει να συνυπάρξει μαζί τους. Κάτι τέτοιο είναι πολύ σημαντικό αφού έτσι ο παιδαγωγός ενημερώνεται για το κοινωνικό – οικονομικό – πολιτισμικό – περιβάλλον από το οποίο προέρχεται το παιδί, και να δημιουργήσει το εξατομικευμένο προγράμματα εκπαίδευσης (Κουτσοβάνου & Ο.Ε., 2003). Σιγά σιγά, με την βοήθεια του παιδαγωγού, το παιδί εξοικειώνεται στο νέο περιβάλλον, στις νέες ιδέες, ώσπου καταφέρνει να ενσωματώσει τις εμπειρίες του στον νέο χώρο. Ο ιδιαίτερος και προσεκτικός χειρισμός του παιδαγωγού είναι απαραίτητος, έτσι ώστε να μπορέσει να αντιμετωπίσει την πιθανή έντονη αρνητική αντίδραση του παιδιού (Γερμανός, 1997).

Επιπλέον, πολύ σημαντική είναι και η συνεργασία παιδαγωγού με τους γονείς του παιδιού. Άλλοι γονείς νιώθουν συναισθηματική απώλεια, καθώς το παιδί σταδιακά ανεξαρτητοποιείται, κάποιοι άλλοι νιώθουν ανακούφιση, σε κάθε περίπτωση η συμμαχία μεταξύ παιδαγωγού και γονιών μπορεί να είναι πολύ χρήσιμη (Σταμάτης, 2006). Η συμμετοχή των γονέων στην προσχολική εκπαίδευση είναι μείζονος σημασίας και το γεγονός αυτό έχει διαπιστωθεί μέσω ερευνών και είναι ευρέως αποδεκτό. Παρόλα αυτά, στους ελληνικούς παιδικούς σταθμούς δεν συμβαίνει κάτι τέτοιο, δίνοντας μικρή σημασία στο ρόλο των γονέων αναφορικά με την εκπαίδευση των παιδιών τους αν και ήδη από το 1985 έχει θεσμοθετηθεί η γονεϊκή συμμετοχή με το νόμο 1566/85 (Κοζυβά, 2009).

Σύμφωνα με όσα αναφέρθηκαν, καθίσταται σαφές πως ο παιδαγωγός φέρει ένα μεγάλο μερίδιο ευθύνης για τη σωστή ανάπτυξη του παιδιού. Είναι σημαντικό να έχει ως θεμέλιο την απαραίτητη εκπαίδευση και να είναι σε θέση να επικοινωνεί αποτελεσματικά με τα παιδιά και να δημιουργεί σχέσεις εμπιστοσύνης, αποφεύγοντας τις διακρίσεις και προάγοντας την ισότητα μεταξύ των παιδιών. Θα πρέπει με τη στάση του να προκαλεί συναισθηματική ασφάλεια στα

παιδιά, να τους δείχνει αγάπη και θαλπωρή και κυρίως να αποτελεί ένα σωστό πρότυπο για τα παιδιά.

5.4. Η εξέλιξη του ρόλου των παιδαγωγών στους παιδικούς σταθμούς

Αναφορικά με τις αρμοδιότητες του παιδαγωγού στον παιδικό σταθμό παλαιότερα, η μεταβίβαση των γνώσεων του στα παιδιά περιοριζόταν σε ένα στενό εκπαιδευτικό πλαίσιο. Οι γνώσεις του δεν αποτελούσαν απόρροια της κοινωνικής και πολιτισμικής του πραγματικότητας, αλλά του πρότυπου συμπεριφοράς και του γνωστικού – αναπτυξιακού μοντέλου του Piaget. Ο παιδαγωγός ήταν υπεύθυνος για την αναπαραγωγή πληροφοριών και τη μεταβίβαση γνώσεων σύμφωνα με τις θεωρίες και τα γνωστικά αντικείμενα, χωρίς να ερευνά ή να εξετάζει αυτές τις πληροφορίες, να αμφιβάλλει για την αξιοπιστία και την εγκυρότητα των πληροφοριών και να αναζητά τη χρηστικότητα και λειτουργικότητα των εμβληματικών αυτών θεωριών στην καθημερινότητα. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την αποτροπή των παιδαγωγών στο σχηματισμό δικών τους απόψεων και αντιλήψεων για θέματα της τάξης, καθώς και την αυτόματη έγκριση και αποδοχή των παιδαγωγικών θεωριών που ακολουθούσαν. Επομένως, προκύπτει ένας παιδαγωγός, ο οποίος δεν έχει την ιδιότητα του ερευνητή ή του στοχαστή κατά την παιδαγωγική διαδικασία και εκπαίδευση των νηπίων κατά την φοίτησή τους στον παιδικό σταθμό (Anning, 1997).

Ο παιδαγωγός που ούτε ερευνά και ούτε παρεμβαίνει δυναμικά και αποφασιστικά στο σχηματισμό της διδασκαλίας και της εκμάθησης βασίζεται στη συναισθηματική σχέση που αναπτύσσεται μεταξύ παιδαγωγού και νηπίου στην περίπτωση της βαθμίδας του παιδικού σταθμού. Συνεπώς, η κύρια αρμοδιότητα του παιδαγωγού εστιάζει στην επαφή του με τα παιδιά έχοντας ως οδηγό το συναίσθημα. Για αυτό το λόγο επικρατεί η αντίληψη του παιδαγωγού ως ένα επάγγελμα λειτούργημα. Στις μέρες μας, αυτή η ιδιότητα του παιδαγωγού έχει αλλάξει και επικεντρώνεται στην επαγγελματική του ταυτότητα (Ξωχέλλη, 2006). Ο σύγχρονος παιδαγωγός προσπαθεί να εξελιχθεί και να αποδώσει την έννοια του λειτουργήματος ως ηθική ενέργεια ή κώδικα με βάση τη διαπροσωπική του σχέση με τα παιδιά. Αυτός ο κώδικας αφορά την επαγγελματική διάσταση του παιδαγωγού, τη λήψη αποφάσεων σχετικά με τους διδακτικούς σκοπούς και στόχους του (Katz, 1984).

Η προσχολική εκπαίδευση στους παιδικούς σταθμούς επιδιώκεται μέσω της διαθεματικής προσέγγισης της γνώσης με σκοπό την εξασφάλιση, ανάδειξη και εξέλιξη του ρόλου του παιδαγωγού. Κατ' αυτόν τον τρόπο, από την εξέλιξη δηλαδή, του παιδαγωγικού ρόλου, αναπτύσσονται οι μέθοδοι διδασκαλίας και η μαθησιακή πράξη. Στην εποχή μας, τα μέσα που διαθέτει ο σύγχρονος παιδαγωγός διευκολύνουν το έργο του, έτσι ώστε να παρατηρεί τα νήπια κατά τη διδακτική διαδικασία, να τα παροτρύνει και να τα συμβουλεύει, κατανέμοντας τις υποχρεώσεις και τα καθήκοντά του σύμφωνα με την ανταπόκριση και τις καθημερινές εξελίξεις του μαθήματος (Χρυσαφίδης, 2003). Επομένως, ο ρόλος του παιδαγωγού προσδιορίζεται από δυναμικότητα, αποδίδοντας έτσι πρακτική, ρεαλιστική και λειτουργική ιδιότητα στο έργο του, το οποίο αποσκοπεί στη διαμόρφωση δημιουργικών και προοδευτικών μυαλών που δέχονται συνεχώς νέες εμπειρίες και προκλήσεις. Τα παιδιά που βρίσκονται σ' αυτή την καθοριστική για την διαμόρφωση του χαρακτήρα τους ηλικία, μαθαίνουν να αποδίδουν διαφορετική ερμηνεία σε ίδια προβλήματα, να αναπτύσσουν την κριτική τους σκέψη, να ανακαλύπτουν διαρκώς καινούργια πράγματα και πληροφορίες, να διαμορφώνουν καινοτόμες ιδέες, να αποδέχονται το διαφορετικό και να αποφεύγουν το συμβατικό (Hurst & Joseph, 1998).

Ο ρόλος του παιδαγωγού των παιδικών σταθμών στη σύγχρονη κοινωνία, οι ευθύνες, οι υποχρεώσεις και τα δικαιώματά του εγκολλώθηκαν στις νεωτεριστικές αντιλήψεις. Το έργο του πλέον συμμορφώνεται στα νέα δεδομένα της σύγχρονης εκπαιδευτικής κοινότητας. Προκειμένου ο παιδαγωγός να προσαρμοστεί στις νέες ανάγκες της εκπαίδευσης των νηπίων, ο ρόλος του αποκτά νέα διάσταση, η οποία αποτελείται από ένα σύνολο απαιτήσεων και δεξιοτήτων σε κοινωνικό, πολιτιστικό, οικονομικό και παιδαγωγικό επίπεδο. Για αυτό το λόγο, είναι σημαντικό να προσαρμόζεται στην παιδαγωγική πραγματικότητα, να μην αποφεύγει τα προβλήματα που απορρέουν από αυτήν ή να τα αγνοεί, γιατί αυτή η συμπεριφορά οδηγεί σε αρνητικότητα, η οποία με τη σειρά της οδηγεί στην αλλοίωση των αντικειμενικών υποχρεώσεων και αναγκών των μικρών παιδιών. Για την εξασφάλιση της ποιότητας της διδακτικής διαδικασίας, η κατάλληλη και ακριβέστατη γνώση της παιδαγωγικής πραγματικότητας αποτελεί το βασικότερο παράγοντα σύνθεσης του παιδαγωγικού ρόλου, ο οποίος είναι υπεύθυνος για τη δια βίου μάθηση των παιδιών (Day, 2001). Έτσι, λοιπόν, ο παιδαγωγός ξεφεύγει από τα όρια ενός ειδικού και επαγγελματία μεταβίβασης συγκεκριμένων γνώσεων σε παιδιά προσχολικής ηλικίας, αλλά εστιάζει στην ανάδειξη ενός ατόμου, κατάλληλα προετοιμασμένου σύμφωνα με

αλληλένδετες ικανότητες που διαρκώς εξελίσσονται. Συνεπώς, συμπεραίνουμε πως ο ίδιος ο παιδαγωγός είναι αρμόδιος για την προσωπική του εξέλιξη. Ο παιδαγωγός ευθύνεται για την εφαρμογή ευέλικτων προγραμμάτων, εφοδιασμένων με καινούργιες ιδέες και αντιλήψεις, πρότυπα ερεθίσματα και κινητήρια παρότρυνσης μάθησης για τα παιδιά είτε σε συνεργασία με συναδέλφους του είτε μόνος του (Kremenitzer & Miller, 2003).

Όσον αφορά λοιπόν το ρόλο των παιδαγωγών, φαίνεται πως έχει μεταβληθεί σε μεγάλο βαθμό σε σύγκριση με παλαιότερα, καθώς έχουν αλλάξει και οι ανάγκες και οι απαιτήσεις της κοινωνίας από τους παιδικούς σταθμούς. Στις απαρχές του θεσμού των παιδικών σταθμών, οι παιδαγωγοί είχαν πιο εκπαιδευτικό ρόλο αναπαράγοντας γνώσεις και πληροφορίες άκριτα που ενδεχομένως να μην ήταν αξιόπιστες. Οι παιδαγωγοί δεν είχαν τη δική τους άποψη, ακολουθώντας πιστά τις θεωρίες που είχαν αναπτυχθεί έως τότε. Επιπλέον, η διδασκαλία ήταν προκαθορισμένη χωρίς ο παιδαγωγός να έχει τη δυνατότητα να παρέμβει, εστιάζοντας κατά κύριο λόγο στην ανάπτυξη συναισθηματικών σχέσεων με τα παιδιά. Στη σημερινή εποχή το μοντέλο αυτό έχει ανατραπεί, με τον παιδαγωγό πλέον να διαμορφώνει πιο διαπροσωπικές σχέσεις με τα παιδιά και να εστιάζει σε μεγαλύτερο βαθμό στην επαγγελματική του ταυτότητα. Με τα μέσα που διαθέτει είναι σε θέση να διαμορφώσει τη σκέψη των παιδιών με τέτοιο τρόπο ώστε να είναι ικανά να ανταπεξέρχονται στις νέες απαιτήσεις και να αποκτήσουν κριτική ικανότητα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η προσχολική αγωγή αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά στάδια στην ανάπτυξη του παιδιού, καθώς το παιδί καλείται να αναπτύξει τις δεξιότητές του που θα το βοηθήσουν στη μετέπειτα ζωή του, σε ό,τι αφορά την αλληλεπίδραση με τον κοινωνικό του περίγυρο σε ένα διαρκώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον. Τα τελευταία χρόνια οι έρευνες προσανατολίζονται όλο και περισσότερο στις εμπειρίες των παιδιών κατά την προσχολική ηλικία, καθώς αφορούν ένα μεγάλο εύρος ανθρώπων όπως τους γονείς, τους παιδαγωγούς και τους κρατικούς παράγοντες που οι αποφάσεις τους επηρεάζουν άμεσα τον εκπαιδευτικό τομέα (Μάντζιου & Πετρογιάννης, 2009).

Μέσα από την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας διερευνήθηκε η εξέλιξη της έννοιας του παιδικού σταθμού, η αλλαγή στο ρόλο των παιδαγωγών, όπως επίσης και ο τρόπος λειτουργίας και οργάνωσης των παιδικών σταθμών τη σημερινή εποχή.

α) Η εξέλιξη των παιδικών σταθμών

Η πρόνοια και εκπαίδευση των παιδιών παλαιότερα στηριζόταν σε ιδιωτικές πρωτοβουλίες με χρηματοδοτήσεις προερχόμενες από φιλανθρωπίες αλλά και στη λειτουργία ιδρυμάτων με κοινωφελή χαρακτήρα. Το κράτος από την άλλη δεν αναλάμβανε την κάλυψη καμίας δαπάνης στο συγκεκριμένο τομέα, αφού δεν υπήρχαν τα απαραίτητα χρήματα για την κάλυψη των αναγκών και του κόστους λειτουργίας. Με την πάροδο των ετών όμως το κράτος θέσπισε νόμους και πολιτικές σχετικές με την κάλυψη των αναγκών της κοινωνίας αναφορικά με τη φροντίδα και την εκπαίδευση των παιδιών προσχολικής ηλικίας. Καθ' όλη τη διάρκεια των διαφόρων ιστορικών εξελίξεων η Ελλάδα κατέβαλε προσπάθεια να συμβαδίζει με τις εξελίξεις που συμβαίνουν σε παγκόσμιο επίπεδο, όπως για παράδειγμα με την αποκατάσταση των προσφύγων.

Μετά την έρευνα προέκυψε πως οι παιδικοί σταθμοί ανέκαθεν είχαν έναν πολύ σημαντικό ρόλο μέσα σε κάθε κοινωνία, καθώς ιδρύθηκαν προκειμένου να καλύψουν βασικές ανάγκες που προέκυψαν από διάφορα γεγονότα κάθε περιόδου, όπως οι πόλεμοι και η ένταξη των γυναικών στο εργασιακό περιβάλλον. Η παρουσία των παιδιών στον παιδικό σταθμό συνεπάγεται και την προαγωγή της καλής τους υγείας, αφού οι παροχές που τους προσφέρονται εξασφαλίζουν την ομαλή τους ανάπτυξη, ειδικότερα σε παιδιά που προέρχονται από ιδιαίτερες

κοινωνικές ομάδες όπως οι μονογονεϊκές οικογένειες και αυτές με χαμηλό εισόδημα. Κι ενώ ο ρόλος των παιδικών σταθμών ήταν η ασφαλής διαβίωση των νηπίων, που οι μητέρες τους είχαν αναγκαστεί να δουλεύουν εκτός σπιτιού, στη συνέχεια ο ρόλος αυτός διευρύνθηκε, αφού οι παιδικοί σταθμοί που δέχονται τα μικρά παιδιά σε αυτή την ευαίσθητη ηλικία πλέον η δράση τους θεωρείται καθοριστική για τη διάπλαση του χαρακτήρα τους και για την υιοθέτηση των αξιών και αρχών που θα βοηθήσουν το παιδί στη μετέπειτα πορεία της ζωής του.

β) Ο ρόλος του παιδαγωγικού προσωπικού

Ο ρόλος του παιδαγωγού αρχικά, κατά την ίδρυση των παιδικών σταθμών, περιοριζόταν στη φροντίδα και μέριμνα για τη σωματική υγεία των νηπίων, χωρίς να έχει στόχο τη διαπαιδαγώγησή τους, ενώ δεν υπήρχε κανένα πρόγραμμα σχετικά την καθημερινή απασχόληση των μικρών παιδιών και πολλές φορές παιδαγωγοί ήταν απλές γυναίκες που αγαπούσαν και φρόντιζαν να παρέχουν στα παιδιά τη στήριξη που χρειάζονταν. Το γεγονός αυτό έρχεται σε αντίθεση με την σημερινή εποχή, όπου κύριος στόχος των παιδικών σταθμών είναι η φροντίδα και η ολόπλευρη κάλυψη των αναγκών των νηπίων, ανεξάρτητα με το υπόβαθρο της οικογένειας και την οικονομική της κατάσταση. Ιδιαίτερη προσοχή δίνεται στη νοητική, συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη των νηπίων των οποίων τη διαπαιδαγώγηση αναλαμβάνουν κατάλληλα καταρτισμένοι παιδαγωγοί, γνώστες των νέων παιδαγωγικών μεθόδων, ενώ υπάρχει αναλυτικό πρόγραμμα δραστηριοτήτων που έχουν εκπαιδευτικό και ψυχαγωγικό χαρακτήρα.

Ο βαθμός στον οποίο εξελίσσεται και αναπτύσσεται ο παιδαγωγός και ο τρόπος με τον οποίο διαμορφώνεται ο ρόλος του είναι κυρίως επιλογή και ευθύνη δική του, καθώς αυτός είναι που αποφασίζει τη συμπεριφορά και τη στάση που θα κρατήσει μέσα στην αίθουσα προς τα παιδιά αλλά και στο περιβάλλον του παιδικού σταθμού γενικότερα σε ό,τι αφορά συναδέλφους και γονείς. Συνεπώς, δεν είναι δυνατή η δημιουργία ενός προτύπου παιδαγωγού βασισμένου πάνω σε κάποιο συγκεκριμένο πρόγραμμα δραστηριοτήτων, αφού εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από ανθρώπινες παραμέτρους, όπως είναι ο χαρακτήρας και η προσωπικότητα του παιδαγωγού. Ο ρόλος του παιδαγωγού πλέον είναι επιφορτισμένος με περισσότερες αρμοδιότητες απ' ό,τι ήταν στο παρελθόν. Ο παιδαγωγός έχει στη σημερινή εποχή πιο στενή σχέση με τα παιδιά, παρακολουθεί την κοινωνική τους συμπεριφορά, ελέγχει για τυχόν δυσκολίες συμπεριφοράς και μάθησης και φροντίζει για την ενίσχυση του πνεύματος συνοχής και συλλογικότητας μεταξύ των νηπίων. Ακόμη, εντοπίζει τις δεξιότητες τους ή τις αδυναμίες τους και διαμορφώνει το

καθημερινό τους πρόγραμμα σύμφωνα με αυτές ώστε κανένα νήπιο να μην εξαιρείται από τη διαδικασία της μάθησης, ενώ δίνοντας τους τα απαραίτητα εφόδια τα προετοιμάζει για την ομαλή τους μετάβαση στην επόμενη βαθμίδα. Μέσω των διαφόρων δραστηριοτήτων επιχειρείται η διασφάλιση του παιδαγωγικού ρόλου στοχεύοντας στη δια βίου επιμόρφωση και κατάρτιση του παιδαγωγού. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την κατανόηση της γνώσης από τον παιδαγωγό ώστε να συνεχίσει να τη μεταδίδει και να είναι σε θέση να την ερμηνεύει το μέγιστο δυνατό. Ο παιδαγωγός έχει το δικό του ξεχωριστό ρόλο στη ροή της γνώσης.

γ) Οργάνωση και λειτουργία παιδικών σταθμών

Σε ό,τι αφορά την οργάνωση του χώρου του παιδικού σταθμού, διαπιστώθηκε πως η διαμόρφωση του εσωτερικού και εξωτερικού χώρου με τέτοιο τρόπο ώστε να υπάρχει πλήρης αξιοποίηση, τα παιδιά μπορούν να επιδοθούν σε διάφορες δραστηριότητες, να έχουν πρόσβαση σε πλήθος πηγών πληροφόρησης, να ανακαλύψουν όσο το δυνατόν πιο πολλά υλικά για τις εργασίες τους και να γνωρίσουν καλύτερα το περιβάλλον, στο οποίο περνούν ένα μεγάλο διάστημα της ημέρας. Εφαρμόζοντας συγκεκριμένες πρακτικές σχετικά με τις διάφορες δραστηριότητες δίνεται η δυνατότητα στα παιδιά να προσαρμοστούν εύκολα και με πιο γρήγορο ρυθμό στο περιβάλλον του παιδικού σταθμού. Η οργάνωση και ύπαρξη ενός πλαισίου συμβάλλει και στην προαγωγή της υγείας των παιδιών, φροντίζοντας να υπάρχει η σωστή συνεργασία μεταξύ των απαραίτητων φορέων οι οποίοι δεν είναι άλλοι από το Υπουργείο Παιδείας και το Υπουργείο Υγείας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

- Αλβανού, Α., Αλεξάκη, Α., Λιακοπούλου, Α. & Σολλάκου, Ι. (2017). *Τα αναλυτικά προγράμματα σπουδών στην προσχολική ηλικία και ο ρόλος του/της παιδαγωγού* (Πτυχιακή εργασία). Τ.Ε.Ι. Ηπείρου, Ιωάννινα.
- Αλέπης, Ν.Π. (1965). Τα εθνικά νηπιακά ιδρύματα: Εθνικοί παιδικοί σταθμοί και εθνικά αγροτικά νηπιотροφεία. Αθήνα: Προσφορά μορφωτικού Ιδρύματος Εθνικής Τραπέζης
- Βιδάλη, Α. (2000). Νεότερικότητα, αγωγή και προσχολική ηλικία. Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη
- Βουκελάτος Π., (2001) Οι Παιδικοί Σταθμοί στο νομό Λευκάδας, Διοίκηση Μονάδων Υγείας και Πρόνοιας, Τ.Ε.Ι Καλαμάτας, Καλαμάτα
- Γαβαλάς, Α. (1976). Το ελληνικό νηπιαγωγείο πρώτο σχολείο της ζωής. Η ελληνίδα νηπιαγωγός και το έργο της. Αθήνα: Δίπτυχο
- Γερμανός, Δ. (1997). Το υλικό πεδίο αγωγής: Μια διδακτική προσέγγιση που στηρίζεται στην παιδαγωγική ποιότητα της σχέσης του παιδιού με τον υλικό χώρο. Στο Βάμβουκας, Μ. Ι., Χουρδάκης, Α. Γ., (επιμ.), Παιδαγωγική Επιστήμη στην Ελλάδα και την Ευρώπη. Τάσεις και προοπτικές, Πρακτικά Ζ'. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Γερμανός, Δ. (2002). Οι Τοίχοι της Γνώσης. Σχολικός Χώρος και Εκπαίδευση. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg
- Γιοβαζολιάς, Θ. (2011). Σχολές γονέων. Συνεργασία εκπαιδευτικών – οικογένειας. Αθήνα: Υπουργείο Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων.
- Γκλιάου- Χριστοδούλου, Ν. (2010). Πολιτικές και μέτρα ένταξης όλων των παιδιών προσχολικής ηλικίας στο εκπαιδευτικό σύστημα. Επιθεώρηση εκπαιδευτικών θεμάτων, 16, 40-56.
- Γκούβα, Μ., Κοτρώτσιου, Ε., (2011). Ψυχολογικά ζητήματα σε ιστορίες φροντίδας. Αθήνα: Ιατρικές εκδόσεις Λάγος Δημήτριος
- Γκούβρα, Μ., Κυρίδης, Α., Μαυρικάκη, Ε. (2005). Αγωγή Υγείας και Σχολείο – Βιολογική και Παιδαγωγική Προσέγγιση. Αθήνα: Τυπωθήτω – Γ. Δαρδανός

- Δαράκη, Π.(1995). Το προσχολικό παιδί και οι ανάγκες του. Αθήνα: Εκδόσεις Δωδώνη.
- Δαράκη, Π., & Χατζηκωνσταντίνου, Φ. (1981). Παιδικοί σταθμοί και νηπιαγωγεία. Αθήνα: Δίπτυχο
- Δημητρίου – Χατζηνεοφύτου, Λ. (2009). Τα 6 πρώτα χρόνια της ζωής. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Δήμος Αθηναίων Η Αθήνα των ευεργετών. Πολιτιστικός Οργανισμός. Αθήνα, Εκδ. Δήμου Αθηναίων, 1997:116
- Ευαγγελάτος, Σ. (1992). Σχολές νηπιαγωγών. Στο, Παιδαγωγική Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια-Λεξικό, Τόμος 8ος, της εκπαίδευσης. Αθήνα: Δανίας
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2011). Ανακοίνωση από την Επιτροπή σχετικά με την Προσχολική Εκπαίδευση και Φροντίδα. COM (2011) 66, Βρυξέλλες
- Ζακοπούλου, Α. (2003). Αρχές Οργάνωσης Παιδαγωγικής Πράξης. Τ.Ε.Ι Αθήνας, Τμήμα Βρεφονηπιοκομίας
- Ζαμπέτα, Ε. (1998). Αγωγή και εκπαίδευση της πρώιμης παιδικής ηλικίας στην Ευρώπη. Αθήνα: Θεμέλιο
- Ζαχαρενάκης, Κ. Μ. (1996) Προσχολική αγωγή στην Ευρωπαϊκή Ένωση, μια συγκριτική ερευνητική προσέγγιση. Ηράκλειο. Ιδιωτική έκδοση.
- Ζαχαρενάκης, Κ. (1996β). Προσχολική αγωγή στην ευρωπαϊκή ένωση. Ηράκλειο: Ιδιωτική έκδοση.
- Ζέρβα, Μ., Αντωνιάδης, Σ., Ζέρβας, Κ., Μπούρχα, Δ., Φανουράκη, Μ., Κουτής, Χ. (2007). Η σχέση οικογένειας και βρεφονηπιακού σταθμού γύρω από θέματα υγιεινής και ασφάλειας των μικρών παιδιών. Πρακτικά Περιλήψεων 19ου Πανελλήνιου Συνεδρίου της Ελληνικής Εταιρείας Κοινωνικής Παιδιατρικής και Προαγωγής της Υγείας, Παιδί – Οικογένεια στον 21ο αιώνα. Στο <http://www.socped.gr/conferences/karditsa/program.pdf>
- Καινούριου Ε., (2012) Η εκπαίδευση των Βρεφονηπιοκόμων στα Τ.Ε.Ι, Παιδαγωγικό τμήμα Νηπιαγωγών, Διδακτορική Διατριβή, Ιωάννινα
- Καλλιγά, Ε. (1990). Η Πρόνοια για το παιδί στην Ελλάδα του 19ου αιώνα. Αθήνα: Δωδώνη
- Καρτασίδου, Λ., Λιώνη, Σ., Μακρή, Ε., (2001). Οργάνωση βρεφονηπιακών τμημάτων & μορφές δραστηριοτήτων προσχολικής ηλικίας. Αθήνα: Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων/ Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. ΟΕΔΒ.

- Καρπουτζίδου, Θ. (2013). Η οργάνωση του χώρου των προσχολικών προγραμμάτων σε κέντρα ενδιαφέροντος: Θεωρητική και ερευνητική προσέγγιση. Διπλωματική Εργασία. ΤΕΙ Ηπείρου
- Κιτσαράς, Γ. (2001). Προσχολική παιδαγωγική. Αθήνα: Αθηνά.
- Κιτσαράς, Γ.(2004). Προγράμματα, Διδακτική Μεθοδολογία Προσχολικής Αγωγής. Αθήνα: έκδοση του συγγραφέα
- Κοζυβά, Χ. (2009). Στάσεις και απόψεις γονέων σχετικά με την επικοινωνία σχολείου-οικογένειας και την επίδρασή της στην επίδοση των παιδιών. Αθήνα: αυτοέκδοση.
- Κολιοπούλου, Κ. (2008). Ανασκόπηση της Τεχνολογικής Εκπαίδευσης στην Ελλάδα - Προλεγόμενα. Ανακτήθηκε από: <http://www.teiath.gr/articles.php?id=15&lang=el>
- Κορασίδου Μ. Οι φιλόανθρωποι μιλούν για τους φτωχούς και τη φτώχεια στην Αθήνα του 19^{ου} αι. Τα Ιστορικά. Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας ΚΝΕ/ΕΙΕ, Αθήνα, 1992:385-404
- Κουτσοβάνου, Ε. & Ομάδα Εργασίας (2003), Προγράμματα προσχολικής εκπαίδευσης και η διαθεματική διδακτική προσέγγιση. Αθήνα: Οδυσσέας.
- Κυπριανός, Π., (2007). Παιδί, οικογένεια, κοινωνία. Ιστορία της προσχολικής αγωγής από τις απαρχές έως τις μέρες μας. Αθήνα: Gutenberg.
- Κυριαζοπούλου – Βαληνάκη, Π. (1997). Νηπιαγωγική 1: Συστήματα και μέθοδοι. Σύγχρονες τάσεις και κατευθύνσεις. Αθήνα: Εκδόσεις Βλάσση (σελ. 23-24, 28, 35-37, 312-313).
- Κωνσταντίνου, Π., Παλέτα, Α. & Σταθάκης, Γ. (2015). Η ένταξη της προσχολικής αγωγής στην υποχρεωτική εκπαίδευση και η μεταφορά αρμοδιοτήτων στην τοπική αυτοδιοίκηση. Στο Γ. Παπαδάκος, Σ. Πολυχρονοπούλου, Α. Μπαστέα (Επιμ.), 5ο Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης, 19-21 Ιουνίου 2015 (σ.σ. 709-720). Αθήνα: Ε.Κ.Π.Α.
- Κωνσταντίνου Χ., (2015), Το καλό σχολείο, ο ικανός εκπαιδευτικός και η κατάλληλη αγωγή ως παιδαγωγική θεωρία και πράξη, Gutemberg, Αθήνα.
- Μάντζιου, Σ. & Πετρογιάννης, Κ. (2009). Η ποιότητα των κέντρων προσχολικής αγωγής και η υποβολή ερωτήσεων από τα παιδιά. Σύγχρονη Κοινωνία Εκπαίδευση και Ψυχική Υγεία (ΣΚΕΨΥ) 2, 101-128.
- Μαστρογιάννης, Ι. (1960). Ιστορία της Κοινωνικής Πρόνοιας της Νεότερης Ελλάδας. Αθήνα.

- Μάντζιου, Τ. (2001). Οι Ερωτήσεις των Παιδιών, η Ποιότητα των Παιδικών Σταθμών και τα Συναισθήματα της Μητέρας. Αδημοσίευτη Διδακτορική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τμήμα Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία.
- Ματσαγγούρας Η. (2003). Η σχολική τάξη. Αθήνα: Γρηγόρης
- Μεγάλη Παιδαγωγική Εγκυκλοπαίδεια, (1967). Παιδικοί σταθμοί (4ος τόμος). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Μετοχιανάκης, Η.(2000). Εισαγωγή στην παιδαγωγική. Ηράκλειο: Αυτοέκδοση
- Μπάκας Θ., (2008), Οργάνωση Βρεφονηπιακών σταθμών, Σημειώσεις, Τμήμα Βρεφονηπιοκομίας ΤΕΙ Ηπείρου, Ιωάννινα.
- Μπάκας Θ., (2010), Διοίκηση και Διαχείριση Βρεφονηπιακών σταθμών, Σημειώσεις, Τμήμα Βρεφονηπιοκομίας ΤΕΙ Ηπείρου, Ιωάννινα.
- Μπάκας Θ., (2016), Οργάνωση, Διοίκηση & Λειτουργία του σύγχρονου Νηπιαγωγείου, Ιωάννινα, Αυτοέκδοση.
- Μπαμπινιώτης, Γ.Δ. (2002). Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας με σχόλια για τη σωστή χρήση των λέξεων. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε.
- Μπέλλας, Θ. (1985). Ψυχοκοινωνιολογία της αγωγής. Αθήνα: Επικαιρότητα.
- Μπέλλου – Μυλωνά, Π. & Σιδηροπούλου, Τ. (2006). Ο βρεφονηπιακός σταθμός ως κέντρο αγωγής και φροντίδας των παιδιών προσχολικής ηλικίας. Νοσηλευτική, 45(3), 336 – 344.
- Μπεντιχαβά Δ., Η μεταβίβαση των κρατικών παιδικών σταθμών στους πρωτοβάθμιους Ο.Τ.Α., Τ.Ε.Ι Καλαμάτας
- Μπότσογλου, Κ. (2001). Η κατανομή του χρόνου και η χρήση του χώρου στις οργανωμένες δραστηριότητες στο νηπιαγωγείο. Εικονικό σχολείο, 2.4.
- Μπουζάκης, Σ. (2006). Νεοελληνική Εκπαίδευση (1821 – 1998). Αθήνα: Gutenberg
- Νικολακάκη, Μ., Σωφρονά, Ε. & Κιαμίλη, Φ., (2001). Αγωγή προσχολικής ηλικίας. Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων
- Νικολακάκη Μ., Σωφρονά, Ε., Κιαμίλη, Φ., (2012). Αγωγή προσχολικής ηλικίας. Τομέας Υγείας και Πρόνοιας, Ειδικότητα Βοηθών Βρεφονηπιοκόμων, Υπουργείο Παιδείας δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων, Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων Διόφαντος.

- Ντολιοπούλου, Ε. (2002). Σύγχρονα Προγράμματα για παιδιά προσχολικής ηλικίας. Αθήνα: Τυπωθήτω – Γιώργος Δαρδανός
- Ξηροτύρης, Η.Ι. (1014). Το σύγχρονο νηπιαγωγείο και η ιστορία του. Αθήνα: Μ. Πεχλιβανίδης.
- Παλαιολόγου, Β., (1991). Οργάνωση Και Διοίκηση Μονάδων Κοινωνικής Πρόνοιας. Αθήνα. σελ. 121. 122, 123, 124.
- Παλυβός, Δ. (1980). Εκπαίδευση και αγωγή στην προσχολική ηλικία. Αθήνα
- Πανταζής, Σπ. (2005). Σχολική προετοιμασία στο νηπιαγωγείο. Στο Πανταζής, Σπ. & Σακελλαρίου, Μ., Προσχολική Παιδαγωγική. Προβληματισμοί – Προτάσεις. Αθήνα: Ατραπός
- Πανταζής, Σ., Σακελλαρίου, Μ. (2008). Η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών- Θεωρία και πράξη. Παιδαγωγική- Θεωρία και πράξη, 2, 38-56
- Παπαδάκη, Α. (1992). Η αλληλοδιδασκτική μέθοδος διδασκαλίας στην Ελλάδα του 19ου αιώνα. Αθήνα – Γιάννινα: Δωδώνη.
- Παπαθανασίου, Α. (2000). Προγράμματα και δραστηριότητες στους Κρατικούς Παιδικούς Σταθμούς. Αθήνα: Τυπωθήτω
- Παπαπροκοπίου, Ν. (2003). Δημόσιοι Παιδικοί Σταθμοί: Χθες, Σήμερα, Αύριο. Στο, ΕΑΔΑΠ (επιμ.), Προς μια συνεργατική και συμμετοχική επιμόρφωση στην προσχολική αγωγή. Αθήνα: Τυπωθήτω
- Παπασταθοπούλου, Χ. (2009). Άνω-κάτω οι Παιδικοί Σταθμοί για το Παιδαγωγικό Πρόγραμμα που θα Κληθούν να Εφαρμόσουν από Σεπτέμβριο. Ελευθεροτυπία. www.enet.gr.
- Παρασκευά, Φ. (2004). Μια πειραματική μελέτη εννοιών με τη χρήση ενός τηλεοπτικού εκπαιδευτικού προγράμματος. Προσβάσιμο από: <http://www.eapgr/news/EXAGGELIA-SYNEDRIOU/synedriohtml/sect/61.htm>
- Πετρογιάννης, Κ. (2012). Γονική εμπλοκή και η μετάβαση των παιδιών από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό σχολείο. Σύγχρονη Κοινωνία, Εκπαίδευση και Ψυχική Υγεία, 5, 5-29.
- Ποντικού, Μ.-Ε., (2013). Διαστάσεις παρεχόμενης ποιότητας σε παιδικούς σταθμούς της Ελλάδας και της Νοτίου Κορέας (Πτυχιακή Εργασία). Τ.Ε.Ι. Ηπείρου, Ιωάννινα.
- Ρέντζου, Κ., (2011). Αξιολόγηση της Ποιότητας της Παρεχόμενης Αγωγής και Φροντίδας σε προσχολικά κέντρα. Μια προσέγγιση από τη μεριά του ερευνητή, των παιδαγωγών και των γονέων (Διδακτορική διατριβή). Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Ιωάννινα.

- Σαλωνίδης, Β., Ζέρβα, Μ., Ζέρβας, Κ., και Σιδηροπούλου, Τ. (2008). Η Προέκταση Όλου του Βρεφονηπιακού Σταθμού ως Θεσμού του Κράτους Πρόνοιας: Το Παράδειγμα της Αγωγής Υγείας. Πρακτικά του 5ου Επιστημονικού Συνεδρίου Ιστορίας Εκπαίδευσης με Θέμα: «Εκπαίδευση και Κοινωνική Δικαιοσύνη». Αθήνα
- Σέρρη, Α. (2003). Δημιουργική Μουσική Αγωγή για τα παιδιά μας. Αθήνα: Gutenberg.
- Σούνου, Μ. (2015) Ο ρόλος του παιδαγωγού στην προσχολική αγωγή. Διαθέσιμο στο: <https://www.talcmag.gr/ekpaideysi/paidagogos/> [Ανακτήθηκε 27/08/2018]
- Στεφανάκη Μ., (1998) Οργάνωση, Δομή και Λειτουργία κέντρου βρεφών «Η Μητέρα», Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Καλαμάτας
- Συνώδη, Ευαν., Προσχολική Αγωγή και Επαγγελματισμός των εκπαιδευτικών. Η περίπτωση της Αγγλίας και της Ελλάδας. Καινοτομίες στην Εκπαίδευση, εκδ. Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 2004.
- Τάφα, Ε. (2005). Ανάγνωση και γραφή στα προγράμματα προσχολικής εκπαίδευσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- Ταφλανίδου, Α. (2015). Η ανάπτυξη του παιδιού μέσω του παιδικού σταθμού. Ανακτήθηκε από <http://www.socialthermi.gov.gr/arhra/h-anaptuksi-tou-paidiou-meso-tou-paidikou-stathmou/>
- Τζάνη, Μ., Παμουκτσόγλου, Τ. (1998). Το Ελληνικό Εκπαιδευτικό Σύστημα. Αθήνα: Ιδιωτική έκδοση
- Τσιαντζή, Μ., (1995). Εφαρμοσμένη Παιδαγωγική στα Παιδιά της Προσχολικής Ηλικίας. Αθήνα: Gutenberg.
- Τσιαντζή, Μ., (2000). Εφαρμοσμένη παιδαγωγική στα παιδιά της προσχολικής ηλικίας. Αθήνα: Gutenberg - Γιώργος & Κώστας Δαρδανός
- Φαιτάκη, Μ., Νικολόπουλος, Β., Νινιού, Π. (2008). Σχεδιασμός και μεθοδολογίας έρευνας. ΥΕΠΘ.
- Χριστοδούλου - Γκλιάου, Ν. (2011). Πολιτικές και Μέτρα για την ένταξη όλων των παιδιών προσχολικής αγωγής στο εκπαιδευτικό σύστημα, Επιθεώρηση, (17): 40 – 56.
- Χρυσανθίδης, Κ. (2003). Βιωματική – επικοινωνιακή διδασκαλία. Αθήνα: Gutenberg.

Ξενόγλωσση

- Alison Clarke - Stewart. «Το Παιδί Όταν Η Μητέρα Εργάζεται» Έκδοση Κουτσουμπός Α.Ε., Αθήνα . σελ. 135. 136.
- Anning, A. (1997). The first years at school. Buckingham, Philadelphia: Open University Press.
- Ball, S.J. (1994). Education reform: a critical and post-structural approach. Open University Press
- Barnados' Training & Resource Service. (2002). Information pack. Child development. Ανακτήθηκε από: <https://www.barnardos.ie/assets/files/information-pack/Child%20Development%20IP.pdf>
- Bennett, J. (2008). Early Childhood Services in the OECD countries: Review of the Literature and Current Policy in the Early Childhood Field. Paris: OECD
- Bredenkamp, S. & Copple, C. (1998) Καινοτομίες στην προσχολική εκπαίδευση: Αναπτυξιακά κατάλληλες πρακτικές στα προσχολικά προγράμματα (επιμ. Ντολιοπούλου, Ε., μτφρ. Μαρκάκη, Ε.). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Bruner, J. (1997). Πράξεις Νοήματος. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Chase-Lansdale, P.L., (1998) Adolescent pregnancy and parenting. American Psychologist. 53, 152-166.
- Clarke-Stewart, A. (1988). Το παιδί όταν εργάζεται η μητέρα. Αθήνα: Λαγκαδάς
- Cole, M. & Cole, S. R. (2002). Η ανάπτυξη των παιδιών. Η αρχή της ζωής: εγκυμοσύνη, τοκετός, βρεφική ηλικία (τόμος Α'). Αθήνα: Τυπωθήτω – Γ. Δάρδανος.
- Copple, C., Bredenkamp, S. (2009). Developmentally appropriate practices in early childhood programs serving children birth to age eight. Washington, DC: NAEYC.
- Day, C. (2001), Teacher professionalism: choice and consequence in the new orthodoxy of professional development and training. Στα Πρακτικά Διεθνούς Συμποσίου, Συνεχιζόμενη εκπαίδευση εκπαιδευτικών και ανάπτυξη του σχολείου, 15 – 16 Δεκεμβρίου 2000 Θεσσαλονίκη, σ.σ. 17-25.
- Doliopoulou, E. (2006). System of early education/care and professionalization in Greece. Aristotle University of Thessaloniki
- Hayes, N. (1998). Εισαγωγή στην ψυχολογία. Β' τόμος 5η έκδοση. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

- Howes, C. (2000). Social – emotional classroom climate in childcare, child - teacher relationships and children's second grade peer relations social development, 9(2), 191-204.
- Howes, C., και Ponciano, L. (2006). Παιδική Μέριμνα. Στο J.L. Roopnarine και J.E. Johnson (επιμ.), Ποιοτικά προγράμματα προσχολικής εκπαίδευσης: παραδείγματα από τη διεθνή πρακτική. (Επιμέλεια – Εισαγωγή: Κουτσοβάνου, Ε. και Χρυσafiδης, Κ.) (σ.σ. 103-130). Αθήνα: Παπαζήσης.
- Hurst, V. & Joseph, J. (1998), Supporting early learning. The way forward. Buckingham: Open University Press.
- Hutchins, T., Saggars, S., και Frances, K. (2009). Australian indigenous perspectives on quality assurance in children's services. Australian Journal of Early Childhood, 34(1), 10-19.
- Katz, L. (1984). More talks with teachers. Champaign, IL: ERIC Clearinghouse on Elementary and Early Childhood Education, (ERIC Document No. ED250099).
- Kremenitzer, J.P. & Miller, R. (2003), Special role of the early childhood practitioner: a pedagogical model for all teachers at all levels. Paper published in the peer reviewed Proceedings of the Hawaii International Conference on Education, Honolulu, Hawaii, 7-10 January 2003.
- MacEwan, A. (2013). Early childhood education as an essential component of economic development. With reference to the New England States. Ανακτήθηκε από: http://www.peri.umass.edu/fileadmin/pdf/published_study/ECE_MacEwan_PERI_Jan8.pdf
- Marshall, N. L. (Αύγουστος, 2004). The quality of early child care and children's development. Current Direction in Psychological Science, 13(4), 165-168.
- Mesmin, G. (1978). Το παιδί η αρχιτεκτονική και ο χώρος. Αθήνα: Μνήμη
- McClelland, M., Acock, Al. & Morrison, F. (2006). The impact of kindergarten learning – related skills on academic trajectories at the end of elementary school. Early Childhood Research Quarterly (21): 471-490.
- O.E.C.D., (2003). Five Curriculum Outlines. Paris: Author.

- O.E.C.D. Reports, (2004). Background Reports (prepared by country) and Country Notes (written by O.E.C.D. experts teams) have been prepared for Austria, Canada, France, Germany, Hungary, Ireland, Korea and Mexico. Basingstoke: Palgrave Macmillan
- Rabin, R., (2008). A Consensus About Day Care: Quality Counts. http://www.nytimes.com/2008/09/15/health/healthspecial2/15daycare.html?_r=0
- Rentzou, K. (2004). Working with parents in the UK and Greek pre-school settings: A care study. Αδημοσίευτη μεταπτυχιακή διατριβή. London: Brunel University.
- Ryzhova, N. (n.d.). The Importance of Early Education. Quality of human resources: education – Vol. II Ανακτήθηκε από: <http://www.eolss.net/Sample-Chapters/C11/E1-12-03-01.pdf>
- Shonkoff, J. P. & Phillips, D. A. (2000). From Neurons to Neighborhoods: The Science of Early Childhood Development. National Academies Press, Washington, D. C.
- Schofield, J. W. (2006). Migration Background, Minority – Group Membership and Academic Achievement. Research Evidence from Social, Educational and Developmental Psychology. AKI Research Review 5.
- Stevens, R. (1987). Φρόνιμ και ψυχανάλυση. Παρουσίαση και αξιολόγηση. (Μτφρ. Μ. Μητσός. Κεφ. 4.) Ψυχοσεξουαλική ανάπτυξη. Αθήνα: Το Ανοικτό Πανεπιστήμιο-Κουτσουμπός.
- UNESCO (1961). Final report. Conference of African States on the Development of Education in Africa, Addis Ababa, 1961.
- <http://www.karatziou.gr/texts/article2.doc>.